

Deinstitucionalizācija – iespēju tilts cilvēku ar invaliditāti dzīvei sabiedrībā

Rīga 2018

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Revīzijas ziņojums

Deinstitucionalizācija – iespēju tilts cilvēku ar invaliditāti dzīvei sabiedrībā.

Lietderības revīzija “Sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu ieviešanas procesa novērtējums”.

Revīzija veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles Trešā revīzijas departamenta 10.04.2017. revīzijas uzdevumu Nr.2.4.1-9/2017.

Revīzijas ziņojums apstiprināts ar Valsts kontroles Trešā revīzijas departamenta 26.03.2018. lēmumu Nr.2.4.1-9/2017.

Vāka noformējumā izmantots attēls no tīmekļa vietnes www.depositphotos.com

Cienījamais lasītāj!

ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām nosaka, ka cilvēkam ar invaliditāti ir vienlīdzīgas tiesības dzīvot sabiedrībā ar tādu pašu izvēles brīvību kā citiem, bet valsts pienākums ir izveidot un sniegt tādas pakalpojumus, lai nodrošinātu šo tiesību izmantošanu un cilvēka pilnīgu iekļaušanos un līdzdalību sabiedrības dzīvē. Bet ANO Bērnu tiesību konvencija norāda uz bērnu tiesībām dzīvot ģimenē vai tai pietuvinātā vidē.

Lai gan cilvēka tiesības dzīvot neatkarīgu un cieņpilnu dzīvi liekas pašsaprotamas, tomēr jau daudzus gadu desmitus šīs tiesības pilnā apjomā netiek attiecinātas uz tiem cilvēkiem, kuri bez citu atbalsta nespēj dzīvot patstāvīgi, jo sociālās aprūpes sistēma galvenokārt piedāvā cilvēkam nepieciešamo atbalstu saņemt, dzīvojot izolēti no sabiedrības – aprūpes institūcijā, nevis savā dzīvesvietā.

Lai novērstu institucionālās aprūpes dominanci, no 2014.gada Labklājības ministrija kopā ar Latvijas plānošanas reģioniem un pašvaldībām īsteno ES struktūrfondu līdzfinansētu projektu ar mērķi īstenot deinstitucionalizāciju jeb attīstīt sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus pašvaldībās, lai pilngadīgas personas ar garīga rakstura traucējumiem atbilstoši savām spējām, saņemot nepieciešamo atbalstu, varētu dzīvot patstāvīgi ārpus aprūpes institūcijas, bet bērni – augt ģimeniskā vidē, saņemot sociālo aprūpi un rehabilitāciju savā pašvaldībā.

Ar šo lietderības revīziju arī Valsts kontrole vēlas dot savu ieguldījumu deinstitucionalizācijas attīstībai, skaidrojot tās nozīmi, saturu un norādot uz problēmām, kas var ietekmēt izvirzīto mērķu sasniegšanu. Būtisks priekšnosacījums deinstitucionalizācijas efektīvai norisei ir arī pozitīvs un atbalstošs sabiedrības noskaņojums, tāpēc vēlamies veicināt arī sabiedrības sapratni, ka cilvēki ar īpašām vajadzībām var un spēj dzīvot sabiedrībā.

Tā kā deinstitucionalizācija tiek īstenota ar ES struktūrfondu atbalstu, līdzekļu izlietojuma uzraudzībai ir izveidota un tiek īstenota vairāku līmeņu kontrole. Atšķirībā no struktūrfondu uzraudzībā iesaistītajām institūcijām, kuru galvenais uzdevums ir pārbaudīt projekta aktivitāšu un izdevumu atbilstību normatīvajam regulējumam, Valsts kontrole vērtēja deinstitucionalizācijas ietekmi uz labklājības nozari kopumā.

Šīs revīzijas ietvaros padziļināti nevērtējam deinstitucionalizācijas ietvaros paredzēto bērnu ārpusģimenes aprūpes pilnveidi. To kā atsevišķu jomu pētīsim mūsu nākamajā lietderības revīzijā, kas tiks uzsākta 2018.gada pavasarī un būs secīgs šīs revīzijas turpinājums.

Pateicamies par sadarbību mūsu galvenajai revidējamai vienībai – Labklājības ministrijai – un tās darbiniekiem, kā arī plānošanas reģioniem, pašvaldībām un to sociālajiem dienestiem un pārējām institūcijām, kas revidentiem sniedza atbalstu revīzijas veikšanā.

Īpašs paldies mūsu ekspertam – Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācijai “SUSTENTO” –, it īpaši tās valdes priekšsēdētājai Guntai Ancai un veselības politikas koordinatorei Ivetai Neimanei, kas sniedza mums kompetentu viedokli par deinstitucionalizācijas mērķa grupu tvērumu un tām nepieciešamajiem pakalpojumiem.

Pateicamies arī biedrībai “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns”” un tās valdes priekšsēdētājam Mārim Grāvim, kas ļāva mums noticēt deinstitucionalizācijas idejai, uzskatāmi parādot, ka cilvēki ar īpašām vajadzībām jau šobrīd spēj dzīvot ārpus institūcijas.

Ar cieņu
departamenta direktore

Inga Vārava

Saturs

Kopsavilkums	7
Galvenie secinājumi	7
Būtiskākie ieteikumi.....	12
Ziņojuma struktūra	13
Vispārīga izpratne par DI	14
Sociālo pakalpojumu sistēma Latvijā	14
DI īstenošana Latvijā	19
DI ieviešanas posmi.....	21
DI īstenošanas un uzraudzības institūcijas	22
Revīzijas secinājumi, konstatējumi un ieteikumi	24
DI izvirzītie mērķi	24
I daļa. Vai DI izvirzītie mērķi ir sasniedzami?.....	26
Vai DI mērķa grupas un tām paredzētie pakalpojumi ir noteikti tā, lai sasniegtu DI mērķi?	27
Vai DI ir izdevies iesaistīt plānotās mērķa grupas personas?	30
Vai noteiktie pakalpojumi DI mērķa grupas personām rada priekšnoteikumus, lai tās varētu uzsākt dzīvi ārpus institūcijas un dzīvot sabiedrībā?	32
Vai noteiktie pakalpojumi ir/būs pieejami DI rezultātā, lai sasniegtu DI mērķi?.....	40
Vai izvirzītais mērķis par valsts sociālās aprūpes centru filiāļu slēgšanu ir sasniedzams?	44
Ieteikumi.....	49
II daļa. Vai DI aktivitātes sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ieviešanai ir efektīvas un ekonomiskas?	51
Vai aktivitātes ir plānotas un tiek veiktas tā, lai ievērotu noteiktos termiņus?	54
Vai radušās nobīdes var ietekmēt DI mērķu sasniegšanu?.....	57
Vai DI komunikācijas aktivitātes veicina DI mērķu sasniegšanu?	61
Vai komunikācijas aktivitātes ir vērstas uz sabiedrības attieksmes maiņu?	62
Vai komunikācijas aktivitātes tiek īstenotas pareizajā laikā?	63

Vai DI mērķa sasniegšanai tiek nodrošināts savlaicīgs un atbilstošs IKT atbalsts?.....	64
Vai ir nodrošināts savlaicīgs un atbilstošs IKT atbalsts mērķa grupu personu individuālo vajadzību izvērtēšanai un individuālo atbalsta plānu izstrādei?.....	66
Vai ir nodrošināts savlaicīgs un atbilstošs IKT atbalsts citām DI aktivitātēm?.....	67
Vai tiek veiktas darbības, lai nodrošinātu IKT atbalstu turpmākajām DI aktivitātēm un uzraudzībai?	67
Vai visas DI aktivitātes ir nepieciešamas DI mērķu sasniegšanai?	68
III daļa. Kā revīzijā konstatētās nepilnības DI ieviešanas posmā var ietekmēt DI projektu uzraudzības rādītāju sasniegšanu?	71
Kādi uzraudzības rādītāji ir noteikti?	73
Vai izdosies sasniegt starpposma rādītājus par sniedzamo pakalpojumu skaitu?	75
Vai izdosies sasniegt rādītājus par kopējo sniedzamo pakalpojumu apjomu?	76
IV daļa. Vai DI rezultāti būs ilgtspējīgi?.....	78
Vai tiks nodrošināta DI izveidoto sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ilgtspēja?	80
Vai mērķa grupas personu iztikas līdzekļi būs pietiekami dzīvei sabiedrībā?	81
Vai tiks nodrošināta pārējo DI radīto “produktu” ilgtspēja?	84
Vai tiks nodrošināta DI ietvaros izstrādāto metodiku ilgtspēja un apmācīto speciālistu pieejamības nodrošināšana?.....	84
Vai tiks nodrošināta DI ietvaros izstrādātā atbalsta personas pakalpojuma ilgtspēja?	87
Ieteikumi.....	89
Labklājības ministrijas viedoklis.....	90
Par veikto revīziju.....	90
Par revīzijas secinājumiem	90
Par revīzijas ieteikumiem un to ieviešanu	92
Informācija par revīziju	94
Revīzijas mērķis	94
Juridiskais pamatojums.....	94
Revidentu un revidējamās vienības atbildība	94
Revīzijas apjoms.....	94

Revīzijas metodes	95
Revīzijas ierobežojumi	95
Revīzijas kritēriji	96
Saīsinājumi, termini un skaidrojumi	101
Pielikums. Datu analīzē izmantotā informācija.....	102
Atsauces	103

Kopsavilkums

Galvenie secinājumi

Valsts kontrole atzinīgi novērtē Labklājības ministrijas lēmumu kā vienu no trim sociālo pakalpojumu politikas virzieniem 2014.–2020.gadam īstenot deinstitucionalizācijas procesu (turpmāk – DI), lai, izmantojot ES struktūrfondu finansējumu, palielinātu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību pašvaldībās.

DI ietvaros ir paredzēts attīstīt tādus pakalpojumus, lai pilngadīgas personas ar garīga rakstura traucējumiem atbilstoši savām spējām, saņemot nepieciešamo atbalstu, varētu dzīvot patstāvīgi ārpus aprūpes institūcijas, bet bērni – augt ģimeniskā vidē, saņemot sociālo aprūpi un rehabilitāciju savā pašvaldībā.

DI īstenošanai (pakalpojumu pilnveidei, izveidei, sniegšanai u.c. ar DI īstenošanu saistītām aktivitātēm) laikā no 2015. līdz 2023.gadam ir plānots izlietot vismaz 98 milj. *euro*.

Valsts kontrole šajā revīzijā vērtēja, vai DI aktivitātes, kas pašlaik ir tikai plānošanas stadijā, tiek veiktas tā, lai sasniegtu izvirzīto mērķi, un vai tiek plānoti pasākumi, lai DI ietvaros izveidotie pakalpojumi būtu pieejami arī pēc DI beigām.

Revīzijā konstatētais mums ļauj secināt, ka pašlaik ir sperti pirmie soļi izvirzītā politikas virziena īstenošanai.

DI iesaistītās institūcijas līdz 2017.gada decembrim ir pabeigušas mērķa grupas personu izvērtēšanas procesu, apzinot konkrētus cilvēkus, kas uzsāks ceļu uz dzīvi ārpus institūcijas. Ir nedefinēti arī tie sabiedrībā balstītie sociālo pakalpojumu veidi, kas nodrošinās šo cilvēku pamatvajadzības dzīvei ārpus institūcijas. Tie ir pakalpojumi, kas ietver gan mājokli un dienas laika aktivitātes (nodarbinātības aktivitātes, dažādu prasmju attīstīšana un citas saturīgas dienas laika aktivitātes), gan personai nepieciešamo individuālo atbalstu – aprūpi, individuālās konsultācijas un atbalstu tuviniekiem. Pašlaik tiek izstrādāti plānošanas reģionu DI plānu projekti, nosakot, kur, kādi un kādā apjomā tiks veidoti sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi. Tāpēc, ja DI turpmākās aktivitātes tiks īstenotas plānotajā apjomā un termiņos, ir prognozējams, ka mērķa grupas personas varēs saņemt tām nepieciešamo atbalstu dzīvei ārpus institūcijas.

Tomēr, lai mērķa grupas personām sniegtais atbalsts būtu pilnvērtīgs, Valsts kontroles ieskatā ir nepieciešams papildināt piedāvāto pakalpojumu klāstu vai pielāgot esošo pakalpojumu saturu.

Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju izvērtēt iespēju pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem nodrošināt arī atbalsta personas pakalpojumu, kas ir nozīmīgs atbalsts dzīvei ārpus institūcijas, lai šie cilvēki varētu realizēt savu rīcībspēju. Savukārt vairāku citu pakalpojumu saturu ir nepieciešams pielāgot atbilstoši cilvēka individuālajām vajadzībām – nepieciešams nodrošināt, ka sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistītajam personālam ir prasmes komunikācijā ar mērķa grupas klientiem atkarībā no klientiem piemītošā garīga rakstura traucējuma veida, bet grupu mājas (dzīvokļa), dienas aprūpes centra u.c. pakalpojuma saturā jāietver uzraudzība un atbalsts medikamentu lietošanā. Turklāt ir nepieciešams pilnveidot arī NVA piedāvātos nodarbinātību veicinošos pasākumus, jo pašlaik uzņēmēji nav ieinteresēti nodarbināt cilvēkus ar invaliditāti.

Jāuzsver, ka saskaņā ar DI plānoto finansējuma sadalījumu pašlaik 42% no bērniem ar funkcionāliem traucējumiem un viņu vecākiem plānotajiem līdzekļiem ir paredzēti dažādu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanai, kas būtībā ir īslaicīgi pakalpojumi bērna funkcionālo spēju atjaunošanai vai uzlabošanai. Turklāt daļa no tiem ir medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumi (piemēram, fizioterapeita, ergoterapeita un logopēda pakalpojumi), kas ir finansējami no veselības aprūpes budžeta.

Revidenti neapšaubā minēto pakalpojumu nepieciešamību bērnu ar funkcionāliem traucējumiem vajadzībām, jo pašlaik tie netiek piedāvāti nepieciešamajā apjomā. Tomēr revidenti nav guvuši pārliecinošus pierādījumus, ka tieši šiem pakalpojumiem ir izšķiroša ietekme, lai šie bērni nenonāktu ilgstošas aprūpes institūcijā, kas ir DI mērķis. Valsts kontroles ieskatā sociālās un medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšana DI ietvaros bija atbalstāma tikai tajos gadījumos, ja DI resursi tiek izmantoti jaunu rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas vietu izveidei, lai palielinātu to reģionālo pārklājumu, nevis lai palielinātu to sniegšanas intensitāti jau līdz šim pieejamās pakalpojumu sniegšanas vietās.

Būtiskākās nepilnības, kas var ietekmēt DI mērķa sasniegšanu, revidenti saskata DI aktivitāšu plānošanā un veikšanā.

Projekta efektīvai norisei ir nepieciešams ne tikai noteikt sasniedzamu mērķi, bet nodrošināt, ka projekta aktivitātes tiek plānotas un veiktas efektīvi – gan īstajā laikā un noteiktajos termiņos, gan plānotajā apjomā –, tā nodrošinot visu aktivitāšu savstarpēji saskaņotu un secīgu norisi.

Revīzijā konstatētais diemžēl liek secināt, ka pašlaik DI aktivitātes netiek veiktas savlaicīgi, saskaņoti un secīgi, tā radot riskus, ka kopējais DI mērķis netiks sasniegts.

Tā kā ES struktūrfondu projektu ietvaros DI aktivitāšu īstenošana ir veicama līdz 2023.gadam, jau līdz 2016.gada beigām bija paredzēts pabeigt DI aktivitāšu plānošanu un apstiprināt plānošanas reģionu DI plānus. Savukārt no 2017.gada bija jāuzsāk nepieciešamo pakalpojumu un to infrastruktūras izveide, lai vismaz no 2020.gada mērķa grupas personas jau varētu uzsākt dzīvi ārpus institūcijas un saņemt tām nepieciešamos pakalpojumus.

Tomēr 2018.gada sākumā DI arvien ir tikai plānošanas posmā, jo gandrīz visas plānošanas posma aktivitātes, tajā skaitā plānošanas reģionu DI plānu izstrāde, kas nosaka, kur, kādi un kādā apjomā sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi ir pieejami un kādi ir veidojami, ir nobīdījušās pat par pusotru gadu.

Revidenti uzsver, ka resursu ietilpīgākais DI posms – pakalpojumu un to sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide – vēl ir tikai priekšā. Tieši šajā DI posmā pastāv vislielākais termiņu kavējumu risks, jo būvniecības, rekonstrukcijas un renovācijas darbu izpildi var ietekmēt gan tehniskās dokumentācijas izstrādes, gan iepirkumu procedūru, gan infrastruktūras izveides darbu kavējumi. Turklāt darbu īstenošana sāsinātā termiņā var ietekmēt to kvalitāti un izmaksas.

Tāpēc revidentu vērtējumā pašlaik ir būtiski apdraudēta tieši to sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu nodrošināšana, kas pašlaik nav pieejami un kuru sniegšanai ir nepieciešama infrastruktūras izveide, jo DI rezultāts nav tikai pakalpojumu sniegšanas vietu izveide, bet gan sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana. Tas nozīmē, ka jau DI īstenošanas laikā mērķa grupas personām ir jāsaņem tām nepieciešamie sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi, tostarp 700 cilvēkiem ir arī jāuzsāk dzīve ārpus institūcijas.

Revidentu ieskatā nobīdes DI aktivitāšu īstenošanā varēja mazināt, ja nebūtu noteikta nepieciešamība DI plānu izstrādē izmantot mērķa grupas personu individuālo vajadzību izvērtēšanas rezultātus. Revidenti

neapšaubā klientu individuālo vajadzību izvērtēšanas un individuālo atbalsta plānu izstrādes nepieciešamību, bet uzskata, ka tā bija jāveic vēlāk – neilgi pirms tam, kad personai jau ir iespēja saņemt tai nepieciešamos pakalpojumus. Savukārt DI plānu izstrādei nepieciešamos pakalpojumus un to apjomu varēja plānot indikatīvi, ņemot vērā izvirzīto mērķa grupu vajadzības dzīvei sabiedrībā un projektā iesaistāmo personu skaitu.

DI plānošanas posma aktivitāšu norisi ir ietekmējis arī tas, ka DI atbalsta aktivitātes – komunikācijas pasākumi un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (turpmāk – IKT) atbalsts – bez kurām nav iespējama neviena projekta īstenošana, nav veiktas ne plānotajos termiņos, ne nepieciešamajā apjomā.

Jebkura būtiska projekta ietvaros tiek plānoti un veikti komunikācijas pasākumi, kam ir jāveicina sabiedrības un ieinteresēto pušu izpratne par projekta mērķiem un veicamajām aktivitātēm, tomēr līdz pat 2018.gada sākumam nav uzsāktas iecerētās komunikācijas aktivitātes sabiedrības attieksmes maiņai, tāpēc pastāv risks, ka to sasteigta īstenošana atlikušajā laikā nesniegs gaidīto efektu.

Revidentu ieskatā jau šobrīd sabiedrībai bija jābūt pieejamai informācijai par personu ar garīga rakstura traucējumiem iespējām dzīvot sabiedrībā un izpratnei, vai un kā tas var ietekmēt pārējos sabiedrības locekļus. Šīs izpratnes trūkuma dēļ pašvaldībām nākas saskarties ar sabiedrības neizpratni vai pat noraidošu attieksmi DI plānu projektu un būvniecības/renovācijas/rekonstrukcijas ieceru sabiedrisko apspriešanu ietvaros.

Lai sniegtu atbalstu DI aktivitāšu norisē un veicinātu laika un administratīvo resursu efektīvu izmantošanu, DI ietvaros bija plānots nodrošināt arī IKT atbalstu, izstrādājot informācijas sistēmu risinājumus DI aktivitātēm nepieciešamo datu uzkrāšanai un sniegto pakalpojumu uzskaitē un uzraudzībai. Diemžēl arī šī DI atbalsta aktivitāte nav īstenota ne plānotajā apjomā, ne atbilstošā kvalitātē. Revidentu ieskatā nav pietiekami izvērtēts, kurām DI aktivitātēm saprātīgos termiņos un par pieejamo finansējumu ir iespējams nodrošināt tādu IKT atbalsta risinājumu, lai tas sniegtu reālu atbalstu DI īstenošanai. Tāpēc pastāv risks, ka paredzētais IKT atbalsts plānotajā apjomā netiks nodrošināts arī turpmākajām DI aktivitātēm.

Papildus iepriekš minētajām nepilnībām DI aktivitāšu plānošanā un izpildē revīzijā ir arī konstatēts, ka DI īstenošanai paredzētie līdzekļi 123 601 *euro* apmērā tiek izmantoti arī divu tādu pētījumu veikšanai, kas ne tikai neveicina DI mērķu sasniegšanu, bet nav nepieciešami labklājības nozarei kopumā, jo nesniedz ieguldījumu tās attīstībā. Pētījumos, apkopojot valsts un pašvaldību iestāžu rīcībā jau esošo informāciju, Labklājības ministrija bija iecerējusi saņemt risinājumus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanai. Tomēr revidenti uzskata, ka šo pētījumu rezultātā var tikt izdarīts tikai jau iepriekš zināms secinājums – ka pašlaik valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi nav pietiekami visu nepieciešamo pakalpojumu finansēšanai.

DI ir ES struktūrfondu līdzfinansēts projektu kopums. Tāpēc, lai saņemtu struktūrfondu finansējumu, ir jāievēro arī projektu īstenošanas noteikumi, tajā skaitā jāizpilda projektu uzraudzības rādītāji – iznākuma, rezultātu un finanšu rādītāji.

DI plānošanas posmā līdz 2017.gada decembrim Labklājības ministrija ir ievērojusi normatīvajos aktos noteiktās prasības DI projektu uzraudzības nodrošināšanā, jo, identificējot izpildes gaitā radušās problēmas, laikus ir rosināti grozījumi normatīvajos aktos un pārējos ar DI pasākumu īstenošanu saistītajos dokumentos.

Tomēr, tā kā kavējas plānošanas reģionu DI plānu izstrāde, kas attiecīgi kavē uzsākt infrastruktūras attīstību un plānoto pakalpojumu sniegšanu, pastāv risks, ka gan starpposmā līdz 2018.gada beigām, gan DI rezultātā neizdosies sasniegt sākotnēji izvirzītos iznākuma rādītājus par plānoto pakalpojumu apjomu, ko DI laikā var saņemt mērķa grupu personas.

Izvirzīto uzraudzības rādītāju sasniegšana ir priekšnoteikums projektiem paredzētā ES struktūrfondu finansējuma piešķiršanai, bet neizpildes gadījumā – attiecīgu finanšu korekciju piemērošanai, kas nozīmē, ka valstij tiek liegta iespēja saņemt pasākumu īstenošanai plānoto ES struktūrfondu finansējumu un nepieciešamais finansējums tai ir jārod no sava budžeta.

Savukārt uzraudzības rādītāju starpposma vērtību sasniegšana ir arī priekšnoteikums, lai Eiropas Komisija noteiktajam ES fondu pasākumam plānoto finansējumu piešķirtu pilnā apjomā, t.i., tikai sasniedzot starpposma rādītājus, valstij ir iespēja izmantot finanšu snieguma rezervi. Starpposma rādītāju nesasniegšanas gadījumā var tikt apturēti starpposma maksājumi un pat piemērota finanšu korekcija.

Revidenti pieņem, ka, lai saņemtu finanšu snieguma rezervi un izvairītos no starpposma maksājumu apturēšanas un finanšu korekciju piemērošanas, Labklājības ministrija arī turpmāk rosinās grozīt noteiktos uzraudzības rādītājus. Tomēr jāņem vērā, ka, samazinot uzraudzības rādītājus, Labklājības ministrija arvien vairāk var attālināties no DI sākotnējām iecerēm un plānotajiem ieguvumiem, tā mazinot arī DI pozitīvo ietekmi. DI noslēdzoties, Labklājības ministrijai būs jāspēj atbildēt, vai laikā, kad Latvijas sociālā budžeta iespējas ir ierobežotas, ES struktūrfondu finansējums ir izmantots stratēģiski un gudri, radot paliekošas vērtības.

Tāpēc, lai jēgpilni izmantotu ES struktūrfondu finansējumu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstībai, Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju, uzraugot DI īstenošanu, koncentrēties nevis uz ES struktūrfondu līdzekļu apguvi, bet uz nepieciešamā atbalsta sniegšanu DI īstenošanai, lai sasniegtu jau sākotnēji izvirzītos uzraudzības rādītājus, tā nodrošinot, ka sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus nepieciešamajā apjomā saņem pēc iespējas vairāk personu.

Ikvienā projektā būtiski ir nodrošināt arī sasniegto rezultātu uzturēšanu, ko sauc par ilgtspēju.

Lai nodrošinātu DI rezultātu ilgtspēju arī pēc 2023.gada, kad vairs nebūs pieejams šī plānošanas perioda ES struktūrfondu finansējums, izšķiroša nozīme ir Labklājības ministrijas kā nozares vadošās iestādes gatavībai turpināt uzsāktās sociālās politikas īstenošanu cilvēku ar invaliditāti cieņpilnas dzīves nodrošināšanai. Ministrijai ir jāpiedāvā arī risinājumi pakalpojumu nodrošināšanai nepieciešamā finansējuma piesaistei (ES struktūrfondi, resursu pārdale vai optimizācija nozares ietvaros u.c.). Nozīmīga loma pakalpojumu ilgtspējas veicināšanai ir arī pašvaldību gatavībai un iespējām uzņemties atbildību par savu iedzīvotāju labklājību, nodrošinot tiem iespēju saņemt nepieciešamos pakalpojumus pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai.

DI plānošanas posmā ir sperti pirmie soļi, lai pēc 2023.gada tiktu uzturētas DI ietvaros izveidotās sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas vietas, kurās mērķa grupas personas varēs saņemt tām nepieciešamos pakalpojumus.

Pirmkārt, izdarot grozījumus Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, valsts jau ir uzņēmusies sniegt pašvaldībām atbalstu finansēt sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus tām pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuras DI rezultātā uzsāks dzīvi ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas. Lai gan pašlaik Labklājības ministrijai pieejamais valsts budžeta līdzekļu apmērs nav pietiekams, revidenti pieņem, ka tiks atbalstīta uzsāktās sociālās politikas īstenošana, piešķirot atbilstošu

valsts budžeta finansējumu, jo valsts pienākums cilvēkiem ar invaliditāti nodrošināt ciešpilnu dzīvi ārpus institūcijas izriet ne tikai no normatīvajiem aktiem, bet arī no Latvijas Republikas uzņemtajām starptautiskajām saistībām.

Otrkārt, arī pašvaldības apzinās, ka tām pēc DI beigām būs jānodrošina sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi pārējām mērķa grupas personām. Revīzijā konstatētais liecina, ka DI plānu projektu izstrādes laikā pašvaldības rūpīgi izvērtē savas budžeta iespējas, paredzot pakalpojumus attīstīt tikai tādā apjomā, kādā tos spēs finansēt pēc DI beigām, lai gan arvien norāda, ka finansējuma trūkuma risks pastāv.

Tomēr jāuzsver, ka sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ietvaros valsts un pašvaldības nodrošina mājokli, dienas laika aktivitātes un individuālo atbalstu, bet iztikas līdzekļi pamatvajadzību nodrošināšanai cilvēkam būs jārod pašam.

Saskaņā ar statistiskas datus 2016.gadā minimālais iztikas līdzekļu apmērs komunālajiem maksājumiem, pārtikai, medikamentiem, apģērbam, apaviem, sakariem u.c. bija 186,76 *euro*. Tomēr pašlaik vismaz 356 cilvēkiem (jeb 62,7%), kuri plāno uzsākt patstāvīgu dzīvi ārpus institūcijas, iztikas līdzekļi ir zem 186,76 *euro*.

Tāpēc revidenti uzskata, ka atbildīgajām institūcijām ir jāveicina mērķa grupas personu nodarbinātība. Ja šie cilvēki neuzsāks strādāt algotu darbu vai funkcionālā stāvokļa dēļ to nespēs, atbalsts minimālo iztikas līdzekļu nodrošināšanai būs jāsniedz pašvaldībām sociālās palīdzības ietvaros.

Palielinot sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību un dodot iespēju ilgstošas aprūpes institūcijās dzīvojošiem cilvēkiem uzsākt dzīvi ārpus institūcijas, ir plānots arī slēgt trīs valsts sociālās aprūpes centru filiāles, lai ietaupītos līdzekļus izmantotu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanai.

Revidentu vērtējumā izvirzītais mērķis par trīs valsts sociālās aprūpes centru filiāļu slēgšanu ir sasniedzams. Tomēr Labklājības ministrija, izvēloties slēgšanai piemērotākās filiāles, izvērtēšanu ir veikusi formāli, neizmantojot pilnīgu un savstarpēji salīdzināmu informāciju, bez pietiekama ekonomiskā pamatojuma, turklāt nepārlicinoties arī par faktisko situāciju filiālēs.

Tāpēc revidenti aicina Labklājības ministriju izvērtēšanu veikt atkārtoti, pārskatot izvirzītos kritērijus un iegūstot pilnīgu un salīdzināmu informāciju par katru filiāli, kas ļaus novērtēt gan esošo filiāles infrastruktūru un tajās sniegto pakalpojumu kvalitāti, gan nepieciešamos ieguldījumus filiāles un tajā sniedzamo pakalpojumu pilnveidei.

DI ietvaros tika izstrādātas un mērķa grupu personu individuālo vajadzību izvērtēšanai izmantotas jaunas novērtēšanas metodikas – atsevišķa metodika pilngadīgu personu ar garīga rakstura traucējumiem novērtēšanai un atsevišķa metodika mērķa grupas bērnu novērtēšanai –, kopā minētajam mērķim izlietojot 1,231 milj. *euro*.

Atzīstami, ka jau DI ieviešanas posmā ir radīti priekšnoteikumi, lai sociālajā darbā turpmāk izmantotu DI ietvaros izstrādāto pilngadīgo personu ar garīga rakstura traucējumiem izvērtēšanas metodiku.

Tomēr revidenti uzskata, ka Labklājības ministrijai ir jāpārskata pieņemtais lēmums sociālajā darbā turpmāk neizmantojot DI ietvaros izstrādāto metodiku mērķa grupas bērnu vajadzību izvērtēšanai, jo tā ir nepilnīga. Šo metodiku DI laikā izstrādāja Labklājības ministrijas izveidotā darba grupa, un tā tika

izmantota mērķa grupas personu izvērtēšanai, kas ļāva novērtēt tās nepilnības un nepieciešamos uzlabojumus.

Tāpēc, lai ieguldītie resursi metodikas izstrādē un tās izmēģināšanā radītu pievienoto vērtību turpmākajā sociālajā darbā, revidenti aicina Labklājības ministriju atkārtoti izvērtēt iespēju pilnveidot šo metodiku un to izmantot sociālajā darbā, tā veicinot vienotu pieeju mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību novērtēšanā un tām nepieciešamo atbalsta plānu izstrādē.

Būtiskākie ieteikumi

Pamatojoties uz revīzijā izdarītajiem secinājumiem, Labklājības ministrijai kā vadošajai valsts pārvaldes iestādei sociālo pakalpojumu jomā ir sniegti seši ieteikumi, lai sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ieviešanas process sasniegtu izvirzīto mērķi.

Lai pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem sniegtie pakalpojumi un atbalsts dzīvei ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas būtu pilnīgs, Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju izvērtēt iespēju papildināt minētajām personām piedāvāto pakalpojumu klāstu vai pielāgot esošo pakalpojumu saturu. Piemēram, nodrošināt atbalsta personas pakalpojumu, nodrošināt, ka sociālo pakalpojuma sniegšanā iesaistītajam personālam ir prasmes komunikācijā ar mērķa grupas klientiem, bet grupu mājas (dzīvokļa), dienas aprūpes centra u.c. pakalpojuma saturā ietvert uzraudzību un atbalstu medikamentu lietošanā.

Valsts kontrole arī aicina Labklājības ministriju atkārtoti veikt visu valsts sociālās aprūpes centru filiāļu izvērtēšanu, lai pieņemtais lēmums par slēgšanai piemērotāko valsts sociālās aprūpes centru filiāli būtu caurskatāms un ekonomiski pamatots.

Savukārt, lai DI ieguldījumi būtu ilgtspējīgi un radītu pievienoto vērtību turpmākajā sociālajā darbā, Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju pilnveidot DI ietvaros radīto metodiku mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību izvērtējumam tās izmantošanai turpmākajā sociālajā darbā, tā veicinot vienotu pieeju mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību novērtēšanā un tām nepieciešamo atbalsta plānu izstrādē.

Lai sasniegtu jau sākotnēji izvirzītos DI rezultātus un sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus varētu saņemt pēc iespējas vairāk personu, nesniedzot ieteikumus, Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju un pārējās DI īstenošanā iesaistītās institūcijas darīt visu iespējamo, lai turpmākā DI norisē plānotās aktivitātes tiktu veiktas noteiktajos termiņos un apjomā.

Tā kā resursu ietilpīgākais DI posms – pakalpojumu un to sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide – vēl ir tikai priekšā, revidenti uzskata, ka Labklājības ministrijai ir jāaicina pašvaldības uzsākt infrastruktūras attīstības projektu pamatojošās dokumentācijas izstrādi vēl pirms DI plānu apstiprināšanas. Labklājības ministrijai kā pieredzējušai iestādei dažādu projektu īstenošanā savas kompetences ietvaros ir jāsniedz iesaistītajām institūcijām arī atbalsts nepieciešamās dokumentācijas kvalitatīvai izstrādei, tā mazinot riskus DI aktivitāšu termiņu kavējumiem, kas var ietekmēt arī izmaksas un veikto darbu vēlamo kvalitāti.

Savukārt, lai nodrošinātu DI ietvaros radīto sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu ilgtspēju, revidenti aicina Labklājības ministriju turpināt uzsāktās sociālās politikas īstenošanu cilvēku ar invaliditāti cieņpilnas dzīves nodrošināšanai, jau laikus meklējot risinājumus nepieciešamā finansējuma piesaistei.

Ziņojuma struktūra

Informācija ziņojumā izklāstīta šādā secībā:

- ✓ DI īss raksturojums;
- ✓ revīzijas secinājumi, konstatējumi un ieteikumi, sadalot tos četrās nodaļās: katras nodaļas ievadā ir sniegts Valsts kontroles viedoklis un būtiskākie secinājumi, tos tālāk pamatojot ar revīzijas konstatējumiem;
- ✓ revīziju raksturojošā informācija – tās mērķis, apjoms, juridiskais pamatojums, pušu atbildība u.c.

Ziņojuma pirmajā daļā ir analizēts, vai DI rezultātā būs iespējams sasniegt izvirzītos mērķus par sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību DI mērķa grupām.

Ziņojuma otrajā daļā ir analizēts, vai DI aktivitātes tiek plānotas un veiktas efektīvi – gan īstajā laikā un noteiktajos termiņus, gan plānotajā apjomā.

Trešajā daļā ir vērtētas Labklājības ministrijas veiktās darbības, uzraugot DI kā ES struktūrfondu līdzfinansētu projektu.

Ziņojuma ceturtajā daļā ir vērtēts, vai tiek plānotas un veiktas darbības, lai DI rezultāti būtu ilgtspējīgi.

Vispārīga izpratne par DI

Sociālo pakalpojumu sistēma Latvijā

Latvijas Republikas Satversme¹ nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktos gadījumos.

Satversmē noteiktais sociālā nodrošinājuma jēdziens ietver arī sociālos pakalpojumus – pasākumu kopumu, kas veicina personas sociālo tiesību pilnvērtīgu izmantošanu. Tie ir vērsti uz to, lai apmierinātu personu pamatvajadzības, atjaunotu vai uzlabotu personu sociālās funkcionēšanas spējas, nodrošinātu personas sociālā statusa atgūšanu un iekļaušanos sabiedrībā un darba tirgū².

Galvenos sociālo pakalpojumu veidus, pakalpojumu sniegšanas principus un saņemšanas kārtību regulē 31.10.2002. pieņemtais Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums³, bet atsevišķi sociālie pakalpojumi ir noteikti arī Invaliditātes likumā. Skat. attēlu.

Sociālās aprūpes pakalpojumi

vērsti uz personas pamatvajadzību nodrošināšanu
(tiek nodrošināti dzīvesvietā vai institūcijā)

- aprūpe mājās - pakalpojumi mājas pamatvajadzību apmierināšanai personām, kuras nevar sevi aprūpēt
- dienas aprūpes centrs - dienas laikā nodrošina sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālo prasmju attīstību, izglītošanu un brīvā laika pavadīšanas iespējas
- grupu māja (dzīvoklis) - māja vai atsevišķs dzīvoklis, kurā personai ar GRT nodrošina mājokli, individuālu atbalstu sociālo problēmu risināšanā un, ja nepieciešams, sociālo aprūpi
- servisa dzīvoklis - dzīvoklis, kas tiek īrēts un ir pielāgots personai ar smagiem FT, lai palielinātu personas iespējas dzīvot patstāvīgi un aprūpēt sevi
- ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojums institūcijā - nodrošina mājokli, pilnu aprūpi un sociālo rehabilitāciju

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi

vērsti uz personas sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu vai uzlabošanu
(tiek nodrošināti dzīvesvietā vai institūcijā)

- individuālais sociālais darbs
- specializētā darbnīca - nodrošina prasmes veicinošas aktivitātes un speciālistu atbalstu
- pusceļa māja - pakalpojums ilgstošas aprūpes institūcijā patstāvīgai dzīvei nepieciešamo pašaprūpes iemaņu un dzīves prasmju apgūšanai vai nostiprināšanai
- īslaicīgi sociālo rehabilitācijas pakalpojumi noteikta kursa veidā personām ar FT darbības vecumā, personām ar redzes un dzirdes invaliditāti, kā arī citām mērķa grupām, piemēram, cilvēktirdzniecības upuriem, no vardarbības cietušām personām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām
- krīzes centra pakalpojums - īslaicīga psiholoģiska un/vai cita veida palīdzība krīzes situācijā nonākušām personām u.c.

Profesionālās rehabilitācijas pakalpojumi

nodrošina jaunas profesijas apgūšanu, profesionālo zināšanu un prasmju atjaunošanu vai attīstīšanu

- ietver profesionālās piemērotības noteikšanu, profesionālās kvalifikācijas iegūšanu vai profesionālās izglītības programmu apgūšanu pamata vai vidējās izglītības pakāpē

Tehniskie palīgīdzekļi

novērš, kompensē, atvieglo vai neitralizē funkcijas pazeminājumu vai invaliditāti

- ietver personas funkcionālā stāvokļa novērtēšanu, tehniskā palīgīdzekļa piešķiršanu vai izgatavošanu, tā pielāgošanu un lietošanas apmācību

Citi sociālie pakalpojumi

- asistenta pakalpojums pašvaldībā - pārvietošanās atbalsts, lai palīdzētu personai nokļūt vietā, kur tā mācās, strādā vai saņem pakalpojumus
- asistenta pakalpojums izglītības iestādē - palīdz personai nodrošināt izglītojamo ar speciālām vajadzībām integrāciju vispārējās izglītības iestādēs, nodrošinot pārvietošanās atbalstu un atbalstu pašaprūpei
- surdotulka pakalpojums - atbalsts personai ar dzirdes invaliditāti, kura sazinās zīmju valodā, saskarsmei ar citām personām u.c.

Sociālos pakalpojumus sniedz, ievērojot šādus pamatprincipus⁴:

- ✓ pakalpojumus sniedz tikai, pamatojoties uz sociālā darba speciālista veiktu personas individuālo vajadzību un resursu novērtējumu;
- ✓ tos nodrošina klienta dzīvesvietā vai iespējami tuvu tai;
- ✓ **sociālo aprūpi un sociālo rehabilitāciju ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās nodrošina tajā gadījumā, ja sociālo pakalpojumu apjoms dzīvesvietā klientam nav pietiekams;**
- ✓ pakalpojumu sniedzējs nodrošina starpinstitucionālo un starpprofesionālo sadarbību;
- ✓ persona līdzdarbojas lēmuma pieņemšanas procesā;
- ✓ **bērnu aprūpē priekšroka tiek dota aprūpei ģimeniskā vidē – audžuģimenē vai pie aizbildņa un tikai tad, ja tas nav iespējams, aprūpe tiek nodrošināta ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.**

No minētajiem sociālo pakalpojumu veidiem un to nodrošināšanas principiem izriet arī sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu definīcija:

Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi ir pakalpojumi, kas personai sniedz atbalstu funkcionālo traucējumu radīto ierobežojumu pārvarēšanai, dodot iespēju dzīvot mājās, bet bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem – iespēju augt ģimeniskā vai tai pietuvinātā vidē, sagatavojot tos arī patstāvīgas dzīves uzsākšanai.

- Tiem ir jāietver arī preventīvie pasākumi, lai novērstu ilgstošu institucionālu pakalpojumu nepieciešamību.
- Tie ir pretstafīti ilgstošai institucionālajai aprūpei.

Likumā⁵ ir noteikts šāds valsts un pašvaldību atbildības sadalījums iedzīvotāju nodrošināšanā ar sociāliem pakalpojumiem:

- ✓ valsts nodrošina:
 - sociālo rehabilitāciju personām ar funkcionāliem traucējumiem darbības vecumā, personām ar redzes un dzirdes invaliditāti, kā arī citām mērķa grupām, piemēram, cilvēktirdzniecības upuriem, no vardarbības cietušām personām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām;
 - personu ar prognozējamu invaliditāti un invaliditāti profesionālo rehabilitāciju;
 - tehniskos palīgīdzekļus personām ar funkcionāliem traucējumiem;
 - ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu:
 - pilngadīgām neredzīgām personām;
 - pilngadīgām personām ar smagiem vai ļoti smagiem garīga rakstura traucējumiem (turpmāk – GRT), kā arī tām personām ar GRT, kuras šajās institūcijās ievietotas līdz 01.01.2003.;
 - bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem vecumā līdz diviem gadiem;
 - bērniem ar smagiem un ļoti smagiem garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem vecumā līdz četriem gadiem;
 - bērniem ar smagiem un ļoti smagiem GRT vecumā no četriem līdz 18 gadiem;

- Invaliditātes likumā paredzēto asistenta pakalpojumu pašvaldībā un asistenta pakalpojumu izglītības iestādē, surdotulka pakalpojumu u.c.;
- ✓ valsts piedalās arī personām ar GRT paredzēto dienas aprūpes centru, grupu māju (dzīvokļu) un pusceļa māju izveidošanas izdevumu segšanā un to darbības finansēšanā pirmajos trīs gados, kā arī atbilstoši ikgadējā valsts budžeta likumā piešķirtajām apropriācijām atbalsta un finansē citas programmas jaunu pakalpojumu veidu attīstībai pašvaldībās;
- ✓ pārējie sociālie pakalpojumi, tajā skaitā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām, kas neatbilst iepriekš minētajai grupai, ir jānodrošina pašvaldībām atbilstoši personas dzīvesvietai, nepieciešamības gadījumā slēdzot līgumus ar citiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem vai ar citām pašvaldībām par pakalpojumu sniegšanu un samaksu.

Lai gan jau vairāk nekā 15 gadus Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums paredz personas tiesības primāri tai nepieciešamos sociālos pakalpojumus saņemt tās dzīvesvietā vai iespējami tuvu tai, vēl arvien lielāko valsts un pašvaldību nodrošināto sociālo pakalpojumu īpatsvaru veido aprūpes pakalpojumi ilgstošas aprūpes institūcijā, jo sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi, kam ir jābūt pieejamiem personu dzīvesvietā vai iespējami tuvu tai, nav pieejami vai arī nav pieejami pietiekamā apjomā.

Minēto tendenci uzskatāmi parāda zemāk norādītie dati par laiku no 2013.gada līdz 2016.gadam faktiski nodrošināto sociālo pakalpojumu apjomu, kad saskaņā ar valsts statistikas pārskatiem gandrīz 80% no pieejamiem sociāliem pakalpojumiem veido tieši aprūpe institūcijā.

Rādītājs		Pilngadīgas personas ar GRT		DI mērķa grupas bērni	
		2013	2016	2013	2016
Gads		2013	2016	2013	2016
Kopējais personu skaits		82 993	88 319	9081	9205
Personu, kurām ir piešķirta I vai II invaliditātes grupa, skaits		19 099	21 206	-	-
Bērnu ar FT skaits		-	-	7671	8251
Aprūpe institūcijās	Personu skaits	7418	8170	1854	1268 ⁶
	<i>Institūciju skaits</i>	99	104	37	35
Specializētās darbnīcas	Personu skaits	34	68	-	-
	<i>Institūciju skaits</i>	2	7	-	-
Dienas aprūpes centri	Personu skaits	782	954	359	365
	<i>Institūciju skaits</i>	26	36	9	10
Grupu māja (dzīvoklis)	Personu skaits	206	236	-	-
	<i>Institūciju skaits</i>	14	16	-	-
	Rinda uz grupu māju (dzīvokli)	19	34	-	-
Aprūpe mājās, t.sk. "drošības poga"		654	803	49	82
Bērnu skaits audžuģimenēs		-	-	1262	1193
<i>Audžuģimeņu skaits</i>		-	-	594	575
Bērnu skaits aizbildņa ģimenēs		-	-	4945	4548

Arī sociāliem pakalpojumiem paredzēto finansējuma īpatsvaru lielākoties veido valsts un pašvaldības finansējums ilgstošas aprūpes institūcijām. Saskaņā ar statistikas datiem 2016.gadā 67,86% finansējuma tika novirzīti tieši institucionālās aprūpes nodrošināšanai, nevis sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanai.

Pakalpojums	Finansējums <i>euro</i>		
	Kopā	valsts	pašvaldību
Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju sniegtie sociālie pakalpojumi	79 379 260	39 961 090	39 418 170
Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi	37 597 021	13 072 084	24 524 937
Kopā	116 976 281	53 033 174	63 943 107

Labklājības ministrijas ieskatā galvenais iemesls vāji attīstītiem sabiedrībā balstītiem sociāliem pakalpojumiem ir meklējams likumā⁷ nostiprinātajā atbildības sadalījumā starp valsti un pašvaldībām, kas neveicina pašvaldības attīstīt sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus atbilstoši personu individuālajām vajadzībām, jo nepieciešamo aprūpi tās var saņemt valsts finansētā ilgstošas aprūpes un rehabilitācijas institūcijā.

Šāda tendence, ka primāri publiskie resursi sociālo pakalpojumu nodrošināšanai tiek izlietoti, uzturot ilgstošas aprūpes institūcijas, ir aktuāla ne tikai Latvijā, bet arī vairākās citās ES dalībvalstīs.

Tāpēc jau vairākus gadus ES sociālā politika ir vērsta arī uz to, lai sniegtu atbalstu dalībvalstīm ilgstošai institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu attīstībai.

Būtiska uzmanība sociālās iekļaušanas jautājumiem ir pievērsta Eiropas Komisijas izstrādātajā stratēģijā “Eiropa 2020. Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei”⁸.

Viena no stratēģijas pamatiniciatīvām ir “Eiropas platforma cīņai pret nabadzību”, kuras mērķis ir nodrošināt sociālo un teritoriālo kohēziju, lai cilvēki, kuri saskaras ar nabadzību un sociālo atstumtību, varētu dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi un aktīvi līdzdarboties sabiedrībā. Tāpēc Eiropas Komisija aicina dalībvalstis veicināt kopīgu kolektīvo un individuālo atbildību cīņā pret nabadzību un sociālo atstumtību, kā arī definēt un īstenot pasākumus, kas vērsti uz konkrētu situāciju risināšanu īpašās riska grupās, tajā skaitā personām ar invaliditāti.

2012.gada novembrī Eiropas Komisija ir izstrādājusi arī Eiropas kopējās vadlīnijas pārejai no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi⁹.

2014.–2020.gada struktūrfondu plānošanas periodā viena no ES struktūrfondu finansējuma piešķiršanas prioritātēm dalībvalstīm ir sociālās iekļaušanas veicināšana, nabadzības un diskriminācijas izskaušanas veicināšana. Minētajai prioritātei atbilst arī atbalsta sniegšana deinstitucionalizācijas īstenošanai un sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstībai¹⁰. Vienlaikus ir noteikts, ka netiek atbalstīta finansējuma piešķiršana esošo aprūpes institūciju uzlabošanai.

DI īstenošana Latvijā

Arī Latvija 2014.–2020. ES struktūrfondu plānošanas periodā ir izvēlējusies izmantot ES piedāvāto iespēju saņemt struktūrfondu finansējumu DI īstenošanai un sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstībai.

Ministru kabinets 04.12.2013. apstiprināja Labklājības ministrijas izstrādātās Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020.gadam (turpmāk – Pamatnostādnes), kurās viens no trim sociālo pakalpojumu politikas mērķiem turpmākajiem sešiem gadiem ir izvirzīts ***nodrošināt indivīda vajadzībām atbilstošu, sabiedrībā balstītu pakalpojumu sniegšanu, lai maksimāli sekmētu viņa pašaprūpes iespējas un neatkarīgas dzīves iespējas***, kuru ir paredzēts sasniegt, veicot šādas galvenās aktivitātes:

- ✓ īstenot deinstitucionalizācijas procesu, attīstot pakalpojumus, kas novērš personu ar GRT nonākšanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās¹¹;
- ✓ veicināt bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu¹² aprūpi ģimeniskā vidē vai tai pietuvinātā pakalpojumā, vai arī sekmēt to atgriešanos ģimenē;
- ✓ sekmēt sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas pakalpojumu un atbalsta pakalpojumu pieejamību bērniem un personām ar funkcionālajiem traucējumiem pašvaldībās u.c.

DI ir paredzēts īstenot gan esošā valsts finansējuma ietvaros, gan īstenojot vairākus projektus turpmāk minēto specifisko atbalsta mērķu pasākumu ietvaros, no kuriem galvenie ar DI īstenošanu saistītie projekti ir ESF 9.2.2.1.pasākums “Deinstitucionalizācija” un ERAF 9.3.1.1.pasākums “Pakalpojumu infrastruktūras attīstība deinstitucionalizācijas plānu īstenošanai”. Skat. attēlu.

Visu minēto aktivitāšu kopums ir savstarpēji saistīts, jo ir vērsts uz ilgstošas institucionālās aprūpes formu mazināšanu, ieviešot sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus. Tāpēc kopā tiek saukts par **DI**.

ESF 9.2.2.1.pasākums
“Deinstitucionalizācija”
 kopējais finansējums 47,2 milj. *euro*

- finansējuma saņēmējs – plānošanas reģioni
- finansējums tiek nodrošināts DI mērķa grupas personu izvērtēšanai, DI plānu un BSAC un VSAC reorganizācijas plānu izstrādei, sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanai, pasākumu īstenošanai sabiedrības attieksmes maiņai

ERAF 9.3.1.1.pasākums
“Pakalpojumu infrastruktūras attīstība deinstitucionalizācijas plānu īstenošanai”
 kopējais finansējums 44,4 milj. *euro*

- finansējuma saņēmējs – pašvaldības, kuras ir iesaistījušās DI
- finansējums tiek nodrošināts sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu un to infrastruktūras attīstībai

ERAF 2.2.1.1.pasākums
“Centralizētu publiskās pārvaldes IKT platformu izveide, publiskās pārvaldes procesu optimizēšana un attīstība”
 kopējais finansējums 1,7 milj. *euro*

- finansējuma saņēmējs – Labklājības ministrija (attiecībā uz DI)
- finansējums attiecībā uz DI tiek nodrošināts DI aktivitātēm nepieciešamā IKT atbalsta nodrošināšanai

ESF 9.2.2.2.pasākums
“Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide”
 kopējais finansējums 4,7 milj. *euro*

- finansējuma saņēmējs – Labklājības ministrija
- finansējums attiecībā uz DI tiek nodrošināts sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānismu izstrādei un ieviešanai un atbalsta personas pakalpojuma izstrādei un ieviešanai

ESF 9.2.1.1.pasākums
“Profesionālā sociālā darba attīstība pašvaldībās”
 DI finansējums vismaz 48,8 tūkst. *euro*
 no kopējā finansējuma 8,5 milj. *euro*

- finansējuma saņēmējs – Labklājības ministrija
- finansējums attiecībā uz DI tiek nodrošināts pašvaldību sociālo dienestu darbinieku kompetences pilnveidei, kā arī DI ietvaros izmantoto izvērtēšanas metodiku izstrādei u.c. pasākumiem

ES fondu tehniskās palīdzības projekti
“Eiropas Savienības fondu administrēšana Labklājības ministrijā 2007.-2013.gada plānošanas periodā (2012.-2015.gads)” un
“Tehniskā palīdzība publicitātei un sabiedrības informēšanai Labklājības jomā (1.kārta)” (2014.-2020.plānošanas periodā)
 DI finansējums vismaz 47,3 tūkst. *euro*

- finansējuma saņēmējs – Labklājības ministrija
- finansējums attiecībā uz DI tika nodrošināts Vienotas komunikācijas stratēģijas un pasākumu plāna 2016.-2022.gadam par sabiedrībā balstītu pakalpojumu īstenošanu izstrādei
- finansējums attiecībā uz DI tiek nodrošināts DI komunikācijas stratēģijas pasākumu plāna izpildes – Komunikācijas kampaņas īstenošanai u.c. ar sabiedrības informēšanu un attieksmes maiņu saistītiem pasākumiem

Veicot šo lietderības revīziju, DI tiek vērtēta kā vienots pasākumu kopums noteiktā sociālās politikas virziena īstenošanai. Tāpēc ar DI īstenošanu saistītie ES struktūrfondu projekti tiek skatīti tikai kā finansējuma avots DI īstenošanai, nevis kā atsevišķi projekti.

Iepriekšējā ES struktūrfondu plānošanas periodā no 2007. līdz 2013.gadam sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu attīstībai kopā bija izlietoti 12,68 milj. *euro*¹³. Šobrīd, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, ilgstošai institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu attīstībai ir paredzēts gandrīz astoņas reizes lielāks finansējums, t.i., 98,127 milj. *euro*.

DI ieviešanas posmi

Lai nodrošinātu efektīvu DI vadību, plānoto rezultātu sasniegšanu un novērtēšanu un vienotu pieeju visos reģionos, Pamatnostādnes paredzēja līdz 2014.gada 1.ceturksnim izstrādāt rīcības plānu DI īstenošanai, tā izstrādē iesaistot plānošanas reģionus, pašvaldības, kā arī nevalstiskās organizācijas. Tomēr plāna izstrāde tika pabeigta tikai 2015.gada pirmajā pusē, un tas tika apstiprināts tikai 15.07.2015.¹⁴ (turpmāk – Rīcības plāns).

Saskaņā ar Rīcības plānu DI ir plānots veikt trīs posmos¹⁵, vairākus no posmos ietvertajiem pasākumiem īstenojot vienlaikus.

Sākotnēji līdz 2016.gada beigām, tad līdz 2017.gada beigām, bet nu jau līdz 2018.gada vidum paredzēta DI plānošana, kurā ir jānodrošina šādas galvenās aktivitātes:

- ✓ nepieciešamo normatīvo aktu izstrāde DI īstenošanai:
 - grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, lai ierobežotu personu loku, kurām ir tiesības uz valsts finansēto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu¹⁶;
 - Ministru kabineta noteikumi¹⁷, kas ir saistīti ar ES struktūrfondu piesaisti;
- ✓ mērķa grupu personu apzināšana un to uzrunāšana iesaistei DI;
- ✓ iesaistīto personu individuālo vajadzību izvērtēšana un individuālo atbalsta plānu izstrāde, lai tās varētu saņemt DI ietvaros paredzētos pakalpojumus;
- ✓ DI plāna izstrāde katram plānošanas reģionam, uz kuru pamatojoties tiks veikta pakalpojumu un to sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide. Plāni ir jāizstrādā, ņemot vērā individuāli izstrādātajos atbalsta plānos norādītās mērķa grupu personu vajadzības, apzinot katrā plānošanas reģionā jau pieejamos pakalpojumus, gan arī tos pakalpojumus, kas ir jāveido, lai apmierinātu mērķa grupas personu vajadzības pēc sociālajiem pakalpojumiem;
- ✓ slēgšanai atbalstīto valsts sociālās aprūpes centru (turpmāk – VSAC) filiāļu un trīsdesmit četru pašvaldību finansēto bērnu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas centru reorganizācijas plānu izstrāde.

Revidentu vērtējumā plānošanas reģionu DI plānu izstrāde ir DI procesa būtiskākā aktivitāte, no kuras ir atkarīga visa turpmākā DI īstenošanas gaita un rezultātu un mērķu sasniegšana.

Sākotnēji no 2017.gada, bet nu jau no 2018.gada vidus līdz 2022.gada beigām saskaņā ar apstiprinātajiem plānošanas reģionu DI plāniem paredzēts DI ieviešanas posms, kurā jāveic šādas galvenās aktivitātes:

- ✓ pilngadīgo personu ar GRT, kuras dzīvo VSAC, sagatavošana pārejai uz dzīvi sabiedrībā;
- ✓ ieguldījumi nepieciešamās infrastruktūras izveidei vai pielāgošanai sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanai;
- ✓ sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana mērķa grupas personām.

Pēc DI ieviešanas plānots īstenot DI noslēguma posmu:

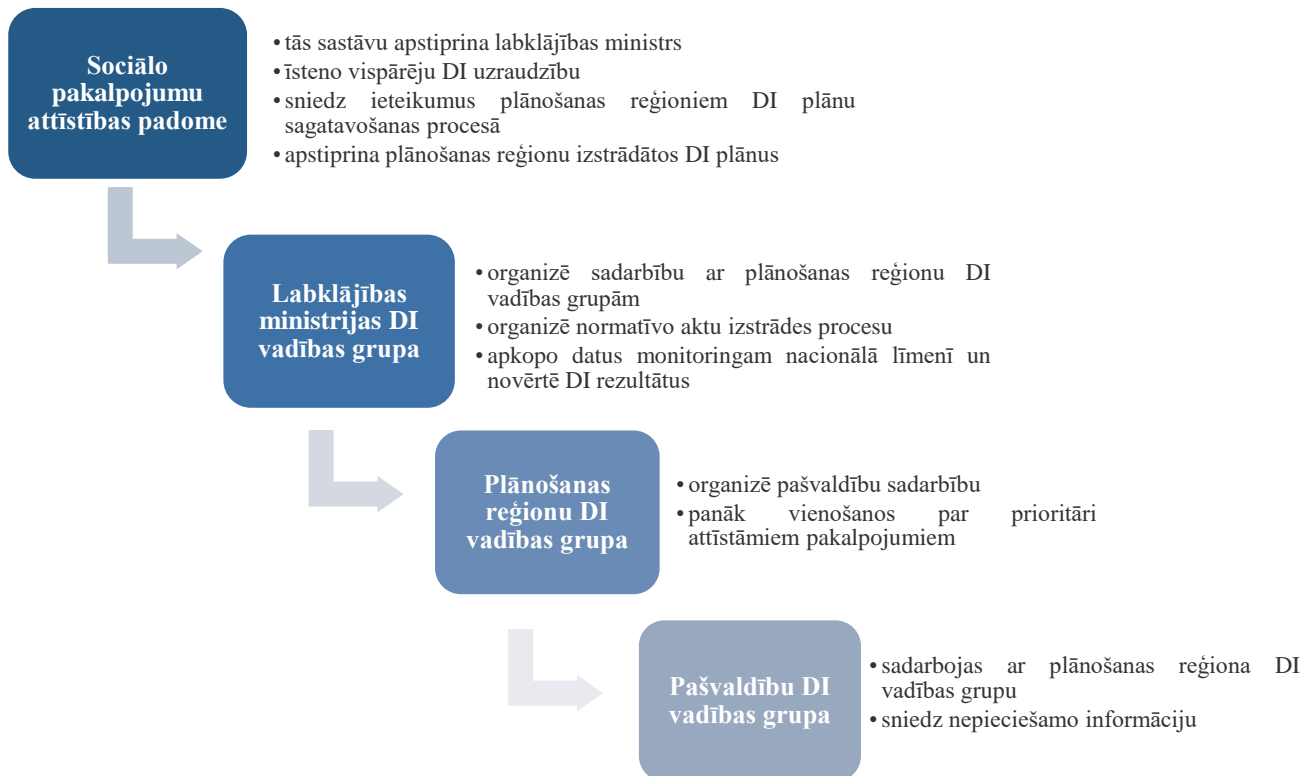
- ✓ personu dzīves kvalitātes novērtēšanu pēc sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu saņemšanas;
- ✓ visu DI procesu pārstrukturēšanu ilgtspējas nodrošināšanai.

DI īstenošanas un uzraudzības institūcijas

Par DI īstenošanu atbildīgā institūcija ir Labklājības ministrija, kas to īsteno sadarbībā ar visiem pieciem plānošanas reģioniem un pašvaldībām.

Institūcija	Funkcija
Labklājības ministrija vadošā valsts pārvaldes iestāde, kas ir atbildīga par sociālo pakalpojumu politikas veidošanu, īstenošanu un uzraudzību	<ul style="list-style-type: none"> ✓ koordinē DI īstenošanu, nodrošina nepieciešamo normatīvo aktu, metodiku un pētījumu izstrādi ✓ sniedz nepieciešamo atbalstu plānošanas reģioniem un pašvaldībām ✓ koordinē un nodrošina DI komunikācijas aktivitātes ✓ nodrošina IKT atbalstu DI aktivitātēm ✓ koordinē un nodrošina VSAC filiāļu slēgšanu
Plānošanas reģioni	<ul style="list-style-type: none"> ✓ koordinē pašvaldību DI ietvaros īstenotās aktivitātes ✓ nodrošina DI mērķa grupas personu izvērtēšanu un individuālo atbalsta plānu izstrādi ✓ nodrošina plānošanas reģionu DI plānu un bērnu ilgstošas aprūpes iestāžu un slēgšanai atbalstīto VSAC filiāļu reorganizācijas plānu izstrādi ✓ nodrošina DI komunikācijas aktivitātes
Pašvaldības <i>(DI īstenošanā ir iesaistījušās 115 no 119 Latvijas pašvaldībām)</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ nodrošina DI mērķa grupas personu identificēšanu un iesaistīšanu DI ✓ nodrošina sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu un to infrastruktūras attīstību un/vai izveidošanu ✓ nodrošina sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanu DI mērķa grupas personām

DI vienotai uzraudzībai ir izveidotas arī četru līmeņu vadības grupas, kurās ietilpst dažādu institūciju pārstāvji:

Revīzijas secinājumi, konstatējumi un ieteikumi

DI izvirzītie mērķi

Lai gan atsevišķs jēdziens “deinstitucionalizācija” Latvijā tiek lietots tikai pēdējos gados, par DI idejas sākumposmu var uzskatīt jau 1995.gadu, kad sadarbībā ar Pasaules Bankas¹⁸ ekspertiem tiek uzsākta *Baltās grāmatas* jeb Sociālās labklājības sistēmas reformu projekta “Sociālās palīdzības sistēmas administrēšana” izstrāde, kas Ministru kabinetā tika akceptēta 13.05.1997.¹⁹

Jau šajā dokumentā, kas bija vienīgais sociālo pakalpojumu jomas politikas plānošanas dokuments līdz pat 2013.gada beigām, ir iezīmēta nepieciešamība sociālos pakalpojumus nodrošināt pēc iespējas tuvāk klientu dzīvesvietai, veidojot valsts nodrošinātajai institucionālajai aprūpei alternatīvas aprūpes formas jeb sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus, piemēram, dienas aprūpes centrus, mājas aprūpes pakalpojumu, sociālo dzīvojamo objektu izveidi u.c. pakalpojumus.

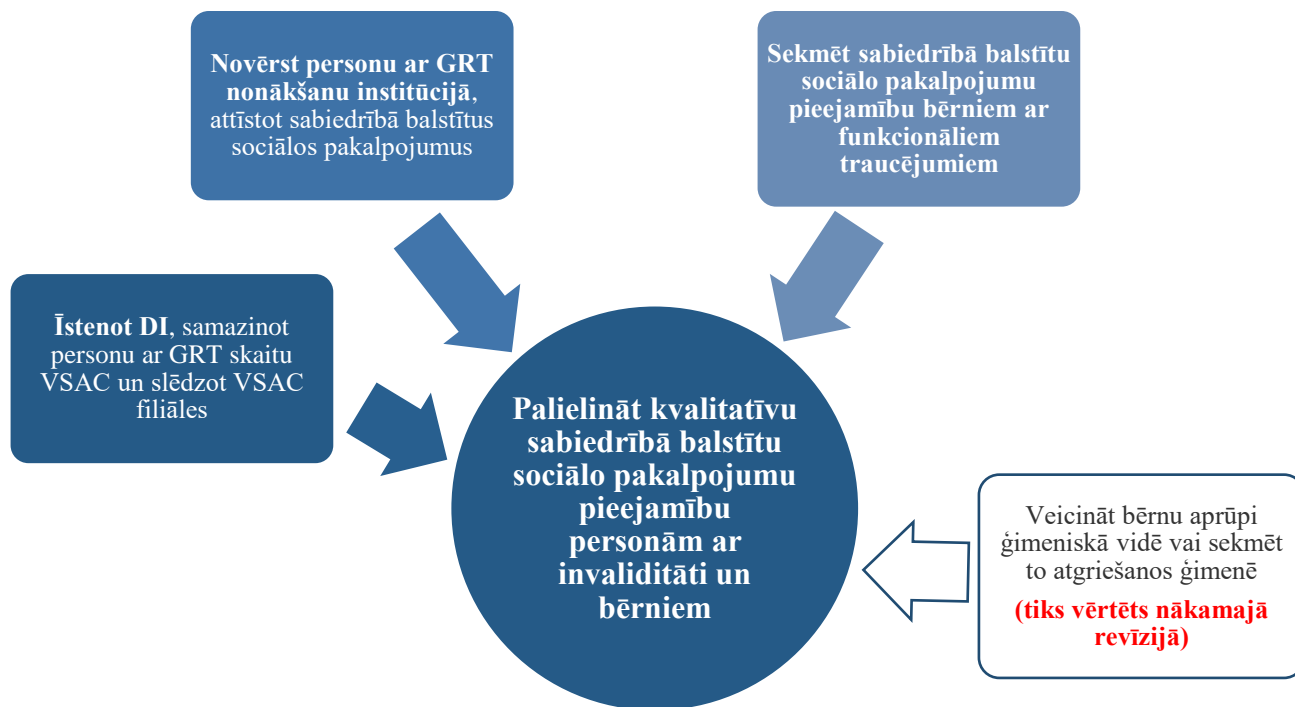
Lai gan jau kopš *Baltās grāmatas* izstrādes tiek radīti priekšnoteikumi institucionālai aprūpei alternatīvu pakalpojumu attīstībai (pašvaldībām un NVO ir iespēja ar ES atbalstu īstenot dažādus projektus pakalpojumu izveidei, noteikta valsts līdzdalība pakalpojumu izveidei un to finansēšanai pirmos trīs darbības gados), tomēr šis atbalsts nav atrisinājis sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pietiekamību un pārklājumu. Neraugoties uz alternatīvu sociālo pakalpojumu klāsta un apjoma pakāpenisku pieaugumu, gan 2012.gadā, gan šobrīd valstī galvenokārt dominē ilgstošas institucionālās aprūpes formas un sociālo pakalpojumu piedāvājumā ir vērojamas būtiskas reģionālās atšķirības.

Tāpēc būtisks pavērsiens sociālo pakalpojumu attīstībai bija 2011.gads, kad valstī tika aktualizēta nepieciešamība izstrādāt jaunu un aktuālu sociālo pakalpojumu politiku, kas izriet arī no Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2014.–2020.gadam izvirzītajiem mērķiem.

Tā rīcības virzienā “Cienīgs darbs” līdz 2020.gadam tiek noteikts uzdevums “*sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas formu daudzveidošana*”, savukārt rīcības virzienā “Stabili pamati tautas ataudzei” tiek noteikts uzdevums “*stiprināt alternatīvo ģimeņu (audžuģimenes, aizbildņi) kustību, pilnveidot ārpusģimenes aprūpes laikā bērnam sniegtos pakalpojumus, kā arī sekmēt ģimenisku vidi bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēs un jauniešu sagatavotību dzīvei pēc ārpusģimenes aprūpes*”²⁰.

Ministru kabinets 04.12.2013. apstiprināja Labklājības ministrijas izstrādātās Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020.gadam, kurās viens no trim sociālo pakalpojumu politikas mērķiem turpmākajiem sešiem gadiem ir izvirzīts ***nodrošināt indivīda vajadzībām atbilstošu, sabiedrībā balstītu pakalpojumu sniegšanu, lai maksimāli sekmētu viņa pašaprūpes iespējas un neatkarīgas dzīves iespējas.***

Lai gan šāds politikas mērķis Latvijai nav jauns, atšķirībā no iepriekš īstenotās sociālo pakalpojumu politikas Pamatnostādnēs jau tiek izvirzīti konkrēti sasniedzamie rezultāti un noteikti rīcības virzieni to sasniegšanai, no kuriem izriet arī DI mērķis²¹:

Tā kā izvirzītā mērķa sasniegšanai pirmo reizi ir plānots tik būtisks finansējums, revīzijas pieeja ir veidota tā, lai noskaidrotu, vai vairāk nekā trīs gadus pēc tam, kad ir uzsākta DI ieviešana Latvijā, DI iesaistīto institūciju plānotās un uzsāktās darbības ir pietiekamas un efektīvas, lai sasniegtu izvirzīto mērķi un lai šim procesam paredzētie resursi (cilvēkresursi un finanšu līdzekļi) tiktu izlietoti efektīvi un ekonomiski, un kādi apstākļi pašlaik ietekmē izvirzītā mērķa sasniegšanu.

DI ir vairāku savstarpēji saistītu, tajā skaitā no ES struktūrfondiem līdzfinansētu pasākumu kopums, kas atbilst visām projekta pazīmēm. Tāpēc uz to ir attiecināmi arī projektu un kvalitātes vadības starptautiski atzītie standarti, kas ir izmantoti revīzijas kritēriju definēšanai.

Saskaņā ar šiem standartiem projektu vadības ietvaros ir jānodrošina visu jomu sekmīga vadība, tajā skaitā projekta laika, izmaksu, kvalitātes, cilvēkresursu, komunikācijas, risku, iepirkumu un iesaistīto pušu vadība²².

Tā kā būtiski ir, ka projekta rezultāti ir ilgtspējīgi, revīzijā ir arī vērtēts, vai tiek plānotas darbības, lai DI ietvaros radītie pakalpojumi būtu pieejami arī pēc projekta beigām.

I daļa. Vai DI izvirzītie mērķi ir sasniedzami?

Valsts kontroles ieskatā DI izvirzītie mērķi – palielināt sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību pilngadīgām personām ar GRT un bērniem ar funkcionāliem traucējumiem (turpmāk – FT) – ir reāli un sasniedzami. Līdz 2017.gada decembrim DI ir izdevies gan iesaistīt mērķa grupas personas, gan nedefinēt tām tādus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu veidus, kas nodrošina to pamatvajadzības dzīvei ārpus institūcijas. Turklāt DI paredzētie pakalpojumi pašlaik nepieciešamajā apjomā tiek ietverti arī DI plānu projektos. Tāpēc, ja DI turpmākās aktivitātes tiks īstenotas plānotajā apjomā un termiņos, ir prognozējams, ka DI rezultātā personas tos varēs arī saņemt, tā sasniedzot DI mērķi.

Tomēr, lai mērķa grupas personām sniegtais atbalsts dzīvei ārpus institūcijas būtu pilnvērtīgs, Valsts kontrole aicina pilngadīgām personām ar GRT nodrošināt arī atbalsta personas pakalpojumu, kas ir nozīmīgs atbalsts dzīvei ārpus institūcijas, lai cilvēki ar GRT varētu realizēt savu rīcībspēju. Savukārt vairāku citu pakalpojumu saturu ir nepieciešams pielāgot atbilstoši cilvēka individuālajām vajadzībām – nepieciešams nodrošināt, ka sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistītajam personālam ir prasmes komunikācijā ar mērķa grupas klientiem atkarībā no klientiem piemītošā GRT veida, bet grupu mājas (dzīvokļa), dienas aprūpes centra u.c. pakalpojuma saturā jāietver uzraudzība un atbalsts medikamentu lietošanā. Turklāt ir nepieciešams pilnveidot arī NVA piedāvāto subsidētās darbavietas pakalpojumu, jo pašlaik uzņēmēji nav ieinteresēti nodarbināt cilvēku ar invaliditāti.

Vienlaikus revidenti vērs uzmanību, ka saskaņā ar DI plānoto finansējuma sadalījumu pašlaik 42% no bērniem ar FT un viņu vecākiem DI plānotajiem līdzekļiem ir paredzēti dažādu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanai kursa veidā, kas būtībā ir īslaicīgi pakalpojumi bērna funkcionālo spēju atjaunošanai vai uzlabošanai. Turklāt daļa no sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem ietvertajiem pakalpojumu veidiem ir medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumi (piemēram, fizioterapeita, ergoterapeita un logopēda pakalpojumi), kas ir finansējami no veselības aprūpes budžeta.

Revidenti neapšaubā minēto pakalpojumu nepieciešamību bērniem ar FT un viņu vecākiem, jo pašlaik tie netiek piedāvāti nepieciešamajā apjomā. Tomēr revidenti nav guvuši pārliecinošus pierādījumus, ka tieši šiem pakalpojumiem ir izšķiroša ietekme, lai bērns ar FT nenonāktu ilgstošas aprūpes institūcijā, kas ir DI mērķis. Tāpēc revidentu ieskatā sociālās un medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšana DI ietvaros bija atbalstāma tikai tajos gadījumos, ja DI resursi tiek izmantoti jaunu rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas vietu

izveidei, lai palielinātu to reģionālo pārklājumu, nevis lai palielinātu to sniegšanas intensitāti jau līdz šim pieejamās pakalpojumu sniegšanas vietās.

Palielinot sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību un dodot iespēju VSAC klientiem uzsākt dzīvi ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas, ir plānots arī slēgt trīs VSAC filiāles, lai ietaupītos līdzekļus izmantotu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanai.

Lai gan revidentu vērtējumā izvirzītais rezultāta rādītājs par trīs VSAC filiāļu slēgšanu ir sasniedzams, Labklājības ministrijas veiktais izvērtējums, lai izvēlētos piemērotākās filiāles, nav bijis pietiekams un caurskatāms – izvērtēšana ir veikta formāli, neizmantojot pilnīgu un savstarpēji salīdzināmu informāciju, bez pietiekama ekonomiskā pamatojuma, turklāt nepārlicinoties arī par faktisko situāciju filiālēs.

Tāpēc revidenti aicina Labklājības ministriju atkārtoti veikt VSAC filiāļu izvērtēšanu, pārskatot izvirzītos kritērijus un iegūstot pilnīgu un savstarpēji salīdzināmu informāciju par katru filiāli, kas ļauj novērtēt gan esošo filiāles infrastruktūru un tajās sniegto pakalpojumu kvalitāti, gan nepieciešamos ieguldījumus filiāles un tajā sniedzamo pakalpojumu pilnveidei.

Vai DI mērķa grupas un tām paredzētie pakalpojumi ir noteikti tā, lai sasniegtu DI mērķi?

Viens no priekšnosacījumiem, lai sasniegtu DI mērķi, ir pareizas mērķa grupas iesaiste, kā arī katrai mērķa grupai pareizi noteikti sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi, lai tās spētu dzīvot ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas.

ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām²³ nosaka, ka ikvienai personai ar invaliditāti ir vienlīdzīgas tiesības dzīvot sabiedrībā ar tādu pašu izvēles brīvību kā citiem cilvēkiem, bet valsts pienākums ir nodrošināt tādus pakalpojumus, lai atvieglotu šo tiesību izmantošanu un nodrošinātu personas pilnīgu iekļaušanos un līdzdalību sabiedrības dzīvē.

Eiropas kopējās vadlīnijas pārejai no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi²⁴ rekomendē DI procesā iekļaut tās personu grupas, kuras visbiežāk tiek pakļautas institucionālai aprūpei:

- ✓ bērņus (gan ar, gan bez invaliditātes);
- ✓ pilngadīgas personas ar invaliditāti;
- ✓ personas ar psihiskās veselības problēmām;
- ✓ vecāka gadagājuma cilvēkus.

Tā kā DI īstenošanai paredzētais finansējums ir ierobežots, 2014.–2020.gada ES struktūrfondu plānošanas periodā Labklājības ministrija ir pieņēmusi lēmumu pieejamos finanšu līdzekļus sākotnēji novirzīt tādu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstībai, kuros nepieciešams ieguldīt vislielāko līdzekļu apjomu. Tāpēc ministrija kā mērķa grupas ir izvēlējusies šādas personu kategorijas:

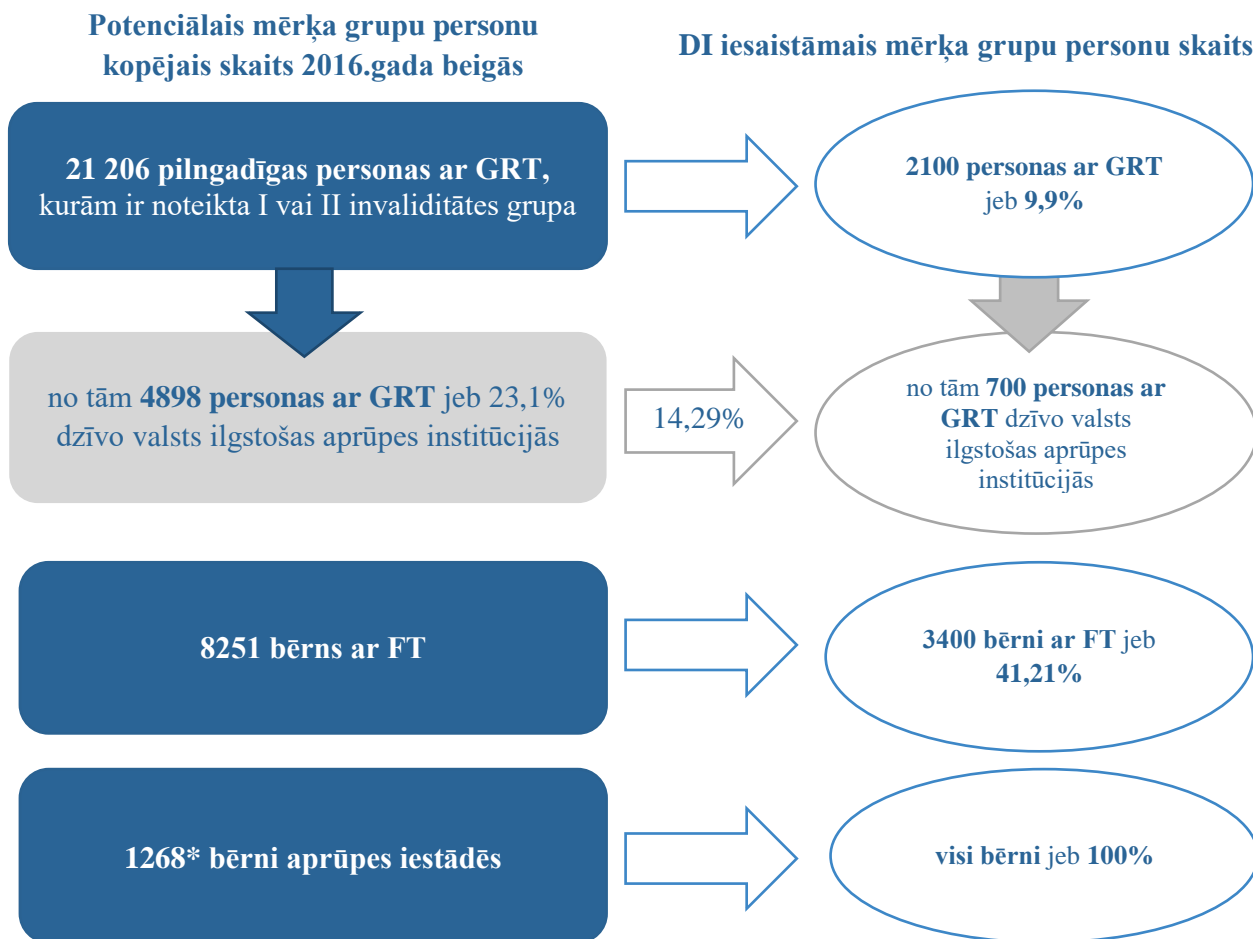
- ✓ **pilngadīgas personas ar GRT**, kurām ir noteikta smagākā – I vai II grupas – invaliditāte²⁵, paredzot, ka DI rezultātā daļa no šīm personām, kuras dzīvo valsts finansētās ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, uzsāks dzīvi ārpus institūcijas un saņems sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus, bet tām personām, kuras jau dzīvo sabiedrībā – sniedzot sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus, tiks mazināti riski to nokļūšanai institūcijā;
- ✓ **bērnus ar FT**, kuriem ir noteikta invaliditāte un **kuri dzīvo ģimenēs, un viņu likumiskos pārstāvjus vai audžuģimenes**, tā samazinot risku bērniem ar FT nonākt ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās;
- ✓ **bērnus un jauniešus līdz 17 gadu vecumam (ieskaitot), kuri dzīvo valsts vai pašvaldību finansētās ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās**, paredzot, ka DI rezultātā tie dzīvos ģimenēs vai saņems ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu;
- ✓ potenciālos **aizbildņus, adoptētājus un audžuģimenes**, DI ietvaros veicinot to piesaisti, tā samazinot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās dzīvojošo bērnu skaitu.

Labklājības ministrijas ieskatā, sniedzot atbalstu pakalpojumu attīstīšanai šīm mērķa grupām, pašvaldībām būs vieglāk attīstīt pakalpojumus arī pārējām personu kategorijām, kurām nav tik specifiskas vajadzības. Tāpēc tām nepieciešamo pakalpojumu izveide neprasa tik lielus finanšu ieguldījumus.

Šīs revīzijas ietvaros padziļināti nevērtējam deinstitucionalizācijas ietvaros paredzēto bērnu ārpusģimenes aprūpes pilnveidi. To kā atsevišķu jomu pētīsim mūsu nākamajā lietderības revīzijā, kas būs secīgs šīs revīzijas turpinājums.

2016.gadā Latvijā bija šāds mērķa grupas personu skaits:

* Avots: Valsts statistikas pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu 2016.gadā²⁶

Lai noteiktu, vai DI rezultātā būs iespējams sasniegt izvirzīto mērķi par sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību DI mērķa grupas personām, revīzijā ir analizēts DI mērķa grupu personu faktiskais iesaistes process, kā arī tām ieteiktie pakalpojumi, kas tiks veidoti un sniegti DI ietvaros.

Vai DI ir izdevies iesaistīt plānotās mērķa grupas personas?

Saskaņā ar Rīcības plānu mērķa grupas personu atlase un iesaiste DI bija jāveic pašvaldību sociālajiem dienestiem sadarbībā ar plānošanas reģioniem, ievērojot Rīcības plānā²⁷ noteiktos personu atlases principus. Skat. attēlu.

Mērķa grupas personu atlases principi

Pilngadīgas personas ar GRT, kuras dzīvo ārpus VSAC

- tiek uzrunātas sociālo dienestu redzeslokā esošās personas, kurām ir nepieciešami, bet netiek nodrošināti sociālie pakalpojumi
- tiek uzrunātas personas, kuras gaida rindā uz pakalpojuma saņemšanu VSAC
- personas pašas vērsas sociālajā dienestā

Pilngadīgas personas ar GRT, kuras dzīvo VSAC

- brīvprātība un motivēšana - klienti un viņu piederīgie tiek aicināti pieteikties dalībai DI. Klientu un viņu piederīgo informēšanā un motivēšanā tiek iesaistīti sociālo pakalpojumu sniedzēji, prezentējot labās prakses piemērus

Pilngadīgas personas ar GRT, kuras dzīvo slēgšanai paredzētajās VSAC filiālēs Bērni, kuri dzīvo ilgstošas aprūpes institūcijās

- tiek iesaistīti (izvērtēti) visi klienti, kas dzīvo attiecīgajās ilgstošas aprūpes institūcijās

Bērni ar funkcionāliem traucējumiem

- brīvprātība - bērnu vecāki tiek aicināti pieteikties dalībai DI pēc informācijas izplatīšanas par projekta aktivitātēm

Mērķa grupu personu atlasei Labklājības ministrija plānošanas reģioniem iesniedza tikai VDEĀVK statistiku par mērķa grupu personu skaitu katrā pašvaldībā.

Tā kā plānošanas reģioniem un pašvaldībām nebija pieejama personificēta informācija par mērķa grupas personām, personu iesaistei tika izmantota jau sociālo dienestu rīcībā esošā informācija par mērķa grupas personām, aicinot tās uz tikšanos vai nepieciešamības gadījumā apmeklējot DI mērķa grupas personas to dzīvesvietā.

Pārējo personu iesaistei galvenokārt tika izmantoti publiskie informācijas izplatīšanas rīki – informāciju par DI izvietojot iestāžu telpās, mājaslapās, pašvaldību periodiskajos izdevumos, bet atsevišķos gadījumos (piemēram, Latgales plānošanas reģionā) – veidojot sižetus arī reģionālajā televīzijā.

Informācijas izplatīšanā tika iesaistītas arī nevalstiskās organizācijas, sociālo pakalpojumu sniedzēji, kā arī ģimenes ārsti.

Revīzijā ir konstatēts, ka līdz 2017.gada decembrim plānošanas reģionos **faktiski ir iesaistīts²⁸ DI paredzētais pilngadīgo personu ar GRT skaits un vairāk nekā puse (59%) no iesaistāmiem bērniem ar FT, kuri dzīvo ģimenēs.**

Plānošanas reģions	Līdz 01.12.2017. DI iesaistītas personas					
	Pilngadīgas personas ar GRT			Bērni ar FT	% no potenciālās mērķa grupas ²⁹	Bērni institūcijās
	kopā	t.sk. VSAC	% no potenciālās mērķa grupas			
Kurzeme	348	111	12%	322	27%	126
Latgale	563	104	15%	421	32%	228
Rīga	753	201	9%	585	15%	398
Vidzeme	208	61	7%	296	32%	156
Zemgale	300	111	10%	370	36%	273
Kopā	2172	588	10%	1994	24%	1181
Plānotais DI izvērtējamo personu skaits	2100	-	10%	3400*	41%	1760

* Sākotnēji plānotais bērnu ar FT, kuri dzīvo ģimenēs, skaits. 05.12.2017. samazināts līdz 2100.

Analizējot informāciju par faktiski līdz 2017.gada augustam iesaistītajām pilngadīgām personām ar GRT³⁰, ir konstatēts, ka no 1348 pilngadīgām personām ar GRT, kas ir iesaistītas DI un izvērtēšanas brīdī dzīvoja ārpus institūcijas, 45 personas (3,3%) bija reģistrētas rindā uz pakalpojuma saņemšanu VSAC, bet vismaz 89 personas (6,6%) līdz to iesaistei DI pašvaldībās nebija saņēmušas ne sociālos pakalpojumus, ne sociālo palīdzību. Tas nozīmē, ka DI ir iesaistītas arī pilngadīgas personas ar GRT, kurām ir vislielākais risks nokļūt institūcijā, jo tās nav bijušas sociālo dienestu redzeslokā un nesaņem sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus.

Revīzijā nebija iespējams veikt analīzi, vai DI ir iesaistīti tie bērni ar FT, kuriem ir vislielākais risks nokļūt institūcijā, jo tie nesaņem sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus, jo līdz pat 2017.gada septembrim Labklājības ministrija nebija apkopojusi personificētu informāciju par DI faktiski iesaistītajiem bērniem ar FT, kuriem DI ietvaros veikta individuālo vajadzību izvērtēšana. Savukārt plānošanas reģioni informāciju bija apkopjuši daļēji, turklāt atšķīrās arī apkopoto datu apjoms.

Revīzijā ir konstatēts, ka Labklājības ministrija apzinās, ka zema (tikai 59% no plānotā) DI faktiski iesaistīto bērnu ar FT skaits var ietekmēt plānotā pakalpojumu apjoma sasniegšanu. Galvenais iemesls tam ir bērnu vecāku nevēlēšanās iesaistīties sarežģītā un ilgstošā izvērtēšanas procesā un pēc tam gaidīt, kad būs iespēja saņemt pakalpojumu. Tāpēc, lai sasniegtu līdz 31.12.2023. DI plānoto kopējo iznākuma rādītāju par bērnu ar FT skaitu, kuri saņems ESF finansētus sociālos pakalpojumus, Labklājības ministrija plāno pārstrukturizēt pakalpojumu sniegšanas kārtību, 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi

pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” ietvaros izveidojot jaunu 9.2.2.3.pasākumu “Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi bērniem ar invaliditāti”.

Plānots, ka minētā pasākuma ietvaros DI paredzētos pakalpojumus³¹ 1300 bērniem ar FT sniegs nevalstiskās organizācijas³². Pakalpojumu saņemšanai ģimene varēs vērsties tieši pie nevalstiskās organizācijas, kas pakalpojuma piešķiršanai veiks individuālo vajadzību izvērtēšanu, izmantojot savas metodikas/metodes/novērtēšanas veidlapas. Līdz pat 2018.gada februārim plānotās izmaiņas ir tikai izstrādes stadijā, tāpēc Labklājības ministrija nevarēja sniegt precīzāku informāciju par pasākuma īstenošanas kārtību.

Saskaņā ar plānošanas reģionu sniegto informāciju, ja DI būs nepieciešams iesaistīt papildu mērķa grupas personas (piemēram, ja kāda persona atteiksies no turpmākas dalības), pašvaldību redzeslokā jau ir personas, kuras varētu iesaistīt, tiklīdz radīsies tāda iespēja.

Vai noteiktie pakalpojumi DI mērķa grupas personām rada priekšnoteikumus, lai tās varētu uzsākt dzīvi ārpus institūcijas un dzīvot sabiedrībā?

Saskaņā ar Rīcības plānu laikā no 01.01.2016. līdz 30.06.2016. bija paredzēts veikt katras DI iesaistītās personas individuālo vajadzību izvērtēšanu, izstrādājot individuālo atbalsta plānu, kurā detalizēti tiek norādīts gan personas funkcionālais stāvoklis, gan tai nepieciešamie pakalpojumi un atbalsts.

Pilngadīgu personu ar GRT izvērtējumam un uz to rezultātiem balstītu individuālo atbalsta plānu izstrādei tika izmantota metodika “Atbalsta intensitātes skala” (turpmāk – AIS), kas ir rekomendēta Eiropas kopējās vadlīnijās pārejai no institucionālās uz sabiedrībā balstītu aprūpi³³.

Savukārt bērnu ar FT un bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu, kuri dzīvo bērnu valsts vai pašvaldības ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, izvērtējumam un uz to rezultātiem balstītu individuālo plānu izstrādei tika izmantota metodika, kuru bija izstrādājusi Labklājības ministrijas izveidotā darba grupa³⁴, balstoties uz starptautiskas neatkarīgo ekspertu grupas izstrādātajām vadlīnijām “Vadlīnijas bērnu institucionālās aprūpes pakalpojumu deinstitucionalizācijai”.

Lai gan abas metodikas paredz vispusīgu un individuālu personas izvērtēšanas procesu, kura rezultātā ir jānosaka viss personai nepieciešamais atbalsta/pakalpojumu apjoms, kas maksimāli mazinās personas funkcionālos ierobežojumus, **tomēr DI ietvaros ir paredzēts veidot un personai sniegt tikai konkrētus sabiedrībā balstītus sociālo pakalpojumu veidus, kas ir zināmi un vēl pirms izvērtēšanas veikšanas ir noteikti Ministru kabineta noteikumos par DI īstenošanu³⁵. Tas nozīmē, ka projekta ietvaros personām var veidot un sniegt tikai jau Ministru kabineta noteikumos uzskaitītus pakalpojumu veidus, bet izvērtējumā norādītajiem citiem pakalpojumu veidiem ir tikai informatīvs raksturs.**

Tāpēc revīzijā sadarbībā ar Ekspertu ir analizēti mērķa grupām paredzētie pakalpojumu veidi, lai noteiktu, vai tie nodrošina pilngadīgu personu ar GRT un bērnu ar FT pamatvajadzības dzīvei ārpus institūcijas.

Kādus pakalpojumus DI paredzēts attīstīt pilngadīgām personām ar GRT?

Lai pilngadīga persona ar GRT varētu dzīvot ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas, tai primāri ir jābūt pieejamiem tādiem pakalpojumiem, kas ietver mājokli un dienas laika aktivitātes (nodarbinātības aktivitātes, aktivitātes dažādu prasmju attīstīšanai un citas saturīgas dienas laika aktivitātes), kā arī personai nepieciešamo sociālo atbalstu jebkurā dzīves jomā.

DI ietvaros pilngadīgām personām ar GRT ir paredzēts veidot un sniegt astoņus pakalpojumu veidus:

Pakalpojuma saturs	Pakalpojuma nosaukums	Pakalpojuma apraksts
Mājoklis	Grupu māja (dzīvoklis)	✓ māja vai atsevišķs dzīvoklis, kurā tiek nodrošināts individuāls atbalsts sociālo problēmu risināšanā un, ja nepieciešams, arī sociālā aprūpe
Aktivitātes dienas laikā	Dienas aprūpes centrs	✓ dienas laikā nodrošina sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālo prasmju attīstīšanu, izglītošanu, brīvā laika pavadīšanas iespēju
	Atbalsta grupas un grupu nodarbības	✓ nodarbības ar mērķi palīdzēt viens otram, iegūt zināšanas, atbalstu, risināt problēmas, dalīties pieredzē ✓ personas dzīves kvalitātes paaugstināšanai (ne vairāk kā 50 divu stundu ilgas nodarbības gadā)
	Specializētās darbnīcas	✓ nodrošina prasmes veicinošas aktivitātes speciāli izveidotās darbvietās, kur nodrošināts speciālistu atbalsts Piemēram, specializētā galdniecības darbnīca, kurā ir nodrošināts nepieciešamais aprīkojums, un speciālistu vadībā iespējams apgūt kokapstrādes prasmes un izgatavot dažādus priekšmetus – putnu būrus, plauktus u.c.
Individuālais atbalsts <i>(pēc nepieciešamības)</i>	Aprūpe mājās	✓ pakalpojumi mājās pamatvajadzību nodrošināšanai, ja persona nevar sevi aprūpēt (piemēram, atbalsts un palīdzība higiēnas nodrošināšanā, apģērbties, uzkopt mājvietu, pagatavot ēdienu u.c.) (pakalpojumu var saņemt, ja netiek saņemts grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojums)
	Īslaicīgas sociālās aprūpes jeb atelpas brīža pakalpojums	✓ īslaicīgs institūcijā sniegts pakalpojums, nodrošinot personai nepieciešamo sociālo aprūpi un rehabilitāciju, ikdienas uzraudzību un kopšanu, ar mērķi īslaicīgi atslogot personas ar GRT ģimenes locekļus/tuviniekus, ja tiem ir nepieciešams garāks prombūtnes laiks vai atpūtas laiks, tajā skaitā, lai novērstu to “izdegšanu” (pakalpojums tiek sniegts īslaicīgi – līdz 30 dienām gadā un to var saņemt tie klienti, kas nesaņem grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojumu)
	Speciālistu konsultācijas un individuālais atbalsts	✓ atbilstoši personas individuālajām vajadzībām tiek nodrošināta palīdzība tai apzināties/konstatēt problēmu, kas traucē patstāvīgi funkcionēt, izanalizēt objektīvās vajadzības, pieejamos resursus un atrisināt vai mazināt sociālās problēmas, attīstot pašas personas resursus un iesaistot atbalsta sistēmās (ne vairāk kā 50 konsultāciju/atbalsta vienības gadā (grupu mājas pakalpojuma saņēmējs – ne vairāk kā 30))
Sagatavošanās patstāvīgai dzīvei sabiedrībā	Sociālais mentors <i>(tikai personām, kuras tiek gatavotas uzsākt dzīvi ārpus institūcijas)</i>	✓ mentors veido izpratni par dzīvi sabiedrībā, sniedz atbalstu, palīdz reālā sabiedrības vidē apgūt ikdienai nepieciešamās prasmes, rosina attīstīt esošās un radīt jaunas iemaņas (vienam mentoram piesaista ne vairāk kā piecas personas, kuras dzīvo institūcijā)

Revidentu un Eksperta vērtējumā kopumā projektā paredzētie pakalpojumu veidi nodrošina pilngadīgu personu ar GRT pamatvajadzības dzīvei sabiedrībā.

Šādi pakalpojumu veidi pilngadīgām personām ar GRT jau tiek piedāvāti vairākās pašvaldībās. Piemēram, Rīgā, biedrībā “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns”” pilngadīgai personai ar GRT ir pieejams pilns pakalpojumu klāsts dzīvei sabiedrībā: ir nodrošināts mājoklis grupu dzīvoklī, bet dienas laikā atkarībā no personas funkcionālā stāvokļa tai ir iespēja darboties dienas aprūpes centrā vai specializētajā galdniecības darbnīcā. Pakalpojumu sniegšanas vietas atrodas sabiedriskā transporta, veikalu un citu pakalpojumu tuvumā. Tāpēc persona brīvajā laikā patstāvīgi vai ar grupu mājas (dzīvokļa) sociālā darbinieka atbalstu var nokļūt uz ārstniecības iestādi vai uz sabiedrisko, kultūras, sporta vai citu pasākumu norises vietām.

Savukārt, analizējot informāciju³⁶ par pilngadīgām personām ar GRT individuālajos atbalsta plānos ieteiktajiem pakalpojumu veidiem, ir konstatēts, ka kopumā personām ir ieteikti DI paredzētie pakalpojumu veidi – gan mājokļa pakalpojumi, gan pakalpojumi saturīgai laika pavadīšanai dienas laikā (dienas aprūpes centrs, grupu nodarbības, specializētā darbnīca), gan individuālais atbalsts – aprūpe mājās, īslaicīgas sociālās aprūpes jeb atelpas brīža pakalpojums un individuālās konsultācijas. Skat. tabulu.

Pakalpojuma saturs	Pakalpojuma veids	Kopējais personu ar GRT, kurām ir nepieciešams pakalpojums		Personu no VSAC, kurām ir nepieciešams pakalpojums		Personu, kuras dzīvo sabiedrībā un kurām ir nepieciešams pakalpojums	
		skaits	īpatsvars	skaits	īpatsvars	skaits	īpatsvars
Mājoklis	Grupu māja (dzīvoklis)	1208	63%	507	88%	701	52%
	Sociālā māja	104	5%	45	8%	59	4%
Aktivitātes dienas laikā	Dienas aprūpes centrs	1462	76%	377	66%	1085	81%
	Grupu nodarbības	1348	70%	361	63%	987	73%
	Specializētās darbnīcas	1063	55%	295	51%	768	57%
Individuālais atbalsts (pēc nepieciešamības)	Aprūpe mājās u.c. mobilā uzraudzība	231	12%	20	4%	211	16%
	Īslaicīgas sociālās aprūpes jeb atelpas brīža pakalpojums	240	13%	6	1%	234	17%
	Individuālās konsultācijas	1712	89%	508	88%	1204	89%
Sagatavošanās patstāvīgai dzīvei sabiedrībā	Sociālais mentors	550	29%	550	96%	-	-
Kopējais izvērtēto personu skaits		1923		575		1348	

Tomēr revīzijā sadarbībā ar Ekspertu ir konstatēti vairāki trūkumi piedāvāto pakalpojumu saturā vai to veidos, kas revidentu un Eksperta vērtējumā var ietekmēt pilngadīgu personu ar GRT dzīvi sabiedrībā.

Pirmkārt, Eksperts vērš uzmanību, ka personām var būt divu veidu GRT³⁷.

Intelektuālās attīstības traucējumi	Psihosociālie traucējumi
Attīstības aizture, kas radusies ģenētisku faktoru ietekmē vai dzemdību traumas rezultātā.	Dzīves laikā iegūtās smadzeņu darbības novirzes, to pamatā ir dažādas psihiskas saslimšanas.
Domāšana ir ierobežota kognitīvo spēju un sapratnes ierobežojumu dēļ.	Traucējumi domāšanas procesā, seviis un apkārtējās vides uztverē.
Traucēta intelektuālā attīstība padara cilvēku atvērtu, bērnišķīgu, emocionālu, parasti spējīgu apgūt zināšanas vien līdz noteiktai robežai, taču spējīgu ilgstoši atkārtot vienu un to pašu darbību. Parasti izpaužas vismaz divās no trīs prasmēm – akadēmiskajās prasmēs (lasīt, rakstīt, skaitīt u.tml.), sociālajās prasmēs (spēja sadzīvot ar citiem, spēja sevi un citus pasargāt) un/vai praktiskajās iemaņās (ēst, mazgāties, apģērbties u.tml.).	Traucējumi rada grūtības veikt ikdienas procedūras, bieži noved pie nespējas adekvāti komunicēt ar apkārtējiem, neprognozējamiem emociju uzplūdiem, neadekvātas rīcības.
Parasti parādās jau agrā bērnībā, vieglākās formās līdz 18 gadu vecumam.	Var parādīties jebkurā cilvēka dzīves periodā.
Traucējumi ir visas dzīves garumā, nepārejoši.	Traucējumi mēdz būt īslaicīgi, cikliski un epizodiski. Traucējumu izpausmes laika gaitā arī mainās.
Medikamenti nespēj atjaunot vai uzlabot intelektuālās spējas.	Medikamenti novērš slimības radītos simptomus. Medikamentoza terapija ir nepieciešama slimības saasinājuma gadījumā.
Attīstības līmeni novērtē psihologs.	Slimību diagnosticē psihiatrs.
Tipiskākās formas – autisms, Dauna sindroms, garīgā atpalicība u.c.	Tipiskākās saslimšanas – šizofrēnija, depresija, panikas lēkmes, demence, tajā skaitā Alcheimera slimība u.c.

Tāpēc, ņemot vērā GRT veidu atšķirīgās izpausmes un personu uzvedības modeļus, lai sabiedrībā balstīts sociālais pakalpojums sniegtu nepieciešamo atbalstu, pakalpojuma sniedzēja prasmēm, tajā skaitā komunikācijai ar klientu³⁸, ir jābūt pielāgotām atkarībā no personai piemītošā GRT traucējumu veida (psihosociāliem vai intelektuālās attīstības traucējumiem). Piemēram, ja personai ar intelektuālās attīstības traucējumiem ir jāreģistrējas NVA, lai iegūtu bezdarbnieka statusu, aprūpētājam ir jāizplāno ceļš, jāizstāsta personai kārtība, jāpārrunā tikšanās gaita, jāpārrunā iespējamie darba veidi u.c. Savukārt, ja tāds pats uzdevums ir jāveic personai ar psihosociāliem traucējumiem, aprūpētājam sākotnēji persona ir jāmotivē doties uz NVA, reģistrēties un veikt citas darbības.

Revidenti vērš uzmanību, ka nepieciešamība pielāgot pakalpojuma sniedzēja prasmes atkarībā no GRT veida nav ietverta ne Ministru kabineta noteikumos³⁹, kas nosaka prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem, tajā skaitā katra pakalpojuma saturu, ne Rīcības plānā un citos DI regulējošos vai ar to saistītos dokumentos, tā faktiski atstājot šo uzdevumu sociālo pakalpojumu nodrošinātājam – pašvaldību – ziņā. Revīzijā veiktajā datu analīzē⁴⁰ ir konstatēts, ka apmēram pusei no DI iesaistītajām personām ar GRT ir intelektuālās attīstības traucējumi, bet otrai pusei – psihosociālie traucējumi.

Otrkārt, Eksperta ieskatā papildus DI ietvertajiem pakalpojumu veidiem pilngadīgām personām ar GRT dzīvei ārpus institūcijas būtu nepieciešams nodrošināt arī šādus pakalpojumu veidus:

- ✓ dzīvokli ar īslaicīgu atbalstu personām ar ne tik smagiem intelektuālās attīstības un/vai psihosociāliem traucējumiem. Atšķirībā no grupu mājas (dzīvokļa) šādā pakalpojuma veidā ir

nepieciešams mazāks atbalsta personāla skaits – lai nodrošinātu atbalsta sajūtu, pietiek ar vienu speciālistu uz noteiktu dzīvokļu skaitu, tā samazinot pakalpojuma izmaksas.

Revidentu ieskatā Eksperta ieteikto pakalpojumu var nodrošināt pašvaldību sociālajā mājā (dzīvoklī), ja pietiekamā apjomā tiek nodrošināts sociālā darbinieka, kurš ir apmācīts darbā ar personām ar GRT, atbalsts un konsultācijas, kā arī aprūpes pakalpojums, ja tāds ir nepieciešams.

Sociālās mājas (dzīvokļa) pakalpojums izvērtēšanā ir ieteikts 104 personām ar GRT jeb 5,4%, no tām 45 personas izvērtēšanas brīdī dzīvoja VSAC.

- ✓ personīgo asistentu visās dzīves jomās, lai radītu personām ar smagiem funkcionāliem traucējumiem iespēju dzīvot ārpus institūcijas. Pašlaik valsts finansētais asistenta pakalpojums pašvaldībā pēc būtības pilda tikai pavadona funkciju, jo nodrošina vien nokļūšanu no punkta A uz B⁴¹;

Uz nepilnībām asistenta pakalpojuma saturā un tā apjomā Valsts kontrole ir norādījusi jau 2016.gadā pabeigtajā lietderības revīzijā par asistenta pakalpojumu⁴², sniedzot ieteikumu Labklājības ministrijai pārskatīt asistenta pakalpojuma saturu un nodrošināšanas kārtību, tajā skaitā vērtēt to kontekstā arī ar citiem personām ar invaliditāti pieejamajiem atbalsta veidiem.

Par to, ka DI iesaistītajām personām ir nepieciešams asistenta pakalpojums, liecina arī izvērtēšanas rezultāti, kur asistenta pakalpojums ir ieteikts 893 jeb 46,4% no izvērtētajām personām.

- ✓ atbalstīto darbu⁴³ personām ar vidēji smagiem intelektuālās attīstības un psihosociālajiem traucējumiem, vēršot lielāku uzmanību uz nodarbinātības veicināšanu un veicinot šo personu iekļaušanu sabiedrībā.

Lai gan NVA pasākumā “subsīdētā darbavieta”⁴⁴ viena no mērķa grupām ir tieši personas ar invaliditāti, tomēr pasākuma ietvaros atbalsts tiek nodrošināts ne ilgāk kā 24 mēnešus, tāpēc nenodrošina pastāvīgu atbalstu un attiecīgi arī uzņēmēju motivāciju personu ar invaliditāti nodarbināt ilgtermiņā. Tāpēc revidentu ieskatā būtu nepieciešams pārskatīt pasākumam noteikto laika ierobežojumu.

Turklāt Latvijā ir aktualizēti arī tādi iespējamie atbalsta pasākumi personu ar invaliditāti nodarbinātībā kā kvotu un/vai nodokļu atvieglojumu sistēma⁴⁵.

Kā pozitīvi vērtējamu pasākumu revidenti atzīmē Sociālās integrācijas valsts aģentūras izveidotās 35 prasmju apguves programmas, kas ESF projekta “Personu ar invaliditāti vai garīga rakstura traucējumiem integrācija nodarbinātībā un sabiedrībā” ietvaros ir izveidotas speciāli personu ar ļoti smagu invaliditāti, tajā skaitā ar GRT, vajadzībām no profesionālajām izglītības programmām “Florists”, “Lietvedis”, “Dārzkopis”, “Galdnieka palīgs”, “Noliktavas darbinieks” u.c. To saturā paredzētas vismaz 60% praktiskās nodarbības, tajā skaitā pieredzes gūšana darba vidē. Kopā projektā paredzēts iesaistīt 50 personas ar GRT.

Atbalsta nepieciešamību personu ar GRT nodarbinātības veicināšanā apliecina arī izvērtēšanas rezultāti, kur 660 jeb 34,3% izvērtēto personu ar GRT ir norādīta NVA pakalpojumu nepieciešamība un/vai subsīdētā darbavieta.

NVA īstenotā ESF projekta “Subsīdētās darbavietas bezdarbniekiem”⁴⁶ ietvaros no 02.02.2015. līdz 31.12.2017. ir izveidotas 553 subsīdētās darbavietas personām ar invaliditāti, kurās nodarbinātas 645 personas.

- ✓ atbalstu medikamentu lietošanā – personām ar psihosociāliem traucējumiem, kuras pašlaik dzīvo VSAC, lai tās spētu patstāvīgi dzīvot ārpus institūcijas.

Lai gan Eksperts norāda, ka šis pakalpojums ir nepieciešams tikai personām ar psihosociāliem traucējumiem, kuras pašlaik dzīvo VSAC, revīzijā ir konstatēts, ka dažādas intensitātes atbalsts medikamentu lietošanā ir nepieciešams vismaz 1366 jeb 71% no izvērtētajām personām neatkarīgi no GRT veida, jo medikamentus ir nepieciešams lietot ne tikai saistībā ar psihiskām saslimšanām, bet arī citu hronisku slimību (piemēram, hipertoniya, astma, diabēts u.c.) vai akūtu saslimšanu, kaut vai saaukstēšanās gadījumos.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem⁴⁷, kas nosaka prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem, tajā skaitā katra sociālā pakalpojuma saturu, pašlaik atbalsts medikamentu lietošanā, ir ietverts tikai aprūpes pakalpojumā, bet nav ietverts pārējos pilngadīgām personām ar GRT paredzētajos pakalpojumu veidos – ne grupu mājas (dzīvokļa), ne dienas aprūpes centra, ne specializētās darbnīcas pakalpojumā.

Arī ambulatorās psihiatrijas pakalpojums, kas ir Veselības ministrijas kompetencē, nav pieejams pietiekamā apjomā. Tomēr Labklājības ministrija ir norādījusi, ka ar Veselības ministriju ir panākta vienošanās par informācijas apmaiņu, lai Veselības ministrija atbilstoši plānošanas reģionu DI plānos ietvertajiem datiem varētu veicināt ambulatorās psihiatrijas pakalpojumu pieejamību atbilstoši pieprasījumam.

Revidenti neapšaubā Eksperta norādīto papildu pakalpojumu nepieciešamību, tomēr norāda, ka Eksperta ieteiktos papildu pakalpojumus nav nepieciešams veidot un piedāvāt kā atsevišķus pakalpojumu veidus, bet tos var nodrošināt, pilnveidojot DI ietvērto, kā arī labklājības nozarē jau nodrošināto pakalpojumu saturu:

- ✓ nepieciešams nodrošināt, ka sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistītajam personālam ir prasmes komunikācijā ar mērķa grupas klientiem atkarībā no klientiem piemītošā GRT veida – psihosociāliem vai intelektuālās attīstības traucējumiem;
- ✓ nepieciešamo atbalstu vai uzraudzību medikamentu lietošanā, ja personai tādi nepieciešami, ietvert grupu mājas (dzīvokļa), dienas aprūpes centra, specializētās darbnīcas un atelpas brīža pakalpojumā;
- ✓ nepieciešamo atbalstu nodarbinātības veicināšanai nodrošināt, pilnveidojot NVA piedāvātos nodarbinātības veicināšanas pasākumus, piemēram, subsidētās darba vietas pakalpojumu.

Revidentu ieskatā papildus DI paredzētajiem pakalpojumu veidiem un Eksperta ieteiktajiem precizējumiem pakalpojumu saturā pilngadīgām personām ar GRT dzīvei ārpus institūcijas būtu nepieciešams arī atbalsta personas pakalpojums jeb pakalpojums, kas nodrošina atbalstu, lai persona pati var realizēt savu rīcībspēju, plānojot un pieņemot lēmumus par savu dzīvi, veselību vai sociālo aprūpi, finansēm un īpašumiem. Revīzijā ir konstatēts, ka šāds pakalpojums ir ieteikts 114 jeb 5,9% no izvērtētajām pilngadīgām personām ar GRT.

Atbalsta personas pakalpojums ir izstrādāts un no 2017.gada decembra tiek īstenots izmēģinājumu projektā, kas ilgs līdz 2019.gada beigām, tajā iesaistot 330 DI iesaistītas pilngadīgās personas ar GRT (sīkāk par pakalpojumu skat. šī ziņojuma IV daļas apakšnodaļā “Vai tiks nodrošināta DI ietvaros izstrādātā atbalsta personas pakalpojuma ilgtspēja?”).

Apkopojot iepriekš minēto, revidenti secina, ka kopumā pilngadīgām personām ar GRT paredzētie pakalpojumu veidi ir tādi, lai personas varētu uzsākt dzīvi un dzīvot ārpus institūcijas. Tomēr, lai personām sniegtais atbalsts būtu pilnvērtīgs, ir nepieciešams pilnveidot esošo pakalpojumu saturu,

ietverot tajā arī to atbalstu, kas pašlaik netiek plānots (atbalsts un uzraudzība medikamentu lietošanā, pakalpojuma sniedzēja prasmes komunikācijā ar klientiem atkarībā no GRT veida), kā arī pārstrukturizēt un pielāgot šai mērķa grupai tos pakalpojumus, kas jau pašlaik ir pieejami personām ar invaliditāti (piemēram, asistenta pakalpojumu un NVA piedāvāto subsidētās darba vietas pakalpojumu).

Kādus pakalpojumus DI paredzēts attīstīt bērniem ar FT un viņu ģimenes locekļiem?

Lai bērns ar FT varētu dzīvot ģimeniskā vidē ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas, bērnam un viņa ģimenei (arī aizbildnim/audžuģimenei) primāri ir jābūt pieejamiem tādiem pakalpojumiem, kas ietver dienas laika aktivitātes un brīvā laika pavadīšanu, lai ģimenes locekļi nebūtu spiesti izstāties no darba tirgus un varētu veikt citas aktivitātes. Savukārt, ja ģimenes locekļi tomēr ir izvēlējušies uzņemties pilna laika aprūpi, tiem ir nepieciešami tādi pakalpojumi, kas mazina to fizisko un garīgo pārpūli jeb “izdegšanu” un rada iespēju arī personīgajai dzīvei (atpūtai, interesēm u.c. aktivitātēm)⁴⁸.

DI ietvaros bērniem ar FT un viņu vecākiem sākotnēji bija paredzēts veidot un sniegt šādus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu veidus:

Pakalpojuma saturs	Pakalpojuma nosaukums	Pakalpojuma apraksts
Bērniem ar FT		
Individuālais atbalsts	Aprūpes pakalpojums <i>(bērniem līdz četrus gadu vecumam (ieskaitot), kuriem ir ļoti smagi FT un nepieciešama īpaša kopšana⁴⁹)</i>	✓ ietver bērna aprūpi un uzraudzību, pašaprūpes spēju attīstību, <u>brīvā laika saturīgu pavadīšanu</u> , lai bērna vecākiem būtu iespēja strādāt, apgūt kādu izglītības programmu vai piedalīties NVA organizētajos pasākumos (ne vairāk kā 50h nedēļā)
Īslaicīgs pakalpojums funkcionālā stāvokļa saglabāšanai /uzlabošanai	Sociālās rehabilitācijas pakalpojums	✓ atbalsta plānā noteiktie pakalpojumi <i>(neprecizējot konkrētus pakalpojumus)</i> (ne vairāk kā četri pakalpojumi un ne vairāk kā 10 katra pakalpojuma sniegšanas reizes (visā projekta īstenošanas laikā))
Bērnu ar FT likumiskajiem pārstāvjiem vai audžvecākiem		
Individuālais atbalsts	Atelpas pakalpojums brīža	✓ bērna uzraudzība institūcijā dienas laikā vai visu diennakti, kuras laikā tiek nodrošināta pašaprūpe, speciālistu konsultācijas, ēdināšana, pastaigas, saturīga brīvā laika pavadīšana, ar mērķi īslaicīgi atslogot bērna ģimenes locekļus no bērna aprūpes, ja ir nepieciešams garāks prombūtnes laiks vai atpūtas laiks, tajā skaitā, lai novērstu “izdegšanu” (pakalpojums tiek nodrošināts līdz 30 diennaktīm gadā)
Īslaicīgs pakalpojums funkcionālā stāvokļa saglabāšanai /uzlabošanai	Sociālās rehabilitācijas pakalpojums	✓ psihologa pakalpojums, rehabilitologa pakalpojums, fizioterapija un izglītojošas atbalsta grupas (ne vairāk kā divi pakalpojumi un ne vairāk kā 10 katra pakalpojuma sniegšanas reizes (visā projekta īstenošanas laikā))

Tikai 08.12.2017. stājās spēkā Ministru kabineta noteikumu grozījumi⁵⁰, kas paredz, ka:

- ✓ bērniem ar FT no DI paredzētajiem līdzekļiem var finansēt arī **dienas aprūpes centra pakalpojumu**. Šāds pakalpojums bērnam un viņa vecākiem ir nepieciešams gadījumā, ja bērns apmeklē skolu (pēc tam, kad ir beidzies mācību process), kā arī tiem bērniem, kuru funkcionālais stāvoklis neļauj tiem apmeklēt izglītības iestādi un mācību procesā piedalīties klātienē, tomēr ļauj piedalīties citās aktivitātēs, kurās ir nodrošināts pietiekams atbalsts aprūpei;
- ✓ aprūpes pakalpojums līdz 10 stundām nedēļā būs pieejams arī bērniem no piecu līdz 17 gadu vecumam (ieskaitot), lai arī šo bērnu vecāki varētu nodrošināt sev nepieciešamās vajadzības, piemēram, vizīti pie ārsta, dažādu iestāžu apmeklējumu, lai nokārtotu ikdienas lietas, kultūras vai citu pasākumu apmeklējumu;
- ✓ sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem ir izslēgti pakalpojuma skaita ierobežojumi, saglabājot vien ierobežojumu kopējām pakalpojumu sniegšanas reizēm.

Izvērtējot bērniem ar FT paredzētos pakalpojumu veidus, **revidentu un Eksperta vērtējumā kopumā DI plānotie pakalpojumu veidi nodrošina bērnu ar FT pamatvajadzības dzīvei sabiedrībā.**

To, ka bērniem ar FT un viņu vecākiem ir nepieciešami DI plānotie pakalpojumu veidi, tajā skaitā dienas aprūpes centra pakalpojums apliecina arī izvērtēšanas rezultāti⁵¹. Skat. tabulu.

Pakalpojuma saturs	Pakalpojuma nosaukums	Personu, kurām ir nepieciešams pakalpojums		
		skaits	īpatsvars	
Aktivitātes dienas laikā	Dienas aprūpes centrs	457	25%	
Individuālais atbalsts	Aprūpes pakalpojums (aprūpe mājās)	83	5%	
	Atelpas brīža pakalpojums	480	26%	
Īslaicīgs pakalpojums funkcionālā stāvokļa saglabāšanai/uzlabošanai	Sociālās rehabilitācijas pakalpojums (bērniem ar FT)	Fizioterapeits	1637	90%
		Ergoterapeits	1374	75%
		Logopēds	1046	57%
		Mūzikas terapija	1083	59%
		Baseins/Hidroterapija	910	50%
		Reitterapija	1074	59%
		Kanisterapija	676	37%
		Montesori nodarbības	572	31%
		Mākslas terapija	762	42%
		Psihologs	1136	62%
		Smilšu terapija	631	35%
Īslaicīgs pakalpojums funkcionālā stāvokļa saglabāšanai/uzlabošanai	Sociālās rehabilitācijas pakalpojums (vecākiem)	Atbalsta grupa vecākiem	594	33%
		Psihologa pakalpojums u.c. psiholoģiskais atbalsts	302	17%
		Fizioterapija vai rehabilitologa pakalpojums	110	6%

Tomēr revidenti vērs uzmanību, ka saskaņā ar DI plānoto finansējuma sadalījumu pašlaik 42% līdzekļu no bērniem ar FT un viņu vecākiem DI paredzētajiem pakalpojumiem ir paredzēti **dažādu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu veidu** sniegšanai kursa veidā, kas būtībā ir **īslaicīgi pakalpojumi bērna funkcionālo spēju atjaunošanai vai uzlabošanai**. Turklāt daļa no sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem

ietvertajiem pakalpojumu veidiem ir medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumi (piemēram, fizioterapeita, ergoterapeita un logopēda pakalpojumi), kas ir finansējami no veselības aprūpes budžeta.

Revidenti neapšaubā, ka minētie pakalpojumi ir nepieciešami un atbilst bērnu ar FT un viņu vecāku vajadzībām, jo ir būtiski ne tikai bērna attīstībai un dzīves kvalitātes uzlabošanai, bet arī viņa ģimenes locekļu dzīves kvalitātes uzturēšanai. Tomēr revidenti neguva pārliecinošus pierādījumus, ka tieši šiem pakalpojumiem ir izšķiroša ietekme, lai bērns nenonāktu ilgstošas aprūpes institūcijā, kas ir DI mērķis.

Iekļaujot sociālās rehabilitācijas pakalpojumus DI, Labklājības ministrija bija iecerējusi risināt to trūkumu reģionos, jo pakalpojumi arvien ir pieejami tikai lielākajās Latvijas pilsētās un pakalpojuma saņemšanai ir jāmēro tāls ceļš. Tāpēc DI ietvaros ir nepieciešams reģionos attīstīt rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas vietas, piemēram, pašvaldību sociālajos dienestos, jau esošajos dienas aprūpes centros u.c., lai bērna attīstībai nozīmīgus pakalpojumus nodrošinātu pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai.

Ņemot vērā minēto, revidentu ieskatā sociālās un medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšana DI ietvaros bija atbalstāma tikai gadījumā, ja tiek nodrošināta to pēctecība arī pēc DI, t.i., ja no ES struktūrfondu līdzekļiem pakalpojumu sniegšanai nepieciešamā infrastruktūra tiks izveidota tur, kur pašlaik šie pakalpojumi trūkst, tā nodrošinot piekļuvi pakalpojumiem sasniedzamā attālumā.

Vai noteiktie pakalpojumi ir/būs pieejami DI rezultātā, lai sasniegtu DI mērķi?

Priekšnoteikums DI mērķa sasniegšanai ir ne tikai tas, ka DI ietvaros personām ir plānots sniegt tādus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu veidus, kas nodrošina to pamatvajadzības dzīvei ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas, tāpēc būtiski ir arī tas, vai DI rezultātā šie pakalpojumi tiks izveidoti un būs pieejami.

Revīzijā konstatēts, ka tādi pakalpojumi kā dienas aprūpes centrs, grupu dzīvoklis, īslaicīgās aprūpes jeb atelpas brīža pakalpojums un specializētās darbnīcas, kas ir visbūtiskākie pakalpojumi pilngadīgu personu ar GRT dzīvei ārpus institūcijas, saskaņā ar valsts statistikas pārskatu informāciju **2016.gadā nebija pieejami lielākajā daļā pašvaldību**, kurās šis pakalpojums ir nepieciešams. Vienīgais pakalpojums, kas 2016.gadā bija pieejams 71,67% pašvaldību, kurās dzīvo vai plāno dzīvot mērķa grupas personas, ir aprūpe mājās, kas ir nepieciešams tikai 12% no izvērtētajām pilngadīgām personām ar GRT.

Pakalpojumu pieejamība pilngadīgām personām ar GRT

Pakalpojuma nosaukums	Pašvaldību skaits, kurās ir nepieciešams pakalpojums	no tām pašvaldību, kurās 2016.gadā <u>tika</u> sniegts pakalpojums	
		skaits	īpatsvars
Dienas aprūpes centrs	108	29	26,85%
Grupu māja (dzīvoklis)	99	10	10,10%
Aprūpe mājās un cita mobilā uzraudzība	67	48	71,64%
Īslaicīgās sociālās aprūpes jeb atelpas brīža pakalpojums	61	4	6,56%
Specializētās darbnīcas	96	4	4,17%

Avots: Personu ar GRT individuālajos atbalsta plānu, valsts statistikas pārskatu "Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētās pašvaldībā 2016.gadā" un Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistra informācija.

Šāda pati situācija ir konstatēta arī attiecībā uz bērniem ar FT nepieciešamajiem pakalpojumiem – lielākajā daļā pašvaldību, kurās dzīvo mērķa grupas bērni, 2016.gadā nebija pieejams dienas aprūpes centra, aprūpes pakalpojums un atelpas brīža pakalpojums, kas ir būtiskākie pakalpojumi šai mērķa grupai, lai mazinātu risku tiem nonākt ilgstošas aprūpes institūcijā.

Pakalpojumu pieejamība bērniem ar FT			
Pakalpojuma nosaukums	Pašvaldību skaits, kurās ir nepieciešams pakalpojums	no tām pašvaldību, kurās 2016.gadā tika sniegts pakalpojums	
		skaits	īpatsvars
Dienas aprūpes centrs	85	6	7,1%
Aprūpes pakalpojums	30	2	6,7%
Atelpas brīža pakalpojums	75	2	4,1%

Avots: Plānošanas reģionu iesniegtā informācija par 1821 bērnam ar FT nepieciešamajiem pakalpojumiem, valsts statistikas pārskatu "Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā 2016.gadā" un Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistra informācija.

To, ka mērķa grupu personām nepieciešamie pakalpojumi pašvaldībās nav pieejami, apliecina arī Valsts kontroles veiktā pašvaldību aptauja, kurā visas 15 aptaujātās pašvaldības norādīja, ka tām vai nu ir nepieciešams palielināt sniegto pakalpojumu apjomu vai arī jāveido jaunas pakalpojumu sniegšanas vietas. 12 no 15 aptaujātajām pašvaldībām arī norādīja, ka pakalpojumu nodrošināšanā tās ir gatavas sadarboties ar citām pašvaldībām, slēdzot līgumus par nepieciešamo pakalpojumu iegādi vai tieši pretēji – par to sniegšanu citu pašvaldību klientiem.

Revīzijas laikā plānošanas reģionu DI plāni, kuriem ir jānosaka attīstāmo pakalpojumu veidi un apjoms, arvien ir izstrādes stadijā. Tāpēc, lai noteiktu, vai izvērtējumos norādītie pakalpojumi būs pieejami DI rezultātā, revidenti analizēja trīs plānošanas reģionu DI plānu projektos iekļauto informāciju tādā stadijā, kāda tā bija 2018.gada janvārī⁵². Latgales un Rīgas plānošanas reģiona DI plāni līdz 2018.gada janvārim bija tādā izstrādes fāzē, ka revīzijā nebija analizējami.

Revīzijā ir konstatēts, ka Kurzemes, Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionos kopā sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi pilngadīgām personām ar GRT ir jāveido 61 pašvaldībā⁵³, kurās dzīvo vai DI rezultātā plāno dzīvot 802 personas, no kurām 268 personas pašlaik dzīvo ilgstošas aprūpes institūcijā.

Būtiskākais pakalpojums, lai persona ar GRT varētu dzīvot sabiedrībā, ir mājoklis, kurš ir nepieciešams gan personām, kuras pašlaik dzīvo institūcijā, gan ārpus institūcijām dzīvojošām personām, ja tās dažādu iemeslu dēļ vēlas uzsākt dzīvot patstāvīgi.

No 802 mērķa grupas personām ar GRT grupu māja (dzīvoklis) kā plānotais mājoklis ir nepieciešams 398 personām jeb gandrīz pusei, no kurām 225 personas jeb 56,5% pašlaik dzīvo institūcijā.

Savukārt saskaņā ar DI plānu projektiem Kurzemes, Vidzemes un Zemgales plānošanas reģionā kopā tiek plānots izveidot grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojumu 399 personām ar GRT. **Tas nozīmē, ka pašvaldībām savstarpēji sadarbojoties ar mājokli varēs nodrošināt visas DI iesaistītās personas ar GRT, kurām ir nepieciešams grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojums, ja DI plānu projektos netiks izdarītas būtiskas izmaiņas.**

Arī tādas pakalpojumus kā dienas aprūpes centrs un specializētā darbnīca, kas ir būtiski pakalpojumi personu ar GRT aktivitātēm dienas laikā, Kurzemes, Vidzemes un Zemgales plānošanas reģioni plāno nodrošināt visām DI iesaistītajām personām, kurām šis pakalpojums ir nepieciešams, ar nosacījumu, ka pašvaldības savstarpēji sadarbosies.

Pakalpojumi	Kurzemes plānošanas reģions	Vidzemes plānošanas reģions	Zemgales plānošanas reģions	Kopā:	
Personu ar GRT skaits, kuras plāno dzīvot reģionā	320	215	267	802	
<i>no tām personu ar GRT skaits, kuras izvērtēšanas brīdī dzīvoja VSAC</i>	113	69	86	268	
Grupu māja (dzīvoklis)	Nepieciešamais vietu skaits	155	123	120	398
	<i>no tām personām, kuras izvērtēšanas brīdī dzīvoja VSAC</i>	94	59	72	225
	Plānotais vietu skaits	89	195	115	399
	Plānotais vietu skaits no nepieciešamā vietu skaita (%)	57%	159%	96%	100%
Dienas aprūpes centrs	Nepieciešamais vietu skaits	194	173	184	551
	<i>no tām personām, kuras izvērtēšanas brīdī dzīvoja VSAC</i>	69	43	32	144
	Plānotais vietu skaits	124	318	158	600
	Plānotais vietu skaits no nepieciešamā vietu skaita (%)	64%	184%	86%	109%
Specializētās darbnīcas	Nepieciešamais vietu skaits	157	120	109	386
	<i>no tām personām, kuras izvērtēšanas brīdī dzīvoja VSAC</i>	44	33	32	109
	Plānotais vietu skaits	128	178	82	388
	Plānotais vietu skaits no nepieciešamā vietu skaita (%)	82%	148%	75%	101%

Analizējot plānošanas reģionu sniegto informāciju par bērniem ar FT nepieciešamajiem pakalpojumiem, ir konstatēts, ka Kurzemes, Vidzemes un Zemgales plānošanas reģionos DI kopā ir iesaistīti 930 bērni ar FT, kuri dzīvo 62 pašvaldībās⁵⁴.

Viens no būtiskākajiem pakalpojumiem bērnam ar FT aktivitātēm dienas laikā ir dienas aprūpes centra pakalpojums, kas no DI iesaistītajiem 930 bērniem ir nepieciešams **321 bērnam** jeb 34,51%. Saskaņā ar DI plānu projektiem kopā Kurzemes, Vidzemes un Zemgales plānošanas reģionā ir plānots izveidot dienas aprūpes centrus ar 293 vietām jeb 91% apmērā no nepieciešamā pakalpojuma apjoma.

Nemot vērā plānoto dienas aprūpes centra pakalpojuma sniegšanas vietu skaitu un iespējamo faktisko apmeklējumu (pakalpojums var tikt izmantots tikai dažas dienas nedēļā u.tml.), kā arī to, ka arvien nav informācijas par plānoto pakalpojuma apmēru Rīgas un Latgales plānošanas reģionos, revidenti pieņem, ka, pašvaldībām savstarpēji sadarbojoties, dienas aprūpes centru varēs nodrošināt nepieciešamajā apjomā, ja DI plānu projektos netiks izdarītas būtiskas izmaiņas.

Lai gan atelpas brīža pakalpojums ir nepieciešams **169 bērniem** jeb 18,17% no 930 bērniem ar FT, saskaņā ar DI plānu projektiem atelpas brīža pakalpojumam kopā Kurzemes, Vidzemes un Zemgales plānošanas reģionā ir plānots izveidot 110 vietas jeb 65% apmērā no nepieciešamā pakalpojuma apjoma.

Šo pakalpojumu katram bērnam ir paredzēts nodrošināt tikai 30 dienas gadā, tāpēc revidentu ieskatā to būs iespējams nodrošināt nepieciešamajā apjomā.

Pakalpojumi		Kurzemes plānošanas reģions	Vidzemes plānošanas reģions	Zemgales plānošanas reģions	Kopā
Bērnu ar FT skaits, par kuriem ir iesniegta informācija		278	296	356	930
Atelpas brīža pakalpojums	Bērnu ar FT skaits, kuriem ir nepieciešams pakalpojums	58	63	48	169
	Plānotais vietu skaits	46	30	34	110
	Plānotais vietu skaits no nepieciešamā vietu skaita (%)	79%	48%	71%	65%
Dienas aprūpes centrs	Bērnu ar FT skaits, kuriem ir nepieciešams pakalpojums	57	72	192	321
	Plānotais vietu skaits	84	65	134	293
	Plānotais vietu skaits no nepieciešamā vietu skaita (%)	147%	90%	70%	91%

Saskaņā ar izvērtējumu rezultātiem visiem bērniem ar FT ir nepieciešami arī dažādu veidu sociālās rehabilitācijas pakalpojumi. Tā kā tie nav regulāri un tos ir paredzēts sniegt tikai ierobežotā apmērā kursu veidā, tos var nodrošināt jau pašlaik izveidotās pakalpojumu sniegšanas vietās, palielinot sniegto pakalpojumu apjomu. Tāpēc ne visos gadījumos ir nepieciešami būtiski ieguldījumi to infrastruktūras izveidei. Saskaņā ar Kurzemes, Vidzemes un Zemgales plānošanas reģionu DI plānu projektiem nepieciešamos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus plānošanas reģioni plāno nodrošināt šādi:

- ✓ Kurzemes plānošanas reģionā sociālās rehabilitācijas pakalpojumi jau ir pieejami lielajās pilsētās – Liepājā un Ventspilī –, kur ir izveidotas pakalpojumu sniegšanas vietas un kopumā ir pietiekami cilvēkresursi un aprīkojums pakalpojumu sniegšanai. Kuldīgas, Saldus un Talsu novadā ir pieejami cilvēkresursi, bet pakalpojumu sniegšanas vietu aprīkojums nav pietiekams, kā arī nav nodrošināta vides pieejamība. Lai nodrošinātu nepieciešamo sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu visiem reģionā dzīvojošajiem bērniem, tiek plānots izveidot četrus sociālos rehabilitācijas centrus: Aizputes novadā – 30 bērniem ar FT, Kuldīgas novadā (t.sk. dienas aprūpes centrs) – 29 bērniem, Saldus novadā – 38 bērniem un Ventspils pilsētā (t.sk. dienas aprūpes centrs) – 55 bērniem;
- ✓ Zemgales plānošanas reģionā bērniem ar FT nepieciešamos sociālos rehabilitācijas pakalpojumus ir plānots iepirkt no nevalstiskajām organizācijām. Jelgavā ir plānots izveidot vienu *Montessori* kabinetu, bet bērnu ar FT vajadzībām pielāgot vienu peldbaseinu. Savukārt Ozolnieku novadā ir plānots izveidot vienu silto smilšu terapijas kabinetu;

- ✓ Vidzemes plānošanas reģionā ir plānots izveidot deviņus sociālās rehabilitācijas un atbalsta centrus bērniem ar FT, paredzot tajos sniegt plašu pakalpojumu klāstu, tajā skaitā centru telpas un aprīkojumu pielāgot pieprasītāko terapeitisko pakalpojumu (piemēram, fizioterapija, smilšu terapija u.c.), kā arī alternatīvo izglītības metožu (piemēram, *Montessori*) izmantošanai.

Apkopojot šajā apakšnodaļā konstatēto, revidenti secina, ka kopumā DI paredzētie pakalpojumu veidi nepieciešamajā apjomā pašlaik tiek ietverti DI plānu projektos. Tāpēc, ja DI plānu projektos netiks izdarītas būtiskas izmaiņas, ir prognozējams, ka DI rezultātā personas tos varēs arī saņemt, tā sasniedzot DI mērķi – palielināt mērķa grupas personām nepieciešamo sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu pieejamību.

Vai izvirzītais mērķis par valsts sociālās aprūpes centru filiāļu slēgšanu ir sasniedzams?

Palielinot sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību un dodot iespēju VSAC klientiem uzsākt dzīvi ārpus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas, ir plānots slēgt arī VSAC filiāles.

Rīcības plāns paredz, ka līdz 31.12.2018. slēgšanai tiks atbalstītas trīs filiāles un izstrādāti to reorganizācijas plāni, bet filiāļu slēgšana ir paredzēta līdz 31.12.2023.

Latvijā ir pieci valsts sociālās aprūpes centri, kuriem kopā 2016.gada sākumā bija 28 filiāles, no kurām viena – VSAC “Vidzeme” filiāle “Allaži” – tika slēgta 2016.gada oktobrī. 2016.gada sākumā kopā valsts sociālās aprūpes centros dzīvoja 3917 pilngadīgas personas un 342 bērni.

Lai noteiktu, vai izvirzītais mērķis par VSAC filiāļu skaita samazināšanu ir sasniedzams, revīzijā ir veiktas pārbaudes par Labklājības ministrijas veikto VSAC filiāļu izvērtēšanas procesu.

Jau Pamatnostādnēs ir iezīmēts, ka VSAC infrastruktūrā ir jāveic būtiski ieguldījumi – vides pieejamības nodrošināšanas pasākumi ir jāveic 70% filiāļu, ugunsdrošības sistēmas sakārtošana – 46% filiāļu, ūdens apgādes un siltumapgādes sistēmas renovācija – 46% filiāļu, bet iekšējo elektrotīklu sistēmas sakārtošana ir nepieciešama 63% filiāļu ēkām.

Tāpēc jau Rīcības plānā, definējot kritērijus slēdzamo filiāļu noteikšanai, tika ietverti arī kritēriji par filiāļu ēku tehnisko stāvokli, paredzot, ka tiek ņemts vērā ne tikai prognozējamais klientu skaits, kas projekta rezultātā plāno atstāt VSAC, bet arī šādi kritēriji:

- ✓ filiālēs esošo klientu ar 1. un 2.aprūpes līmeni īpatsvars;
- ✓ filiālēs veiktie ieguldījumi;
- ✓ filiālēs sniegto pakalpojuma kvalitāte, t.sk. m² uz klientu, ēkas augstums, personāls u.c.;
- ✓ filiāļu uzturēšanas izmaksas.

Lai noteiktu slēgšanai atbalstāmās filiāles, Labklājības ministrija 2016.gada pirmajā pusē, izmantojot Rīcības plānā noteiktos kritērijus, apkopoja un izvērtēja informāciju par visām 28 VSAC filiālēm, nosakot arī apakškritērijus, lai izvērtējums būtu detalizētāks. Piemēram, kritērijam “klientu ar 1. un 2.aprūpes līmeni skaits” tika piešķirta šāda detalizācija:

- ✓ klientu ar 1.un 2.aprūpes līmeni īpatsvars/bērnu skaits filiālē;
- ✓ kopējais vietu skaits 01.01.2016.;
- ✓ faktiskais klientu skaits 2015.gada novembrī/decembrī;
- ✓ neaizpildīto vietu skaits filiālē VSAC filiāļu izvērtēšanas brīdī;
- ✓ pilngadīgo personu īpatsvars, kas uzturas institūcijā vairāk par 10 gadiem;
- ✓ klientu skaits, kas izstājušies no institūcijas, uzsākot patstāvīgu dzīvi ārpus institūcijas (no 2013. līdz 2015.gadam).

Izvērtējuma rezultātā 2016.gada maijā Labklājības ministrija pieņēma lēmumu⁵⁵, ka DI rezultātā tiks slēgtas šādas trīs valsts sociālās aprūpes centru filiāles – VSAC “Vidzeme” filiāle “Allaži” (līdz 01.10.2016.), VSAC “Rīga” filiāle “Teika” (līdz 01.09.2017., bet ar grozījumiem – līdz 01.09.2018.) un VSAC “Latgale” filiāle “Kalkūni” (līdz 01.09.2019.).

Atbilstoši plānotajam VSAC “Vidzeme” filiāle “Allaži” tika slēgta 2016.gada oktobrī.

Savukārt lēmums par VSAC “Latgale” filiāles “Kalkūni” plānoto slēgšanu no 01.09.2019. izraisīja plašus Latgales plānošanas reģiona pašvaldību un filiālē dzīvojošo klientu radnieku protestus. Sabiedrības spiediena rezultātā izdots rīkojums par filiāles slēgšanu tika atzīts par spēku zaudējušu, vienlaikus vienojoties ar Latgales plānošanas reģionu un Daugavpils pilsētas un Daugavpils novadu domēm, ka, izstrādājot Latgales plānošanas reģiona DI plānu, tiks izvērtētas filiāles attīstības iespējas⁵⁶.

Revidentiem nav informācijas, ka līdz 2017.gada decembrim Labklājības ministrija būtu uzsākusi atkārtotu filiāļu izvērtēšanu, lai sasniegtu izvirzīto rādītāju. Saskaņā ar ministrijas sniegto informāciju filiāļu slēgšana nav pašmērķis, un gadījumā, ja DI rezultātā dzīvi ārpus institūcijas uzsāks mazāk nekā plānotās 700 personas, var tikt slēgti arī mazāks filiāļu skaits.

Iepazīstoties ar Labklājības ministrijas sagatavotajiem dokumentiem par filiāļu izvērtēšanu un izmantotajiem kritērijiem, revidenti norāda uz šādiem trūkumiem:

- ✓ izvērtēšanā izmantotie kritēriji un apakškritēriji nav pietiekami, lai noteiktu slēdzamās filiāles. Piemēram:
 - nav iekļauts kritērijs par filiāles teritoriālo izvietojumu un klienta iespēju saglabāt kontaktu ar saviem ģimenes locekļiem, ja filiāle tiek slēgta (fiziskais attālums no filiāles līdz klienta ģimenes dzīvesvietai). Šāda kritērija nepiemērošana ir pretrunā ar *Eiropas vadlīnijās pārejai no personu institucionālas aprūpes uz sabiedrībā balstītiem pakalpojumiem*⁵⁷, Ministru kabineta noteikumos⁵⁸ un Rīcības plānā⁵⁹ noteikto prioritāro principu par kontaktu un emocionālās piesaistes saglabāšanu ar klienta ģimenes locekļiem, īpaši attiecībā bērniem;
 - ir iekļauts kritērijs par filiālēs jau veiktiem ieguldījumiem, bet nav iekļauts kritērijs par nepieciešamajiem papildu ieguldījumiem filiāles infrastruktūrā, lai izpildītu normatīvajos aktos noteiktās prasības institūciju infrastruktūrai un pakalpojumu sniegšanai⁶⁰. Jāņem vērā, ka jau 01.07.2017. ir stājušies spēkā jauni Ministru kabineta noteikumi⁶¹ par prasībām sociālo pakalpojumu sniedzējiem, kas paredz no 01.01.2023. būtiski paaugstināt prasības sociālo pakalpojumu sniegšanas vietām⁶². Tāpēc revidentu ieskatā tieši nepieciešamo ieguldījumu

apmērs, kas kā kritērijs nav izmantots Labklājības ministrijas veiktajā izvērtējumā, varēja būtiski ietekmēt lēmumu par slēgšanai atbalstāmajām filiālēm;

- ✓ kritērija novērtēšanai izmantotie informācijas avoti nav aktualizēti izvērtēšanas brīdī. Piemēram, kritērija “*Klientu skaits, kas projekta rezultātā plāno atstāt VSAC*” novērtēšanai ir izmantota neaktuāla 2013.gada informācija, bet kritērija “*Tehniskais stāvoklis un pakalpojuma kvalitāte*” ietvaros, vērtējot vides pieejamību, ir izmantoti arī VSAC saimniecības nodaļu darbinieku vides pieejamības novērtējumi, kas veikti pat pirms trim gadiem;
- ✓ kritēriju novērtēšanai nav iegūta informācija par visām filiālēm, tāpēc iegūtie rezultāti nav pilnīgi un savstarpēji salīdzināmi. Piemēram:
 - novērtējot apakškritēriju “*Klientu ar 1.un 2.aprūpes līmeni īpatsvars/bērnu skaits filiālē*”, nav iegūta informācija par faktisko bērnu skaitu Latgales plānošanas reģiona VSAC filiālēs, bet, novērtējot apakškritēriju “*Pilngadīgo personu īpatsvars no šobrīd dzīvojošām pilngadīgām personām, kas uzturas institūcijā vairāk par 10 gadiem (%)*”, nav izvērtēts klientu uzturēšanās laiks VSAC “Rīga” filiālē “Ezerkrasti”;
 - apakškritērijs “*Klientu aprūpē iesaistīto darbinieku skaita attiecība pret klientu skaitu (atbilstoši vietu skaitam)*” ir vērtēts tikai par 14 filiālēm (Rīgas un Vidzemes plānošanas reģionos), jo par pārējām filiālēm, kas atrodas Zemgales, Latgales un Kurzemes plānošanas reģionos, dati nav iegūti u.c.

Lai iegūtu pilnīgu priekšstatu par valsts sociālās aprūpes centru infrastruktūru, tajos pieejamo pakalpojumu saturu un filiālēs dzīvojošo klientu faktiskajiem dzīves apstākļiem, revidenti kopā ar revīzijā piesaistīto Ekspertu apmeklēja desmit VSAC filiāles⁶³.

Apmeklējumu laikā kopā ar Ekspertu revidenti novēroja, ka filiālēs klientiem sniegtais pakalpojumu apjoms, klāsts un kvalitāte lielākoties nenodrošina klientu dzīvi saskaņā ar normalizācijas principu, kas nozīmē, ka klientiem nav pieejams tāds pats ikdienas dzīves veids kā pārējiem sabiedrības locekļiem. Filiālēs netiek stimulēta un veicināta klientu vēlme apgūt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās prasmes vai cita saturīga laika pavadīšana. Tas ir saistīts gan ar to, ka daudzos gadījumos filiāļu telpas nav piemērotas klienta funkcionālajam stāvoklim (piemēram, filiālē “Krašiņi” nodarbību telpas un kapela ir izvietotas pagrabstāvā, kur var nokļūt tikai pa šaurām kāpnēm. Tāpēc klienti ar kustību traucējumiem tajās nevar nokļūt. Līdzīga situācija ir arī filiālē “Veģi”), gan ar to, ka izveidotās nodarbības, kurām būtu jāpalīdz attīstīt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās prasmes, nemaz nav pieejamas (piemēram, revidentu apmeklējuma laikā filiālē “Veģi” un “Ezerkrasti” klientiem nenotika vairākas nodarbības, lai gan saskaņā ar nodarbību grafikiem tām bija jānotiek). Vairākās filiālēs klientu telpu iekārtojums liecina, ka pastāv arī risks, ka klientiem netiek nodrošināts privātums tualetes apmeklējuma vai higiēnas procedūru laikā, jo sevišķi šāds risks ir aktuāls filiālē “Baldone”.

Revidentu norādītos trūkumus filiāļu telpās, higiēnas prasību, intimitātes un privātuma ievērošanā apstiprina arī Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas veikto četru filiāļu pārbaužu⁶⁴ rezultāti, kas liecina par klientu (pusaudžu) atpūtas telpu platības nepietiekamību, kā arī esošo higiēnas telpu (vannas istabu) nepiemērotību bērniem ar FT un trūkumiem higiēnas un tualetes telpās attiecībā uz intimitātes un privātuma ievērošanu filiālē “Baldone”. Līdzīgi trūkumi ir konstatēti arī citās filiālēs.

Revidentu vērtējumā daudzos gadījumos, lai novērstu konstatētos trūkumus, pietiek ar minimāliem ieguldījumiem vai pat darbībām (piemēram, filiālē “Kalkūni” ar papildu starpsienu ierīkošanu tualetēs un guļamistabas pārkārtošanu, bet filiālē “Liepāja” – ar kušetes pārvietošanu uz vannas istabas telpu).

Savukārt filiālē “Baldone” ir jāveic būtiski pārbūves darbi arī filiāles telpu plānojumā. Piemēram, ir jāierīko atsevišķas vannas istabas/dušas telpas, aprīkojot tās ar nepieciešamajiem tehniskajiem palīg līdzekļiem, tā novēršot, ka klientu vannošana/dušas apmeklējums tiek veikts kopējā guļamistabas telpā.

Apkopojot Labklājības ministrijas izvērtējumā konstatētās nepilnības un 10 filiāļu apmeklējuma laikā novēroto, **revidenti neapšaubā Labklājības ministrijas pieņemto lēmumu par VSAC “Vidzeme” filiāles “Allaži” slēgšanu**, jo filiāles ēkas bija vissliktākajā un neatbilstošākajā tehniskajā stāvoklī no visām 28 VSAC filiālēm. Jau 2015.gada jūlijā veiktajā filiāles ēku apsekojumā⁶⁵ bija konstatēts apdraudējums klientu drošībai, tāpēc bija nepieciešams nekavējoties nodrošināt pakalpojumu sniegšanu klientiem drošās telpās, kas arī tika izdarīts, pārvietojot klientus uz citām filiālēm. Filiālē “Allaži” pakalpojumu saņēma arī 12 personas, kuras ir iesaistītas DI. Turklāt astoņas no tām jau izvērtēšanas brīdī saņēma pakalpojumu VSAC “Vidzeme” filiāles “Allaži” pusceļa mājā, kas nozīmē, ka tās jau tika gatavotas patstāvīgai dzīvei ārpus institūcijas.

Tomēr revidenti apšaubā Labklājības ministrijas pieņemto lēmumu par VSAC “Rīga” filiāles “Teika” un VSAC “Latgale” filiāles “Kalkūni” slēgšanu, kurās 2016.gadā kopā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēma 217 klienti, uzskatot, ka pieņemtais lēmums nav pietiekami pamatots šādu iemeslu dēļ:

- ✓ saskaņā ar Labklājības ministrijas apkopoto informāciju filiāles “Teika” infrastruktūra ir labā stāvoklī un neprasa ievērojamus ieguldījumus, jo jau sākotnēji telpas ir projektētas bērnodārza vajadzībām. Tā kā filiāles darbinieki ir specializējušies darbā ar bērniem⁶⁶, filiāle “Teika” būtu piemērota vieta pakalpojumu sniegšanai tieši bērniem. Turklāt revidentu vērtējumā, salīdzinot ar citām filiālēm, šajā filiālē būtu vienkāršāk ieviest arī Eiropas Komisijas rekomendētos ārpusģimenes aprūpes kvalitātes standartus *Quality4Children*⁶⁷, kas būs jāievieš visās filiālēs, kurās tiks saglabāta ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumu sniegšana bērniem.

“Quality4Children” ir starptautisko organizāciju izstrādāti bērnu ārpusģimenes aprūpes kvalitātes standarti, kas paredz, ka aprūpes institūcijā vienā grupiņā nedrīkst būt vairāk kā astoņi bērni, ievērojot brāļu/māsu nešķiršanas principu, bet vienā institūcijā nevar būt vairāk kā trīs šādas grupiņas.

- ✓ filiāles “Kalkūni” infrastruktūra, kas tiek izmantota pakalpojumu sniegšanai, arī ir salīdzinoši labā stāvoklī. Kopējo infrastruktūras novērtējumu ietekmē tieši vēsturiskā Kalkūnes muižas pils ēka, kas atrodas filiāles teritorijā, bet netiek izmantota pakalpojumu sniegšanai. Arī filiāle “Kalkūni” ir projektēta bērnodārza vajadzībām. Tāpēc revidentu ieskatā, salīdzinot ar citām filiālēm, tajā būtu vienkāršāk ieviest *Quality4Children*⁶⁸ standartam pietuvinātu pakalpojumu⁶⁹, lai gan pašlaik klientu skaits filiālē pārsniedz standartā paredzēto. Turklāt tā ir vienīgā filiāle Latgales plānošanas reģionā, kurā valsts finansēti ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi tiek sniegti bērniem.

Pamatojoties uz Labklājības ministrijas apkopotajiem datiem, revidentu vērtējumā slēgšanai piemērotākas ir šādas filiāles, kurās 2016.gadā kopā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēma 251 klients:

- ✓ VSAC “Rīga” filiāle “Baldone”, jo filiāles klientu dzīvojamās ēkas tehniskais stāvoklis ir slikts (C)⁷⁰, filiāles infrastruktūrā nav veikti, bet ir jāveic ievērojami finanšu ieguldījumi, filiālē nav nodrošinātas noteiktās higiēnas prasības klientu tualetēs (ievērojami pārsniedzot noteikto maksimāli

pieļaujamo klientu skaitu uz vienu tualeti). Turklāt filiālē vienkopus pakalpojumus saņem gan bērni, gan pusaudži, gan pilngadīgas personas. Revidentu ieskatā filiāles klientiem, kuri neiesaistīties DI projektā, turpmākai pakalpojumu saņemšanai būtu arī viegli atrast vietas citās tuvākajās Rīgas reģiona filiālēs, piemēram, bērni pakalpojumus varētu saņemt VSAC “Rīga” filiālēs “Rīga”, “Teika” un “Pļavnieki”, bet pieaugušie – VSAC “Rīga” filiālē “Ezerkrasti” un VSAC “Zemgale” filiālē “Ķīši”;

- ✓ **VSAC “Latgale” filiāle “Lubāna”**, jo filiāles klientu dzīvojamās ēkas, kas atrodas Labklājības ministrijas valdījumā, tehniskais stāvoklis ir slikts (C), bet otra klientu dzīvojamā ēka nav vērtēta, jo atrodas pašvaldības īpašumā. Filiāles infrastruktūrā nav veikti ieguldījumi. Filiālē ir vidēji augsts (35%) klientu īpatsvars ar 1. un 2.aprūpes līmeni, kas ir potenciālā projekta mērķa grupa. Filiālē ir salīdzinoši neliels (74) klientu skaits, no kuriem DI ir iesaistīti četri klienti. Revidentu vērtējumā klientiem, kuri neiesaistīties projektā, turpmākai pakalpojumu sniegšanai būs viegli arī atrast vietas citās filiālēs, jo ir nodrošināts reģionālais pārklājums. Piemēram, Vidzemes plānošanas reģionā, kurā atrodas VSAC “Latgale” filiāle “Lubāna”, ir vēl trīs valsts sociālās aprūpes iestādes (VSAC “Vidzeme” filiāles “Rūja” un “Valka” un VSAC “Latgale” filiāle “Litene”), kas sniedz pakalpojumus pilngadīgām personām.

Lai gan revidentu ieteiktajās filiālēs dzīvojošo klientu kopējais skaits ir par 34 lielāks nekā Labklājības ministrijas atbalstītajās filiālēs, tomēr revidenti secina, ka tas būtiski neietekmē izvirzītā rezultāta sasniegšanu, jo jau Labklājības ministrijas izvērtējuma brīdī visās slēgšanai neatbalstītajās filiālēs kopā bija vismaz 172 brīvas vietas. Turklāt revidentu piedāvātajās filiālēs dzīvojošo klientu skaits ir par 146 mazāks nekā to klientu skaits, kas projekta rezultātā plāno uzsākt patstāvīgu dzīvi ārpus institūcijas⁷¹. Tas nozīmē, ka kopumā būs iespēja pēc klientu patstāvīgas dzīves uzsākšanas samazināt klientu vietu skaitu, optimizējot arī filiāļu skaitu.

Rādītājs	Kopā	no tiem:	
		pilngadīgi	bērni
Klientu vietu skaits 01.01.2016.	4450	3990	460
Neaizpildīto vietu skaits filiālēs Labklājības ministrijas izvērtēšanas laikā. No tām:	191	73	118
filiālēs, kuras paliek pēc Labklājības ministrijas atbalstīto filiāļu slēgšanas	172	83	89
filiālēs, kuras paliek pēc revidentu noteikto filiāļu slēgšanas	176	66	110
Faktiskais klientu skaits filiālēs Labklājības ministrijas izvērtēšanas laikā. No tām:	4259	3917	342
filiālēs, kuras Labklājības ministrija atbalstījusi slēgšanai	355	272	83
filiālēs, kuras slēgšanai kā atbilstošākās noteikuši revidenti	389	313	76
Klientu ar GRT skaits 01.08.2017., kuri projekta rezultātā plāno uzsākt dzīvi ārpus VSAC. No tiem:	535	535	x
filiālēs, kuras LM atbalstījusi slēgšanai	15	15	x
filiālēs, kuras slēgšanai kā atbilstošākās noteikuši revidenti	26	26	x

Lai gan pēc būtības filiāļu slēgšana nav tiešs DI mērķis, bet drīzāk filiāļu tīkla optimizēšana klientu skaita samazināšanas rezultātā, tomēr ir paredzēts, ka finansējums, kas tiks ietaupīts, slēdzot trīs filiāles, tiks novirzīts pašvaldībām sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanai tām personām ar GRT, kuras DI rezultātā būs pārgājušas uz dzīvi pašvaldībās. Tāpēc filiāļu slēgšana ir nozīmīga arī DI ilgtspējas kontekstā un ir noteikta arī kā DI rezultāta rādītājs.

Apkopojot iepriekš konstatēto, revidenti secina, ka izvirzītais rezultāta rādītājs – DI rezultātā slēgt trīs valsts sociālo aprūpes centru filiāles – ir sasniedzams, jo gan Labklājības ministrijas, gan revidentu atbalstītajās slēdzamajās valsts sociālās aprūpes centru filiālēs dzīvojošo klientu skaits ir aptuveni par 30% mazāks nekā kopējais personu skaits, kas jau šobrīd ir iesaistītas DI un projekta rezultātā plāno uzsākt dzīvi ārpus institūcijas.

Tomēr revidentu vērtējumā Labklājības ministrijas izvērtējums nav bijis pietiekams un caurskatāms, lai izvēlētos piemērotākās filiāles izvirzītā mērķa sasniegšanai. Turklāt līdz 2017.gada decembrim arvien nav gūts sabiedrības un politiskais atbalsts par trešo slēdzamo filiāli, jo lēmums par filiāles “Kalkūni” slēgšanu ir apturēts.

Tāpēc, lai sasniegtu izvirzīto DI rezultāta rādītāju un nodrošinātu, ka pieņemtais lēmums par slēdzamām filiālēm ir ekonomiski pamatots un caurskatāms, revidentu ieskatā Labklājības ministrijai ir atkārtoti jāveic visu filiāļu izvērtēšana, pārskatot izvirzītos kritērijus un iegūstot pilnīgu un savstarpēji salīdzināmu informāciju par katru filiāli, kas ļauj novērtēt gan esošo filiāles infrastruktūru un tajā sniegto pakalpojumu kvalitāti, gan nepieciešamos ieguldījumus filiāles un tajā sniedzamo pakalpojumu pilnveidei.

Ieteikumi

Lai pilngadīgām personām ar GRT sniegtie pakalpojumi un atbalsts dzīvei ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas būtu pilnīgs, aicinām Labklājības ministriju:

- ✓ nodrošināt, ka sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistītajam personālam ir prasmes komunikācijā ar mērķa grupas klientiem atkarībā no klientiem piemērotā GRT veida – psihosociāliem vai intelektuālās attīstības traucējumiem;
- ✓ izvērtēt iespēju grupu mājas (dzīvokļa), dienas aprūpes centra, specializētās darbnīcas un īslaicīgas sociālās aprūpes jeb atelpas brīža pakalpojumā ietvert nepieciešamo atbalstu vai uzraudzību medikamentu lietošanā, ja personai tādi nepieciešami;
- ✓ pilnveidot esošos un/vai izstrādāt jaunus instrumentus personu ar invaliditāti nodarbinātībai.

Ieteikums asistenta pakalpojuma pilnveidošanai netiek sniegts, jo ieteikumi asistenta pakalpojuma pilnveidei, lai tas atbilstu cilvēka ar invaliditāti vajadzībām, ir sniegti Valsts kontroles 2016.gadā pabeigtajā lietderības revīzijā “Vai personām ar invaliditāti paredzētais asistenta pakalpojums nodrošina tā izveidošanas mērķu sasniegšanu?”. Revīzijā sniegtos ieteikumus Labklājības ministrija ir apņēmusies ieviest līdz 01.07.2018.

Ieteikums par pilngadīgām personām ar GRT nepieciešamo atbalsta personas pakalpojumu ir sniegts ziņojuma IV daļā.

Lai sasniegtu DI noteikto iznākuma rādītāju⁷² par slēdzamām valsts sociālās aprūpes centru filiālēm un nodrošinātu, ka pieņemtais lēmums ir caurskatāms un pamatots, aicinām Labklājības ministriju atkārtoti veikt visu valsts sociālās aprūpes centru filiāļu izvērtēšanu, pārskatot izvirzītos kritērijus un iegūstot pilnīgu un savstarpēji salīdzināmu informāciju par katru filiāli, kas ļauj novērtēt gan esošo filiāles infrastruktūru un tajos sniegto pakalpojumu kvalitāti, gan nepieciešamos ieguldījumus filiāles infrastruktūras un filiālēs sniedzamo pakalpojumu pilnveidei.

II daļa. Vai DI aktivitātes sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ieviešanai ir efektīvas un ekonomiskas?

DI aktivitātes nav veiktas tā, lai sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ieviešanas process būtu efektīvs, tā neveicinot kopējā DI mērķa sasniegšanu.

Tā kā DI tiek līdzfinansēta no ES struktūrfondu projektu līdzekļiem, DI aktivitāšu īstenošana ir veicama laikā līdz 2023.gadam. Tāpēc jau līdz 2016.gada beigām bija paredzēts pabeigt DI aktivitāšu plānošanu un apstiprināt plānošanas reģionu DI plānus. Savukārt no 2017.gada bija jāuzsāk nepieciešamo pakalpojumu un to infrastruktūras izveide, lai vismaz no 2020.gada mērķa grupas personas jau varētu uzsākt dzīvi ārpus institūcijas un saņemt tām nepieciešamos pakalpojumus.

Tomēr 2018.gada sākumā DI arvien ir tikai plānošanas fāzē, jo gandrīz visas plānošanas posma aktivitātes, tajā skaitā plānošanas reģionu DI plānu izstrāde, kas nosaka, kur, kādi un kādā apjomā ir veidojami sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi, ir nobīdījušās pat par pusotru gadu.

Revidenti vērš uzmanību, ka resursu ietilpīgākais DI posms – pakalpojumu un to sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide – vēl ir tikai priekšā. Tieši šajā DI posmā pastāv vislielākais termiņu kavējumu risks, jo būvniecības/rekonstrukcijas/renovācijas darbu izpildi var ietekmēt gan tehniskās dokumentācijas izstrādes, gan iepirkumu procedūru, gan infrastruktūras izveides darbu kavējumi. Turklāt pakalpojuma īstenošana saīsinātā termiņā var ietekmēt arī būvniecības/rekonstrukcijas/renovācijas darbu vēlamo kvalitāti un izmaksas.

Tāpēc revidentu vērtējumā pašlaik ir būtiski apdraudēta tieši to pakalpojumu nodrošināšana, kuru sniegšanai ir nepieciešama infrastruktūras izveide, jo DI rezultāts nav tikai pakalpojumu sniegšanas vietu izveide, bet gan sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana. Tas nozīmē, ka jau DI īstenošanas laikā mērķa grupas personām ir jāsaņem tām nepieciešamie sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi, tostarp 700 personām ir arī jāuzsāk dzīve ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas.

Revidentu ieskatā nobīdes DI aktivitāšu īstenošanā varēja mazināt, ja nebūtu noteikta nepieciešamība DI plānu izstrādē izmantot mērķa grupas personu individuālo vajadzību izvērtēšanas rezultātus. Revidenti neapšaubā klientu individuālo vajadzību izvērtēšanas un individuālo atbalsta plānu izstrādes nepieciešamību, bet uzskata, ka tā bija jāveic tikai neilgi pirms tam, kad personai jau ir iespēja saņemt tai nepieciešamos pakalpojumus, pamatojoties

uz aktuālu personas funkcionālā stāvokļa un individuālo vajadzību izvērtējumu. Savukārt DI plānu izstrādei nepieciešamos pakalpojumus un to apjomu varēja plānot indikatīvi, ņemot vērā izvirzīto mērķa grupu vajadzības dzīvei sabiedrībā un DI iesaistāmo personu skaitu.

Turklāt DI plānošanas posma aktivitāšu norisi ir ietekmējis arī tas, ka DI atbalsta aktivitātes, kas ir nepieciešamas galveno aktivitāšu norisei un bez kurām nav iespējama neviena projekta īstenošana, nav veiktas ne plānotajos termiņos, ne nepieciešamajā apjomā.

Lai gan jebkura projekta būtiska sastāvdaļa plānoto rezultātu sasniegšanai ir komunikācijas aktivitātes, kam ir jāveicina ieinteresēto pušu izpratne par projekta mērķiem un veicamajām aktivitātēm, līdz pat 2018.gada sākumam nav uzsāktas plānotās komunikācijas aktivitātes sabiedrības attieksmes maiņai, tāpēc pastāv risks, ka to īstenošana atlikušajā laikā nesniegs vēlamo efektu.

Revidentu ieskatā jau šobrīd sabiedrībai bija jābūt izpratnei, vai un kā personas ar GRT var dzīvot sabiedrībā un vai tas var ietekmēt pārējos sabiedrības locekļus, lai DI plānu projektu un būvniecības/renovācijas/rekonstrukcijas ieceru sabiedrisko apspriešanu ietvaros tiktu sniegts konstruktīvs vērtējums par pašvaldībās plānotajām aktivitātēm.

Arī DI aktivitāšu veikšanai paredzētais IKT atbalsts, kam bija jāveicina efektīva DI norise, nodrošinot laika un administratīvo resursu efektīvu izmantošanu, nav īstenots plānotajā apjomā un kvalitātē.

Lai gan bija iecerēts, ka jau plānošanas posmā IKT atbalsts tiks nodrošināts vismaz četrām DI aktivitātēm, līdz šim turklāt tikai daļēji apmērā tas ir nodrošināts tikai vienai aktivitātei – mērķa grupu personu izvērtēšanas procesam. Šim nolūkam izveidotā informācijas sistēma NAURIS nebija pilnvērtīgi izmantojama ne mērķa grupas personu izvērtēšanai, ne arī informācijas uzkrāšanai par izvērtētajām personām, lai uzkrātos datus izmantotu citām DI aktivitātēm – plānošanas reģionu DI plānu izstrādei un DI ietvaros slēdzamo VSAC filiāļu un reorganizējamo bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu izstrādei. Tāpēc plānošanas reģioni nepieciešamās informācijas apkopošanu organizēja paši, tam tērējot papildu laiku, iesaistot papildu darbiniekus u.c.

Plānotais IKT atbalsts sistēmā SPOLIS nav nodrošināts arī DI ietvaros sniegto pakalpojumu uzskaitē, lai gan pilnīga un kvalitatīva pakalpojumu uzskaitē ir nepieciešama gan DI procesa uzraudzībai, gan labklājības nozarei kopumā uz pierādījumiem balstītas politikas veidošanai.

Revidentu ieskatā, plānojot DI aktivitātes, nav pietiekami izvērtēts, kurām DI aktivitātēm saprātīgos termiņos un par pieejamo finansējumu ir iespējams nodrošināt tādu IKT atbalsta

risinājumu, lai tas sniegtu reālu atbalstu DI īstenotājiem. Tāpēc pastāv risks, ka IKT atbalsts plānotajā apjomā netiks nodrošināts arī turpmākajām DI aktivitātēm, tā neveicinot efektīvu DI norisi.

Papildu iepriekš minētājām nepilnībām DI aktivitāšu plānošanā un izpildē revīzijā ir konstatēts, ka DI īstenošanai paredzētie līdzekļi 123 601 *euro* apmērā ir/tiek izmantoti arī divu tādu pētījumu veikšanai, kas ne tikai neveicina DI mērķu sasniegšanu, bet nav nepieciešami labklājības nozarei kopumā. Pētījumu galvenais mērķis ir, apkopojot valsts un pašvaldību iestāžu rīcībā jau esošo informāciju, piedāvāt risinājumus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanai. Revidentu ieskatā šādu pētījumu rezultātā nav iespējams piedāvāt jaunus risinājumus, bet tikai izdarīt jau iepriekš zināmu secinājumu – ka pašlaik valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi nav pietiekami visu nepieciešamo pakalpojumu finansēšanai. To uzskatāmi apliecina arī pabeigtā pētījuma rezultāti.

Projekta efektīvai un ekonomiskai norisei ir nepieciešams ne tikai noteikt sasniedzamu projekta mērķi, bet arī nodrošināt, ka projekta aktivitātes un to veikšanai paredzētie resursi tiek izlietoti efektīvi, vienlaikus izvirzīto rezultātu vēlamajā kvalitātē sasniedzot ar viszemākajām izmaksām.

Tāpēc ir nepieciešams ne tikai identificēt veicamās darbības, kas ir nepieciešamas mērķa sasniegšanai, bet arī saplānot to secību, noteikt katras aktivitātes sākuma un beigu termiņu, kā arī nodrošināt, ka tās ir savstarpēji saskaņotas.

Rīcības plāns⁷³ un Ministru kabineta noteikumi⁷⁴ paredz šādas galvenās aktivitātes, kas ir nepieciešamas izvirzītā DI mērķa sasniegšanai:

- ✓ līdz 31.12.2016. veikt DI plānošanas posmu, kas ietver:
 - sadarbības līgumu un/vai nodomu protokolu slēgšanu ar projekta partneriem – pašvaldībām –, kas ir jāveic 2015.gada III ceturksnī;
 - personu identificēšanu sadalījumā pa mērķa grupām, kas ir jāveic 2015.gada IV ceturksnī;
 - slēgšanai atbalstāmo VSAC filiāļu noteikšanu, kas ir jāveic 2016.gada I ceturksnī;
 - klientu individuālo vajadzību izvērtēšanu un individuālo atbalsta plānu izstrādi, kas ir jāveic 2016.gada I un II ceturksnī;
 - bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu izstrādi, kas ir jāveic 2016.gada II un III ceturksnī;
 - plānošanas reģionu DI plānu izstrādi, kas ir jāuzsāk 2015.gada IV ceturksnī un jāpabeidz 2016.gada IV ceturksnī⁷⁵;
- ✓ no 2017.gada, pamatojoties uz apstiprinātiem plānošanas reģionu DI plāniem, uzsākt DI ieviešanas posmu, kas ietver:
 - ERAF projekta īstenošanu nepieciešamās infrastruktūras izveidei vai pielāgošanai sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanai, kas ir jāuzsāk 2017.gada I ceturksnī, bet jāpabeidz 2019.gada IV ceturksnī;
 - sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanu bērniem ar FT⁷⁶;

- sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanu pilngadīgām personām ar GRT. Pilngadīgo personu ar GRT, kuras dzīvo VSAC, sagatavošanu pārejai uz dzīvi sabiedrībā bija jāuzsāk jau no 2016.gada II ceturkšņa.

Savukārt, lai nodrošinātu iepriekš minēto aktivitāšu veikšanu, Rīcības plāns⁷⁷ paredzēja veikt arī atbalsta aktivitātes, kas ir nepieciešamas galveno aktivitāšu norisei un bez kurām nav iespējama neviena projekta, tajā skaitā DI īstenošana:

- ✓ projekta komunikāciju, kas ietver arī sabiedrības attieksmes maiņu pret mērķa grupas personām;
- ✓ IKT izmantošanu, tā veicinot projekta norisi, kā arī izmaksu un laika efektīvu izmantošanu u.c.

Tāpēc, lai noteiktu, vai DI īstenošanai paredzētie resursi tiek plānoti un izlietoti efektīvi, revīzijā DI plānotās aktivitātes ir izvērtētas gan pēc satura (pamatojoties uz informāciju, kas bija pieejama līdz 2017.gada decembrim), gan ir vērtēts, vai tās ir plānotas un tiek veiktas, lai ievērotu noteiktos termiņus.

Vai aktivitātes ir plānotas un tiek veiktas tā, lai ievērotu noteiktos termiņus?

Tā kā galvenais DI finansējums ir ES struktūrfondu līdzekļi, kuru piešķiršana un apguve ir ierobežota noteiktā laikā līdz 2023.gadam, ir būtiski, ka DI aktivitātes tiek veiktas, ievērojot noteiktos termiņus. Ja kāda aktivitāte tiek nobīdīta laikā, tā ietekmē arī pārējās aktivitātes, tā radot nobīdi uz kopējo DI izpildi.

DI plānošanas posma galvenā aktivitāte jeb plānošanas posma rezultāts ir DI plāns, kas tiek izstrādāts katram plānošanas reģionam un, uz kuru pamatojoties, mērķa grupas personām tiks veidoti sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi, lai mērķa grupas personas jau DI īstenošanas laikā varētu uzsākt dzīvi ārpus institūcijas un/vai saņemt tām nepieciešamos pakalpojumus.

Tāpēc arī aktivitātēm, kas ir nepieciešamas DI plāna izstrādei, ir jābūt secīgām, un tās ir jāveic, ievērojot noteiktos termiņus.

Revīzijā, salīdzinot plānošanas posma galvenajām aktivitātēm plānotos termiņus ar faktiskajiem aktivitāšu izpildes termiņiem, ir konstatēts, ka **gandrīz visu galveno aktivitāšu norise ir nobīdījusies no diviem līdz pat 21 mēnesim**. Skat. tabulu.

**Visu galveno
DI aktivitāšu norise
ir nobīdījusies
no diviem
līdz pat
21 mēnesim!**

Plānošanas posma darbība	Plānotais izpildes termiņš	Faktiskais izpildes termiņš
sadarbības līgumu un/vai nodomu protokolu slēgšana ar projekta partneriem – pašvaldībām	2015.gada III ceturksnis	no 2016.gada janvāra līdz 2016.gada decembrim ⁷⁸ <i>Pašvaldībām bija nepieciešams ilgāks laiks lēmuma pieņemšanai par iesaisti DI, jo precīza DI īstenošanas kārtība un sadarbības līguma noteikumi kļuva zināmi tikai 2015.gada vidū, kad tika pieņemti Ministru kabineta noteikumi⁷⁹. Turklāt sākotnēji tajos nebija noteikts sadarbības līgumu slēgšanas termiņš. Pašvaldībām vajadzēja arī izvērtēt, vai tās varēs iesaistīt plānoto mērķa grupas personu skaitu.</i>
personu identificēšanā sadalījumā pa mērķa grupām	2015.gada IV ceturksnis	no 2016.gada I ceturkšņa līdz 2016.gada oktobrim <i>Pašvaldībām trūka personificētas informācijas par tām mērķa grupas personām, kuras nebija nonākušas sociālo dienestu redzeslokā.</i>
slēgšanai atbalstāmo VSAC filiaļu noteikšana	2016.gada I ceturksnis	2016.gada maijs <i>Labklājības ministrijai bija nepieciešams ilgāks laiks, lai apkopotu pēc iespējas aktuālāku informāciju un veiktu tās analīzi.</i>
klientu individuālo vajadzību izvērtēšana un individuālo atbalsta plānu izstrāde	2016.gada I un II ceturksnis	no 2016.gada I ceturkšņa līdz 2017.gada III ceturksnim <i>Galvenais iemesls termiņa nobīdei bija saistīts ar nepieciešamo speciālistu piesaisti, kuri veica novērtēšanu. Sākotnēji izsludinātajos iepirkumos bērnu vajadzību izvērtēšanai nepieteicās neviens pretendents. Tāpēc bija jāpārskata speciālistu piesaistes process, iepirkumus sadalot daļās atbilstoši nepieciešamajiem speciālistiem. Līgumi ar izpildītājiem tika noslēgti tikai 2016.gada III un IV ceturksnī.</i>
bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu izstrāde	2016.gada II un III ceturksnī	no 2016.gada IV ceturkšņa līdz 2018.gada II ceturksnim (ja tie ir ietverti DI plānos) <i>Galvenais iemesls ir personu individuālo vajadzību izvērtēšanas un individuālo atbalsta plānu izstrādes kavēšanās.</i>

Ņemot vērā, ka visas iepriekš minētās DI plānošanas posma galvenās aktivitātes ir nobīdījušās laikā, bet atbilstoši Rīcības plānam tās ir priekšnoteikums DI plāna izstrādei, līdz 2018.gada janvārim visos plānošanas reģionos turpinājās DI plānu izstrāde, kuru ir plānots pabeigt tikai 2018.gada II ceturksnī, **tas ir pusotru gadu pēc sākotnēji plānotā termiņa**. Saskaņā ar plānošanas reģionu sniegto un publiski pieejamo informāciju 2018.gada janvārī:

- ✓ Kurzemes, Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionā ir notikušas sabiedriskās apspriešanas un šobrīd sanāksmēs sniegtie komentāri, ierosinājumi un priekšlikumi tiek apkopoti un iestrādāti plānošanas reģionu DI plānos;

- ✓ Latgales un Rīgas plānošanas reģions visvairāk atpaliek no sākotnēji iecerētā DI plānu izstrādes laika – reģionos arvien tiek papildināti DI plāni, lai varētu organizēt to sabiedriskās apspriešanas. Tas galvenokārt ir saistīts ar to, ka Latgales plānošanas reģions līgumu ar DI plāna izstrādātāju noslēdza tikai 08.06.2017., bet Rīgas plānošanas reģions sākotnēji noslēgto līgumu ar DI plāna izstrādātāju pārtrauca, 18.07.2017. noslēdzot līgumu ar citu pakalpojuma sniedzēju.

Plānošanas reģions	Bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plāna izstrāde		DI plāna izstrāde	
	Noslēgts līgums	Izpildes termiņš*	Noslēgts līgums	Izpildes termiņš*
Kurzeme	30.03.2017.	31.07.2017. (izpildīts)	28.03.2017.	30.06.2018.
Latgale	08.06.2017.	30.06.2018.	08.06.2017.	30.06.2018.
Rīga	18.07.2017.	28.02.2018.	18.07.2017.	28.05.2018.
Vidzeme	19.05.2017.	29.03.2018.	19.05.2017.	29.03.2018.
Zemgale	02.12.2016.	31.05.2017. (izpildīts)	23.11.2016.	31.10.2017.

* Ar grozījumiem.

Revidentu vērtējumā DI plānu izstrādi varēja uzsākt jau ātrāk, negaidot klientu individuālo vajadzību izvērtēšanu un individuālo atbalsta plānu izstrādi, jo no DI līdzekļiem ir paredzēts finansēt tikai Ministru kabineta noteikumos⁸⁰ uzskaitītos sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu veidus. Turklāt līdz DI uzsākšanai gandrīz visi DI paredzētie sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi jau bija zināmi un pieejami, bet pašvaldības nespēja tos nodrošināt pietiekamā apjomā finansējuma un infrastruktūras trūkuma dēļ⁸¹.

Lai gan klientu individuālo vajadzību izvērtējuma rezultātā tiek noteikts tiem nepieciešamo pakalpojumu apjoms, revidentu ieskatā arī pakalpojumu apjomu varēja prognozēt, ņemot vērā mērķa grupu vajadzības dzīvei sabiedrībā, jo personu skaits, kurām tiks sniegti pakalpojumi, arī ir noteikts jau kā projekta iznākuma rādītājs.

Turklāt, tā kā personu izvērtējums tiek veikts ilgu laiku pirms persona faktiski varēs saņemt pakalpojumus, pastāv risks, ka brīdī, kad pakalpojums būs pieejams, personas izvērtējums vairs neatbilstīs tās vajadzībām, jo būs mainījies personas funkcionālais stāvoklis un no tā izrietošais aprūpes līmenis un personai būs nepieciešami citi pakalpojumu veidi, lai tā varētu dzīvot sabiedrībā un nenonākt ilgstošā institucionālā aprūpē. Tāpēc arī 2016. un 2017.gadā veiktās izvērtēšanas rezultātā noteiktais pakalpojumu apjoms nav un nevar būt precīzs, bet tikai indikatīvi norāda uz nepieciešamajiem pakalpojumiem un to apjomu.

It īpaši tas attiecas uz personām, kuras DI ietvaros plāno uzsākt dzīvi ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas un saņemt sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus. Pirmkārt, tām ir jāveido dzīvesvietas pakalpojums – grupu māja (dzīvoklis), kas prasa vislielākos finanšu un laika resursus nepieciešamās infrastruktūras izveidei, tāpēc faktiski būs īstenojams ne ātrāk kā pēc 2019.gada vai pat vēlāk. Otrkārt, jāņem vērā būtisks apstāklis, ka daļa šo personu lēmumu par dzīvi ārpus institūcijas ir pieņēmušas, nezinot sagaidāmos dzīves apstākļus, jo tās visu mūžu ir dzīvojošas institūcijā.

Lai gan revidenti neapšaubā personu individuālo vajadzību izvērtēšanas un individuālo atbalsta plānu izstrādes nepieciešamību, tomēr uzskata, ka tā bija jāveic tikai neilgi pirms tam, kad personai jau ir iespēja saņemt izvērtējumā norādītos pakalpojumus, pamatojoties uz aktuālu personas funkcionālā stāvokļa un individuālo vajadzību izvērtējumu, tā neaizkavējot arī DI plānu izstrādi sākotnēji plānotajos termiņos.

Revidentu izvirzīto risku par kļūdainu izvērtēšanas laiku apstiprina arī revīzijā piesaistītais Eksperts, papildus norādot uz šādiem apstākļiem:

- ✓ pastāv risks, ka personai būs nepieciešami pavisam citi pakalpojumu veidi ne tikai tāpēc, ka laikā līdz pakalpojumu faktiskai saņemšanai ir iespējamas izmaiņas personas funkcionālajā stāvoklī, bet arī tāpēc, ka būs mainījušies citi faktori, kas ietekmē personai nepieciešamos pakalpojumu veidus;

Piemēram, personām, kuras pašlaik dzīvo ģimenēs, brīdī, kad tām būs iespēja saņemt noteiktos pakalpojumus, jau var rasties nepieciešamība pēc mājokļa pakalpojuma, ja ģimenes locekļi vairs nespēs sniegt tām nepieciešamo atbalstu.

Savukārt daļa no bērniem brīdī, kad tiem būs iespēja saņemt pakalpojumus, jau būs sasnieguši pilngadību. Tāpēc tiem būs nepieciešami nevis rehabilitācijas pakalpojumi, bet pakalpojumi patstāvīgas dzīves uzsākšanai, tajā skaitā nodarbinātības veicināšanai.

- ✓ gaidot pakalpojumus divus vai pat vairāk gadus, VSAC dzīvojošām personām ar GRT var samazināties motivācija dzīvot patstāvīgi;
- ✓ ilgstošais periods starp izvērtēšanu un pakalpojuma piešķiršanu rada nedrošības sajūtu arī VSAC darbiniekiem.

Vai radušās nobīdes var ietekmēt DI mērķu sasniegšanu?

Lai arī DI plānu izstrāde ir aizkavējusies par pusotru gadu, revīzijā gan Labklājības ministrija, gan plānošanas reģioni revidentiem norādīja, ka radušās nobīdes neietekmēs DI mērķu sasniegšanu.

Savukārt revidentu 2017.gada rudenī veiktajā aptaujā un intervijās iegūtais pašvaldību viedoklis par DI īstenošanas gaitu bija atšķirīgs:

- ✓ deviņas pašvaldības⁸² norādīja, ka būs iespējams īstenot visas DI aktivitātes. Bet Liepājas pilsētas pašvaldība papildus norādīja, ka tas būs iespējams tikai ar nosacījumu, ja Kurzemes plānošanas reģiona DI plāns tiks apstiprināts līdz 2017.gada beigām un nebūs kavēšanās ar infrastruktūras izveidei/pielāgošanai nepieciešamā ERAF projekta īstenošanu;
- ✓ divas pašvaldības⁸³ norādīja, ka nebūs iespējams īstenot visas DI ielānotās aktivitātes;
- ✓ piecas pašvaldības⁸⁴ nevarēja sniegt viedokli, paskaidrojot, ka tām ir pārāk daudz neskaidrību par plānoto DI norisi, kamēr nav izstrādāti plānošanas reģionu DI plāni (gan par pakalpojumu infrastruktūras izveidi un par plānoto pakalpojumu sniegšanu, gan par pieejamo finansējumu un pašvaldību finanšu iespējām, kā arī par pakalpojumu plānošanas lietderību tām pilngadīgām personām ar GRT, kuras pašlaik dzīvo VSAC, jo pašvaldības apšaubā šo personu spēju integrēties sabiedrībā, it sevišķi, ja tās institūcijās dzīvojušas visu mūžu).

Arī revidenti nepiekrīt, ka pašlaik radušās nobīdes neietekmē DI rezultātu sasniegšanu, jo DI rezultāts nav tikai sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu un tai nepieciešamās infrastruktūras izveide, bet gan sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana. Tas nozīmē, ka jau DI īstenošanas laikā mērķa grupas personām ir jāuzsāk dzīve ārpus institūcijas un jāsaņem tām nepieciešamie sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi.

Gan Rīcības plānā, gan Ministru kabineta noteikumu anotācijā⁸⁵ ir norādīts, ka, lai pilngadīgai personai ar GRT pēc sagatavošanās procesa (kas ilgst līdz 12 mēnešiem) būtu iespēja dzīvot sabiedrībā un saņemt sabiedrībā balstītos sociālos pakalpojumus, bet ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem – dzīvot ģimeniskā vidē, nepieciešamā infrastruktūra sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanai ir jāizveido ne vēlāk kā līdz 2019.gada beigām.

Tā kā arvien nav pabeigta plānošanas reģionu DI plānu izstrāde, darbības nepieciešamās infrastruktūras izveidei, kas ir viens no resursu ietilpīgākajiem DI ieviešanas posmiem, varēs uzsākt tikai pēc 30.06.2018., kas attiecīgi ietekmē arī visu ar pakalpojumu infrastruktūras izveidi saistīto turpmāk veicamo aktivitāšu norisi:

Darbības	Rīcības plānā paredzētais termiņš	Iespējamais termiņš pēc revidentu aplēsēm
Plānošanas reģionu DI plānu izstrāde	31.12.2016.	līdz 30.06.2018.
Projekta iesniegumu par pakalpojumu infrastruktūras izveidi vai pielāgošanu sagatavošana un atlase	2016.gada IV ceturksnis – 2017.gada II ceturksnis	no 01.07.2018. līdz 2019.gada I ceturksnim <i>Līdz 31.12.2017. vairums pašvaldību vēl nav uzsākta, jo nav apstiprināti plānošanas reģionu DI plāni.</i>
Investīciju projektu īstenošana: <ul style="list-style-type: none"> ✓ tehniskās dokumentācijas izstrāde plānotajai jaunu ēku būvniecībai vai arī esošo ēku rekonstrukcijai/renovācijai; ✓ iepirkumu procedūru organizēšana būvniecības/rekonstrukcijas/renovācijas darbu veikšanai; ✓ būvniecības/rekonstrukcijas/renovācijas darbu veikšana; ✓ telpu aprīkošana/pielāgošana sabiedrībā balstītu pakalpojumu sniegšanai (ja attiecināms). 	2017.gada III ceturksnis – 2019.gada IV ceturksnis	no 2019.gada līdz 2021./2022.gadam
Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana	2017.gada I ceturksnis – 2022.gada IV ceturksnis.	Pēc pakalpojuma sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras nodošanas ekspluatācijā

Revidenti vērš arī uzmanību, ka tieši būvniecības/rekonstrukcijas/renovācijas projektu īstenošanā pastāv vislielākais risks termiņu kavējumiem, jo to norisi var ietekmēt šādi apstākļi:

Aktivitāšu īstenošanas termiņu ietekmes apstākļi	Identificētās problēmas un riski ⁸⁶
Būvniecības/rekonstrukcijas/renovācijas tehniskās dokumentācijas sagatavošana	<ul style="list-style-type: none"> ✓ iepirkuma procedūru organizēšana par būvniecības/rekonstrukcijas/renovācijas tehniskās dokumentācijas izstrādi – neatbilstošu piedāvājumu saņemšana, nekvalitatīvi sagatavota iepirkumu dokumentācija ✓ tehniskās dokumentācijas izstrādei nepieciešamais laiks un resursi ✓ tehniskās dokumentācijas saskaņošanas procedūras un tām nepieciešamie laika resursi
Iepirkumu procedūru organizēšana	<ul style="list-style-type: none"> ✓ tehnisko specifikāciju/darba uzdevumu izstrāde un tam nepieciešamais laiks un resursi ✓ iespējamie grozījumi iepirkumu dokumentācijā un iepirkuma procedūras termiņa pagarināšana ✓ neatbilstošu piedāvājumu saņemšana ✓ iepirkuma rezultātu pārsūdzība ✓ iespējama atkārtotu iepirkumu procedūru veikšanas nepieciešamība
Noslēgto iepirkumu līgumu izpilde	<ul style="list-style-type: none"> ✓ noslēgto līgumu saistību izpildes kontrole – pakalpojuma sniedzēja ierobežotie resursi, nespēja nodrošināt līguma izpildi plānotajos termiņos ✓ neplānotu, neparedzētu un papilddarbu iespējamība, kas var atklāties būvniecības/rekonstrukcijas/renovācijas darbu laikā ✓ ārējo faktoru ietekme – nelabvēlīgi laika apstākļi būvniecības/rekonstrukcijas darbu veikšanai ✓ objekta nodošanas ekspluatācijā procedūru īstenošana – uzraugošo institūciju saskaņojumu saņemšanai nepieciešamais laiks ✓ iespējamo būvniecības/rekonstrukcijas darbu defektu novēršana būvniecības garantijas termiņa laikā – apgrūtinot plānoto pakalpojumu sniegšanu izveidotajā/pielāgotajā infrastruktūrā

Avots: Finanšu ministrijas kā ES fondu vadošās iestādes uzraudzības ziņojumos un Centrālās finanšu un līgumu aģentūras kā ES fondu sadarbības iestādes sniegtā informācija par problēmām un būtiskākajām kļūdām ES struktūrfondu līdzfinansēto būvniecības projektu īstenošanā un iepirkumu procedūru veikšanā.

Lai gan Ministru kabineta noteikumi⁸⁷ nosaka, ka tehnisko projektu, kā arī citas pamatojošās dokumentācijas sagatavošanas izmaksas ir attiecināmas jau no 01.01.2017., t.i., pašvaldības var uzsākt projektu iesniegumu, tehniskos projektu u.c. dokumentu sagatavošanu, tomēr ERAF ieguldījumu veikšana ir iespējama tikai pēc plānošanas reģionu DI plānu apstiprināšanas, jo DI ietvaros ir atbalstāmi tikai tādi ieguldījumi pašvaldību pakalpojumu infrastruktūrā, kuru nepieciešamība ir noteikta plānošanas reģionu DI plānos.

Šis apstākļis pašlaik kavē pašvaldības iesaistīties pamatojošās dokumentācijas sagatavošanā vēl pirms DI plānu apstiprināšanas, jo nav pārliecības, vai izlietotos resursus varēs attiecināt uz ERAF projektu izdevumiem.

Saskaņā ar revidentiem pieejamo informāciju dažas pašvaldības vēl pirms DI plānu apstiprināšanas jau ir pieņēmušas lēmumu par sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu infrastruktūras izveidi un nepieciešamo darbību pakalpojumu infrastruktūras attīstībai uzsākšanu, tā uzņemoties risku, ka minētās izmaksas būs jāfinansē no pašvaldības vai aizņēmumu līdzekļiem. Piemēram, Madonas novada dome lēmumu par infrastruktūras attīstīšanu un projekta iesnieguma sagatavošanu pieņēma 16.01.2018.⁸⁸, bet Ādažu novada dome – jau 24.10.2017.⁸⁹, paredzot 2018.gadā veikt būvprojekta, autoruzraudzības, būvprojekta ekspertīzes u.c. projekta dokumentācijas sagatavošanu, līdzfinansējumu līdz 50 000 *euro* šīm darbībām nodrošinot no aizņēmuma līdzekļiem.

Revidenti vērs uzmanību, ka struktūrfondu projektu realizācija ir ierobežota laikā un nav iespējama to gala termiņa pagarināšana. Tāpēc radušās nobīdes aktivitāšu norisē var ietekmēt arī būvniecības/rekonstrukcijas/renovācijas darbu vēlamu kvalitāti un izmaksas, jo jebkura pakalpojuma īstenošana saīsinātā termiņā rada risku, ka pakalpojuma izmaksas būs lielākas vai arī kvalitāte zemāka nekā, ja pakalpojums tiek sniegts “normālos” darba izpildes termiņos.

To uzskatāmi apliecina iepriekšējā ES struktūrfondu 2007.–2013.gada plānošanas periodā īstenotie infrastruktūras projekti, kuros iestājās iepriekš minētie riski un bija nepieciešams gan projekta īstenošanas termiņa pagarinājums, gan papildu resursi. Piemēram, ERAF projekti “Madonas pilsētas pirmsskolas izglītības iestāžu “Priedīte” un “Saulīte” rekonstrukcija”, kuros bija jāveic atkārtotas iepirkumu procedūras, neparedzēti darbi, kā arī termiņa pagarinājums par 18 mēnešiem. Arī trīs projekti VSIA “Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca” jaunā korpusa būvniecībai⁹⁰, kuros plānotie darbi netika pabeigti ES struktūrfondu projektā noteiktajā termiņā un tika pagarināti par vismaz 18 mēnešiem, bet neatbilstošas tehniskās dokumentācijas detalizācijas rezultātā radās neparedzēto darbu izmaksas 30 milj. *euro* apmērā.

Apkopojot iepriekš minēto, revidenti pieņem, ka DI ietvaros plānoto infrastruktūras attīstības projektu pabeigšana ir iespējama līdz 31.12.2022., tikai ar nosacījumu, ja to īstenošanas laikā neradīsies būtiski riski, kas ietekmēs to izpildes termiņus. Tomēr tā kā DI rezultāts nav tikai pakalpojumu sniegšanas vietu izveide, bet gan sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana, ir būtiski apdraudēta to pakalpojumu nodrošināšana, kuru sniegšanai ir nepieciešami infrastruktūras ieguldījumi.

Tāpēc, lai mazinātu riskus, kas var ietekmēt DI aktivitāšu norisi plānotajā termiņā, DI izmaksas un veikto darbu kvalitāti, revidenti uzskata, ka Labklājības ministrijai ir jāaicina pašvaldības uzsākt infrastruktūras attīstības projektu pamatojošās dokumentācijas izstrādi vēl pirms DI plānu apstiprināšanas un kā pieredzējušai iestādei dažādu projektu īstenošanā atbilstoši savai kompetencei ir jāsniedz tām atbalsts, lai sagatavotā dokumentācija būtu kvalitatīva.

Vai DI komunikācijas aktivitātes veicina DI mērķu sasniegšanu?

Jebkura projekta būtiska sastāvdaļa plānoto rezultātu sasniegšanai ir arī komunikācijas aktivitātes, kas ir jāveic kopā ar pārējām projekta aktivitātēm un kurās ir jāiesaista visas ieinteresētās puses.

Jau Pamatnostādņēs ir noteikts, ka DI komunikācija tiks īstenota pēc vienotas pieejas, atbildīgo institūciju par vienotas DI komunikācijas īstenošanu nosakot Labklājības ministriju.

Savukārt Rīcības plānā ir paredzēts, ka DI komunikācijas stratēģija un pasākumu plāns tiks apstiprināts 2015.gada IV ceturksnī, tā ieviešana tiks uzsākta no 2016.gada un īstenota līdz 2022.gada beigām.

Tāpēc, lai īstenotu plānošanas dokumentos paredzēto, Labklājības ministrija kā atbildīgā institūcija par komunikācijas centralizētu koordinēšanu 13.08.2015. izsludināja iepirkumu⁹¹ par *Vienotas komunikācijas stratēģijas un pasākumu plāna 2016.–2022.gadam par sabiedrībā balstītu pakalpojumu īstenošanu* (turpmāk – Stratēģija) izstrādi.

Tomēr Stratēģija un uz tās pamata izstrādātais *Vienotais deinstitucionalizācijas komunikācijas stratēģijas pasākumu plāns*⁹² (turpmāk – Komunikācijas plāns) tika apstiprināts tikai 2016.gada III ceturksnī.

Jau Pamatnostādņēs ir uzsvērts, ka *sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstība ir atkarīga arī no sabiedrības attieksmes*⁹³, *kuru ir nepieciešams mainīt DI ietvaros, jo sabiedrībā ir vērojama vēlme norobežoties no personām ar garīgiem vai citiem funkcionāliem traucējumiem un pastāv uzskats, ka šādus cilvēkus vajadzētu izmitināt pēc iespējas tālāk, lai pasargātu sabiedrību*⁹⁴.

Labklājības ministrija, īstenojot DI komunikācijas aktivitātes, ir iecerējusi par 15% palielināt to iedzīvotāju skaitu, kas atbalsta personu ar GRT dzīvi sabiedrībā⁹⁵.

Tāpēc revīzijā ir veiktas pārbaudes, lai noskaidrotu, kādas komunikācijas aktivitātes ir vērstas uz sabiedrības attieksmes maiņu un vai tās ir veiktas pareizajā laikā.

Ja sabiedrība nav gatava DI īstenošanai, tad pārējo resursu pārpilnība nespēs dot vēlamo rezultātu

Vai komunikācijas aktivitātes ir vērstas uz sabiedrības attieksmes maiņu?

Lai veicinātu sabiedrības izpratni, attieksmes un rīcības maiņu attiecībā uz DI mērķa grupas personām, Komunikācijas plāns⁹⁶ paredz īstenot sociālo kampaņu (turpmāk – Komunikācijas kampaņa), kuras mērķa auditorija ir Latvijas iedzīvotāji un mediji. Komunikācijas kampaņas ietvaros laikā no 2016. līdz 2022.gadam paredzēts īstenot šādus pasākumus:

Pasākuma nosaukums	Īstenošanas laiks
1. Sociālās kampaņas radošā risinājumu izstrāde:	2016–2017
1.1. Sociālās reklāmas materiālu izstrāde (tai skaitā izglītojošu TV un radio rullīšu, <i>baneru</i> , infografiku, vides plakātu izgatavošana)	2016–2018
1.2. Izglītojošu dzīves stāstu ar pozitīviem piemēriem, aptverot galvenās DI mērķa grupas, koncepcijas izstrāde	2016–2018
1.3. Atklāšanas pasākuma organizēšana katrai sociālās kampaņas daļai, radošās koncepcijas izstrāde	2016–2018
2. Sociālās kampaņas radošā risinājumu īstenošana, efektīvi sasniedzot sabiedrību kopumā:	
2.1. Sociālās reklāmas materiālu izvietošana nacionālajos medijos, aptverot televīziju, radio, internetu, vides reklāmas	2016–2018
2.2. Sociālās reklāmas materiālu izvietošana reģionālajos medijos, aptverot televīziju, radio, internetu, vides reklāmas	2016–2020
2.3. Izglītojošu dzīves stāstu ar pozitīviem piemēriem, aptverot galvenās DI mērķa grupas, izstrāde un izvietošana nacionālajos medijos	2016–2018
2.4. Izglītojošu dzīves stāstu ar pozitīviem piemēriem, aptverot galvenās DI mērķa grupas, izstrāde un izvietošana reģionālajos medijos	2016–2020
2.5. Atklāšanas pasākuma katrai sociālās kampaņas daļai īstenošana (piemēram, mediju pasākums plašākai sociālai aktivitātei vai kampaņai (piemēram, ceļojoša fotoizstāde))	2017–2018
3. Informatīvu brošūru izgatavošana:	2017–2018
(1) par aizbildņu, adoptētāju un audžuģimeņu statusa iegūšanu un atbalsta iespējām	
(2) par sabiedrībā balstītiem sociāliem pakalpojumiem, kas ir pieejami personām ar GRT (brošūra vieglā valodā atbilstoši vieglās valodas 2.līmenim)	
(3) par saskarsmi ar personām ar GTR, tai skaitā par rīcību krīzes situācijās (brošūra jebkuram sabiedrības loceklim, kurā sniegti viegli uztverami, praktiski piemēri)	

Revidentiem nav pamata apšaubīt Komunikācijas kampaņas ietvaros plānoto metožu efektivitāti sabiedrības attieksmes maiņai – sabiedrības uzrunāšanu, izmantojot televīziju, radio un internetu (tajā skaitā sociālos portālus), jo tās par būtiskām un efektīvām tiek atzītas arī pētījumos par mediju ietekmi uz sabiedrības uzskatiem un sabiedriskās domas maiņu⁹⁷.

Tomēr, lai komunikācijas aktivitātes būtu efektīvas – tās sniegtu vajadzīgo ietekmi –, informācija ir jāsniedz ne tikai atbilstošā formātā, bet arī pareizajā laikā⁹⁸.

Vai komunikācijas aktivitātes tiek īstenotas pareizajā laikā?

Sabiedrības attieksmes maiņa nav īstermiņa process, un novērtējama ietekme ir sasniedzama ilgākā laika periodā⁹⁹, kas nozīmē, ka, lai par komunikācijas aktivitātēm pieejamo finansējumu tiktu sasniegts maksimālais efekts, Komunikācijas kampaņu ir svarīgi īstenot ne tikai tai paredzētajā laikā, bet arī pēc iespējas ilgāk.

Lai gan saskaņā ar Komunikācijas plānu Komunikācijas kampaņu bija plānots uzsākt jau no 2016.gada, iepirkumu Komunikācijas kampaņas izstrādei (metu konkurss un sarunu procedūra) Labklājības ministrija izsludināja tikai 15.02.2017.¹⁰⁰, t.i., vairāk nekā gadu vēlāk kopš bijā jāsāk sociālās reklāmas materiālu un izglītojošu dzīvesstāstu izvietošana nacionālajos un reģionālajos medijos.

Tomēr līdz pat 2018.gada janvārim Komunikācijas kampaņas veicējs arvien nebija izvēlēts.

Revidentiem ir zināms, ka 02.01.2018. labklājības ministrs ir izdevis rīkojumu pārtraukt iepriekš izsludināto iepirkuma procedūru, jo tās kopējais saturs ir zaudējis aktualitāti attiecībā uz ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem, kas ir viena no DI mērķa grupām. Tāpēc Labklājības ministrija plāno izstrādāt jaunu iepirkumu Komunikācijas kampaņas īstenotāja izvēlei, kuras saturu ir plānots veidot tikai par pilngadīgām personām ar GRT.

Tas nozīmē, ka Komunikācijas kampaņas īstenošana pašlaik kavējas jau vismaz par diviem gadiem un nav zināms, kad tā tiks uzsākta. Tāpēc Komunikācijas kampaņas īstenošanai sākotnēji paredzētais kopējais laiks – pieci gadi – ir sarucis un nu jau tai ir atlicis mazāk par trim gadiem.

To, ka sabiedrības attieksmes maiņai ir būtiska nozīme, lai DI tiktu īstenota atbilstoši tās mērķiem un būtībai, apliecina arī revīzijā veiktā aptauja: saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju negatīva sabiedrības attieksme ir novērota deviņās no piecpadsmit aptaujātajām pašvaldībām, sevišķi pret pilngadīgām personām ar GRT, kuras vēlas uzsākt dzīvi ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas.

Revidentu vērtējumā sabiedrības negatīvo attieksmi veido sabiedrības aizspriedumi pret personām ar GRT, kā arī sabiedrības neizpratne par DI nepieciešamību. Piemēram:

- ✓ sešas pašvaldības ir norādījušas, ka to iedzīvotājiem ir bažas par sabiedrības drošību (tajā skaitā, vai šīs personas lieto nepieciešamos medikamentus, vai šīs personas kāds “pieskatīs”);
- ✓ divās pašvaldībās dzīvojošie ir izteikuši bažas par to, vai personas ar GRT spēs saprātīgi rīkoties ar finanšu līdzekļiem un vai tie būs pietiekami, lai nodrošinātu visas vajadzības, u.c.;
- ✓ divas pašvaldības ir norādījušas, ka tajās ir negatīva attieksme pret DI mērķa grupas personām, jo iedzīvotājiem nav pietiekamas informācijas par DI un tās mērķa grupas personām;
- ✓ vismaz vienā pašvaldībā iedzīvotājiem nav arī izpratne par DI lietderību.

Revidenti uzskata, ka sabiedrības attieksme pret DI ir nozīmīga arī plānošanas reģionu DI plānu izstrādes procesā, jo pirms DI plānu apstiprināšanas tie ir jāaskaņo ar sabiedrību.

Līdz 2018.gada janvārim vismaz trīs plānošanas reģionu¹⁰¹ pašvaldībās ir notikusi DI plānu projektu sabiedriskā apspriešana, bet dažās pašvaldībās – pat jau pakalpojumu sniegšanas vietu būvniecības vai rekonstrukcijas ieceres sabiedriskās apspriešanas¹⁰².

Tāpēc jau šobrīd sabiedrībai ir jābūt gatavai sniegt konstruktīvu vērtējumu par DI plānā paredzētajām aktivitātēm, kas nozīmē, ka sabiedrībai ir jābūt arī izpratnei, vai un kā personas ar GRT var dzīvot sabiedrībā un kā tas var ietekmēt pārējos sabiedrības locekļus.

Tomēr tas nenotiek, jo sabiedrībai nav izpratnes ne par DI, ne par personām ar GRT un to spēju dzīvot sabiedrībā.

To uzskatāmi apliecina Ādažu novadā īstenotā parakstu vākšana pret dienas aprūpes centra izveidi personām ar GRT, kurā ir savākti 723 iedzīvotāju paraksti pret dienas aprūpes centra izbūvi Ādažu centrā, pieprasot to būvēt nomaļākā vietā, tajā skaitā tālāk no skolas. Tāpēc Ādažu novada dome bija spiesta iedzīvotājiem skaidrot gan to, ko nozīmē GRT un kas ir nepieciešams personām ar šādiem traucējumiem, gan praktiskos apsvērumus dienas aprūpes centra izbūvei iecerētajā vietā no personu ar GRT vajadzību viedokļa attiecībā uz pakalpojumu pieejamību, gan ekonomiskos aspektus no infrastruktūras pieejamības viedokļa¹⁰³.

Ņemot vērā minēto, revidentu ieskatā Komunikācijas kampaņa sabiedrības attieksmes maiņai arvien ir kritiski aktuāla. Turklāt, tā kā tās īstenošanas uzsākšana kavējas jau vismaz par diviem gadiem un to varēs īstenot īsāku laiku, var tikt būtiski ietekmēta tās efektivitāte vēlāmā rezultāta sasniegšanai.

Tāpēc pastāv risks, ka līdz Komunikācijas kampaņas beigām netiks sasniegts tās mērķis – par 15% palielināt to iedzīvotāju skaitu, kas atbalsta personu ar GRT dzīvi sabiedrībā, tā neveicinot arī kopējā DI mērķa sasniegšanu.

Vai DI mērķa sasniegšanai tiek nodrošināts savlaicīgs un atbilstošs IKT atbalsts?

Projekta veiksmīgai īstenošanai un rezultātu sasniegšanai mūsdienās būtiska nozīme ir arī IKT izmantošanai, kurām ir tieša pozitīva ietekme uz projekta efektivitāti – izmaksu, laika, administratīvo u.c. resursu efektīvu izmantošanu. Savukārt to novēlota vai nepilnīga ieviešana var radīt papildu administratīvo slogu – nepieciešamību pēc alternatīviem risinājumiem vai citiem papildu resursiem.

Lai sekmētu DI īstenošanas gaitu, Rīcības plānā bija paredzēts, ka 2015.gada III ceturksnī tiks izstrādāta IT koncepcija DI monitoringa sistēmas izveidei un līdz 30.06.2018. tiks izveidota arī DI monitoringa sistēma.

Tomēr plānotā IT koncepcija netika izstrādāta. Tās vietā astoņus mēnešus pēc plānotā termiņa – 22.08.2016. – tika izstrādāts “Deinstitucionalizācijas procesu atbalsta sistēma (1.kārta)” detalizēts apraksts¹⁰⁴, kurā šādām DI aktivitātēm tika definēts plānotais IKT atbalsts. Skat. tabulu “Plānotais IKT atbalsts DI aktivitātēm”.

Tāpēc, lai noskaidrotu, vai DI aktivitāšu veikšanai tiek nodrošināts savlaicīgs un atbilstošs IKT atbalsts, revīzijā ir veiktas pārbaudes, vai un kādā apmērā IKT atbalsts ir faktiski nodrošināts.

Plānotais IKT atbalsts DI aktivitātēm

	DI aktivitāte	Plānotais IKT atbalsts
DI plānošanas posms	DI mērķa grupu personu individuālo vajadzību izvērtēšana un individuālo atbalsta plānu izstrāde.	Informācijas sistēmas izstrāde DI mērķa grupu personu izvērtēšanas datu ievadei un uzkrāšanai un individuālo atbalsta plānu sagatavošanai. Portatīvo datoru iegāde izvērtētāju vajadzībām. Nodrošināta pieeja 10 ārējo informācijas sistēmu un reģistru ¹⁰⁵ datiem par mērķa grupu personu funkcionālajiem traucējumiem, invaliditātes grupu, tehniskajiem palīgīdzekļiem u.c. pakalpojumiem, lai mērķa grupas personu izvērtētājiem atvieglotu sagatavošanos intervijām, tā mazinot arī administratīvo slogu.
	Slēdzamo VSAC filiāļu un bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu izstrāde.	Informācijas sistēmā uzkrāto datu apkopojumu sagatavošana par mērķa grupas personām individuālajos atbalsta plānos noteiktajiem pakalpojumiem. Datu par ēku esošo infrastruktūru un tās funkcionālo pielietojumu, nodarbinātajiem speciālistiem un darbinieku kompetencēm u.c. uzkrāšana un apstrāde informācijas sistēmā SPOLIS ¹⁰⁶ /LabIS ¹⁰⁷ , lai nodrošinātu apkopojumu sagatavošanu, kas nepieciešami plānu izstrādei.
	Reģionālo DI plānu izstrāde un/vai korekcija.	Informācijas sistēmā uzkrāto datu apkopojumu sagatavošana par mērķa grupas personām individuālajos atbalsta plānos noteiktajiem pakalpojumiem. Datu par pašvaldībās esošo infrastruktūru un to funkcionālo pielietojumu pakalpojumu izveidē, pakalpojumu pieejamību, nodarbinātajiem/pieejamajiem speciālistiem un to kompetencēm u.c. uzkrāšana un apstrāde informācijas sistēmā SPOLIS/LabIS, lai nodrošinātu apkopojumu sagatavošanu, kas nepieciešami plānu izstrādei/korekcijai.
DI ieviešanas posms	Sabiedrībā balstītu pakalpojumu sniegšana DI mērķa grupām.	Informācijas uzkrāšana SPOLIS par personām sniegtajiem pakalpojumiem – sociālo pakalpojumu sniedzējiem nodrošināta pieeja SPOLIS, lai ievadītu pilnu informāciju par personām sniegtajiem pakalpojumiem, kuru paredzēts izmantot DI uzraudzībai un uz pierādījumiem balstītas politikas veidošanai.
	Pilngadīgu personu ar GRT sagatavošana pārejai uz dzīvi sabiedrībā (1 gads).	Informācijas uzskaitē SPOLIS par personai sniegto atbalstu.
	Speciālistu (sociālo mentoru, VSAC un bērnu aprūpes iestāžu speciālistu) apmācība.	Informācijas uzkrāšana SPOLIS par izglītotajiem speciālistiem un par speciālistu apmeklētajiem kursiem.
DI noslēguma posms	Klientu dzīves kvalitātes novērtējums pēc DI.	Informācijas sistēmā SPOLIS iestrādātas interviju veidlapas un algoritmi personas dzīves kvalitātes novērtējumam.
	Speciālistu karjeras novērtējums.	Informācijas uzkrāšana sistēmā SPOLIS par speciālistu nodarbinātību sociālo pakalpojumu sniegšanā pēc apmeklētajiem kursiem, lai analizētu speciālistu karjeras attīstību.
	DI plānu izpildes progressa un rezultātu novērtēšana.	Informācijas sistēmā SPOLIS/LabIS DI aktivitāšu ietvaros uzkrātās informācijas apkopojumu (pārskatu) sagatavošana dažādos griezumos, lai ne retāk kā reizi divos gados izvērtētu DI procesa rezultātus.

Vai ir nodrošināts savlaicīgs un atbilstošs IKT atbalsts mērķa grupu personu individuālo vajadzību izvērtēšanai un individuālo atbalsta plānu izstrādei?

Lai nodrošinātu datu uzkrāšanu un apstrādi par DI mērķa grupām un tām nepieciešamajiem pakalpojumiem, kā arī sniegtu atbalstu personu izvērtēšanas procesa veicējiem, tika izstrādāta informācijas sistēma NAURIS¹⁰⁸, paredzot, ka informācija par personas funkcionālo stāvokli un tai nepieciešamiem pakalpojumiem u.c. informācija, kas ir nepieciešama individuālo atbalsta plānu sagatavošanai, sistēmā tiks ievadīta jau intervijas laikā ar novērtējamo personu.

Lai gan NAURIS izstrāde tika pabeigta un sistēma bija pieejama līdz ar mērķa grupu personu izvērtēšanas un individuālo atbalsta plānu sagatavošanas uzsākšanu 2016.gada jūnijā, revidenti secina, **ka tā nebija pilnvērtīgi izmantojama izvērtēšanas un atbalsta plānu sagatavošanas procesā.**

NAURIS nebija iestrādātas pat tipveida izvēlnes (klasifikatori), kas varētu būtiski atvieglot datu ievadi, kā arī ļautu izvairīties no pārrakstīšanās kļūdām. Piemēram, izvēlnes ar pašvaldību nosaukumiem, ar pakalpojumu veidiem u.c. Turklāt līdz pat 2016.gada novembrim¹⁰⁹ darbā ar NAURIS periodiski radās arī tehniskas problēmas. Piemēram, vairākkārt bija pārtraukumi sistēmas darbībā un tehniskas problēmas ar ievadītās informācijas saglabāšanu.

Atšķirās arī prasības NAURIS izmantošanai novērtēšanas procesā un individuālo atbalsta plānu sagatavošanā:

- ✓ pilngadīgu personu ar GRT izvērtēšanu veica pašvaldību sociālie darbinieki, kuri izvērtēšanas datu apkopošanai un individuālo atbalsta plānu sagatavošanai varēja izmantot tikai NAURIS, tāpēc jau izvērtēšanas laikā¹¹⁰ NAURIS tika ievadīta izvērtēšanas un individuālo atbalsta plānu informācija;
- ✓ bērnu izvērtēšanai tika piesaistīti ārpakalpojuma sniedzēji, kuriem ne iepirkuma līgumos, ne arī turpmākā līgumu izpildes gaitā netika izvirzītas prasības izvērtēšanas datu apkopošanai un individuālo atbalsta plānu sagatavošanai izmantot NAURIS, bet izmantot tikai Labklājības ministrijas mājaslapā pieejamās izvērtēšanas veidlapas¹¹¹. Tāpēc, saņemot bērnu izvērtētāju sagatavoto izvērtēšanas dokumentāciju, plānošanas reģioni uzsāka informācijas ievadi NAURIS, bet, saskaroties ar tehniskām nepilnībām un konstatējot, ka datu ievade prasa ļoti daudz laika, to neturpināja.

Lai atvieglotu sagatavošanos intervijām, IKT atbalsta ietvaros bija paredzēts, ka izvērtētājiem būs pieejami arī dati no 10 informācijas sistēmām un reģistriem¹¹² par mērķa grupu personu funkcionālajiem traucējumiem, invaliditātes grupu, tehniskajiem palīglīdzekļiem u.c. pakalpojumiem. Tomēr šāds IKT atbalsts netika nodrošināts.

Visas minētās nepilnības ir ietekmējušas to, ka vēl arvien NAURIS nav ievadīta informācija par vismaz 95% no izvērtētājiem mērķa grupas bērniem, kas ir ietekmējis arī DI plānu projektu un VSAC filiāļu un bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu izstrādi, jo to sagatavošanai bija paredzēts saņemt no NAURIS apkopojumus par mērķa grupas personām individuālajos atbalsta plānos noteiktajiem pakalpojumiem.

Lai nodrošinātu DI un reorganizācijas plānu izstrādi, plānošanas reģioni nepieciešamās informācijas apkopošanu organizēja paši, tam tērējot papildu resursus, veidojot dažādas tabulas un reģistrus, pieprasot daļu informācijas apkopot arī izvērtētājiem u.c. Piemēram, Latgales plānošanas reģions informācijas apkopošanai pat piesaistīja IT speciālistu, lai ar pieejamajiem resursiem Excel izveidotu strukturētu reģistru, kuru ar dažādu iestrādātu filtru u.c. funkcionalitāti var izmantot informācijas apkopošanai un analīzei.

Tā kā NAURIS uzkrātie dati ir nepieciešami arī turpmākā DI uzraudzībā, tajā skaitā statistikas veidošanai un sasniegto rezultātu novērtēšanai, ir plānots, ka NAURIS uzkrātie personu izvērtēšanas un individuālo atbalsta plānu dati tiks integrēti arī SPOLIS, kas ir informācijas sistēma, kas tiek izmantota labklājības nozares uzraudzībā un kas nodrošina arī datu apmaiņu ar citām informācijas sistēmām, piemēram, ar pašvaldību sociālo dienestu izmantoto lietojumprogrammu SOPA.

Tāpēc Labklājības ministrija ir apņēmusies nodrošināt, ka NAURIS tiks ievadīti dati par visiem izvērtētajiem bērniem.

Lai atvieglotu minētās informācijas ievadi, Labklājības ministrija 06.11.2017. noslēdza līgumu ar ārpakalpojuma sniedzēju par bērnu anketu informācijas ievades formas izmaiņu izstrādi un ar plānošanas reģioniem vienojās par minimāli nepieciešamo datu ievadi.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas sniegto informāciju bērnu anketu informācijas ievades formas pilnveide ir pabeigta un no 22.01.2018. ir atsākta datu ievade. Paredzēts, ka datu ievade tiks pabeigta tikai līdz 01.06.2018.

Vai ir nodrošināts savlaicīgs un atbilstošs IKT atbalsts citām DI aktivitātēm?

Labklājības ministrija DI aktivitāšu norisei kā IKT atbalstu SPOLIS/LabIS bija plānojusi izmantot arī DI ietvaros sniegto pakalpojumu uzskaitē, kā arī plānošanas reģionu DI plānu un slēdzamo VSAC filiāļu un bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu izstrādei nepieciešamās informācijas apkopošanai par slēdzamo VSAC filiāļu un bērnu aprūpes iestāžu infrastruktūru, nodarbinātajiem speciālistiem u.c.

Tomēr plānotais IKT atbalsts netika nodrošināts arī šīm aktivitātēm.

Revidenti vērs uzmanību, ka DI ietvaros pakalpojumu sniegšana¹¹³ tika uzsākta jau 2016.gada maijā un līdz 01.12.2017. pakalpojumi ir sniegti vismaz 110 personām. Tomēr to uzskaitē SPOLIS arvien netiek nodrošināta. Par DI ietvaros sniegtajiem pakalpojumiem pašlaik tiek apkopota tikai statistiskā informācija.

Vai tiek veiktas darbības, lai nodrošinātu IKT atbalstu turpmākajām DI aktivitātēm un uzraudzībai?

Ņemot vērā, ka līdz 2017.gada rudenim netika īstenotas visas sākotnēji iecerētās IKT atbalsta aktivitātes, Labklājības ministrija 2017.gada oktobrī tās pārskatīja un sagatavoja IKT atbalsta grozījumus¹¹⁴, kuros tiek plānotas būtiskas izmaiņas gan veicamajās IKT atbalsta darbībās, gan sasniedzamajos rezultātos, riska izvērtējumā, īstenošanas grafikā un finansēšanas plānā.

Saskaņā ar grozījumiem¹¹⁵ daļu darbu, kurus iepriekš bija paredzēts veikt ar iekšējiem resursiem¹¹⁶, veiks ārpakalpojumā piesaistīti konsultanti. Proti, Labklājības ministrija plāno, ka konsultanti¹¹⁷ izstrādās arī DI aktivitāšu procesu shēmas un nepieciešamā IKT atbalsta prasību specifikācijas, t.i., dažos mēnešos paveiks to, ko Labklājības ministrijas DI īstenošanā un IKT atbalsta nodrošināšanā iesaistītie darbinieki (IKT atbalsta nodrošināšanā bija iesaistīti arī IT sistēmu analītiķi) nav spējuši paveikt pusotra gada laikā.

Konsultantu pakalpojumu plānotās izmaksas ir 166 692 euro jeb gandrīz 10% no kopējām IKT atbalsta izmaksām. Tāpēc Labklājības ministrija IKT atbalsta īstenošanai¹¹⁸ ir izvirzījusi jaunu risku – iekļaujot konsultāciju ārpakalpojumu, var nepietikt finansējuma informācijas sistēmu izstrādei.

Piesaistot ārpakalpojumu, ministrija nav pārskatījusi IKT atbalsta nodrošināšanā iesaistītā personāla izmaksas, bet plāno tikai pārskatīt informācijas sistēmu izstrādes izmaksas pēc piesaistīto konsultantu slēdziena saņemšanas vai arī trūkstošos līdzekļus piesaistīt no ministrijas budžeta.

Revidentu vērtējumā Labklājības ministrija ir bijusi spiesta IKT atbalstā iesaistīt ārpakalpojuma sniedzēju neracionālās plānošanas un/vai arī pārvērtētu iekšējo resursu (personāla) dēļ.

Līdz 10.11.2017. lielākā daļa jeb 62,4% no IKT atbalstam izlietotā finansējuma ir izlietoti darbinieku atlīdzībai (39 438 euro), nevis IKT atbalsta risinājumu izveidošanai.

Apkopojot šajā apakšnodalā konstatēto, revidenti secina, ka DI aktivitāšu veikšanai paredzētais IKT atbalsts nav bijis efektīvs, jo ir īstenots tikai vienai no četrām līdz šim īstenotajām DI aktivitātēm, bet arī tas nav bijis pilnvērtīgi izmantojams. Turklāt pastāv risks, ka paredzētais IKT atbalsts plānotajā apjomā netiks nodrošināts arī turpmākajām DI aktivitātēm, jo IKT atbalsta nodrošināšanā iesaistītajam personālam trūkst izpratnes par DI aktivitātēm un procesiem, un par to, kurām aktivitātēm saprātīgos termiņos un par pieejamo finansējumu ir iespējams nodrošināt IKT atbalstu, tā, lai tas sniegtu reālu atbalstu DI īstenotājiem.

Vai visas DI aktivitātes ir nepieciešamas DI mērķu sasniegšanai?

Revīzijā papildu iepriekš minētajām nepilnībām DI aktivitāšu plānošanā un izpildē ir identificētas arī divas aktivitātes, kuras revidentu vērtējumā nav lietderīgas ne DI mērķa sasniegšanai, ne labklājības nozarei kopumā.

Viens no DI ietvaros īstenojamiem projektiem ir 9.2.2.2.pasākums “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide”¹¹⁹, kura ietvaros laikā no 2016.gada līdz 31.12.2023. par 123 601 euro ir paredzēts piesaistīt ārpakalpojuma sniedzējus, kas:

- ✓ līdz 31.07.2017. veiks pētījumu “Esošā sabiedrībā balstītu pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze”¹²⁰, ar mērķi *sniegt ieteikumus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu organizēšanai, attīstībai un finansēšanai*. Pētījuma (izvērtējuma ziņojuma) mērķa grupas ir pilngadīgas personas ar GRT un bērni ar FT un viņu likumiskie pārstāvji vai audžuģimenes¹²¹;
- ✓ izstrādās sabiedrībā balstītu **sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas aprakstu un ieviešanas metodiku** pilngadīgām personām ar GRT, kuras ir uzsākušas dzīvi sabiedrībā;
- ✓ izstrādās un ievieš **sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānisma individuālā budžeta pieejas aprakstu un ieviešanas metodiku bērniem ar FT un viņu likumiskajiem pārstāvjiem**.

Pētījuma “Esošā sabiedrībā balstītu pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze” veikšanai Labklājības ministrija piesaistīja ārpakalpojuma sniedzēju – personu apvienību, kuru veido SIA “Konsorts” un SIA “AC KONSULTĀCIJAS” –, jau līgumā paredzot, ka pētījuma veikšanai izpildītājam ir jāizmanto konkrēti datu avoti – valsts un pašvaldību iestāžu apkopotā informācija, piemēram, *valsts statistikas pārskatu kopsavilkumi par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā* (<http://www.lm.gov.lv/text/1382>), *pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu* (<http://www.lm.gov.lv/text/1382>); *Labklājības ministrijas informācija par valsts budžeta apakšprogrammu 05.01.00 “Sociālās rehabilitācijas programmas”, 05.03.00 “Aprūpe valsts sociālās aprūpes institūcijās” un 05.37.00 “Sociālās integrācijas valsts aģentūras administrēšana un profesionālās un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšana” nodrošinātajiem sociālajiem pakalpojumiem (pieejama pēc pieprasījuma Labklājības ministrijā) u.c.*

Lai gan bija plānots, ka pētījums tiks pabeigts (iesniegts Labklājības ministrijā) līdz 31.07.2017.¹²², faktiski sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze Labklājības ministrijai tika iesniegta tikai 09.10.2017.¹²³

Iepazīstoties ar pētījumu, revidenti konstatēja, ka tā kvalitāte ir apšaubāma, jo:

- ✓ izpildītājam nav izpratnes, kas ir sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi un kuriem no tiem būtu jābūt pieejamiem pašvaldībās pētījumā noteiktajām mērķa grupām, bet kuriem nē. Piemēram, pētījumā norādīts, ka vieglā transportlīdzekļa pielāgošanas pakalpojums personām ar invaliditāti ir pieejams tikai vienā pašvaldībā – Jūrmalā;

Revidenti vērš uzmanību, ka minēto pakalpojumu nodrošina nevis pašvaldības, bet gan tas par valsts budžeta līdzekļiem tiek sniegts tikai Sociālās integrācijas valsts aģentūrā (Jūrmalā). Tā mērķa grupa ir personas ar kustību traucējumiem, kuras pašas vada transportlīdzekļi un kurām VDEĀVK ir noteikusi speciāli pielāgota vieglā automobiļa nepieciešamību.

- ✓ vairākiem pakalpojumiem nav saprotams, kā ir noteikts potenciālais pakalpojumu saņēmēju skaits, jo izpildītājs nav norādījis metodiku. Piemēram, pētījumā ir norādīts, ka iepriekš minētais vieglā transportlīdzekļa pielāgošanas pakalpojums 2015.gadā bija nepieciešams 9981 personai, lai gan faktiski tas ir sniegts tikai 22 personām;

Revidenti vērš uzmanību, ka šāds pakalpojums vidēji gadā tiek sniegts 20 personām ar kustību traucējumiem un pakalpojuma saņemšanai nav rindas.

- ✓ izpildītājs nav novērtējis izmantotās informācijas un iegūto rezultātu ticamību (statistikas precizitāti un uzticamību). Piemēram, pētījumā bija nepieciešams apkopot sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu saņēmēju (klientu) kopējo skaitu katrā pašvaldībā un arī sadalīt pašvaldības pēc iedzīvotāju skaita. Izpildītājs ir norādījis, ka 2015.gadā Amatas novadā sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus saņem 4060 novada iedzīvotāji;

Revidentu vērtējumā izpildītāja norādītais pakalpojumu saņēmēju skaits nav reāls, jo novadā 2015.gadā bija 5388 iedzīvotāji¹²⁴, kas nozīmē, ka sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus saņem 75% iedzīvotāju. Turklāt novadā tiek nodrošināti tikai trīs pakalpojumu veidi (aprūpe mājās, dienas aprūpes centra un ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju sniegtie sociālie pakalpojumi).

- ✓ secinājumi un ieteikumi sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu organizēšanā, finansēšanā un attīstībā ir vispārīgi, galvenokārt par administratīviem jautājumiem, un nesniedz konkrētus ieteikumus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu organizēšanai, attīstībai un finansēšanai (kā to paredz pētījuma mērķis). Piemēram, izpildītājs ir secinājis, ka pašvaldību saistošie noteikumi nevar tikt uzskatīti kā pilnīgs un drošs informācijas avots par visiem pašvaldībā pieejamiem sociāliem pakalpojumiem. Tāpēc iesaka, ka informācijai par pašvaldībā pieejamajiem sociālajiem pakalpojumiem ir jābūt publiski pieejamai visiem potenciālajiem pakalpojuma saņēmējiem un interesentiem, kā arī informācijas izplatīšanā ir jāiesaista viss sadarbības partneru loks – ārstniecības iestādes, skolas, draudzes un diakonijas, nevalstiskās organizācijas u.c.

Lai gan, pieņemot pētījumu (tās trīs nodevumus), Labklājības ministrija kā pasūtītājs ir sniegusi komentārus¹²⁵ par nepieciešamiem precizējumiem, nodevumi nav vērtēti pēc būtības, aicinot veikt tikai tehniskus precizējumus, piemēram, par nodevumu noformējumu, izmantotajiem terminiem, saīsinājumiem u.c.

Revidentu vērtējumā būtiskākais pētījuma rezultātā sagaidāmais ieteikums, kā finansēt iedzīvotājiem nepieciešamos sabiedrībā balstītos sociālos pakalpojumus, nav sniegts, norādot tikai uz likumā¹²⁶ paredzēto principu, ka primāri iedzīvotājiem nepieciešamie pakalpojumi ir jāfinansē pašvaldībām.

Tāpēc revidenti apšaubā šāda pētījuma lietderību DI un sociālās politikas mērķu sasniegšanai un uzskata, ka pētījumam izlietotais finansējums 24 139 euro apmērā nav lietderīgs. Galvenā problēma esošajā sociālo pakalpojumu nodrošināšanas kārtībā ir resursu trūkums personām nepieciešamo pakalpojumu finansēšanai, ko nevar atrisināt, veicot šāda veida informācijas apkopojumus par vispārzināmiem un iestāžu rīcībā esošiem faktiem.

Turklāt revidenti arī apšaubā, ka pētījumu var izmantot nākamajām aktivitātēm, par kuru izstrādi 22.11.2017. Labklājības ministrija ir noslēgusi līgumu¹²⁷ ar personu apvienību, kura sastāv no biedrības “Latvijas Veselības ekonomikas asociācija” un biedrības “Latvijas Sarkanais krusts” Kurzemes komitejas, kas par 99 462 euro izstrādās:

- ✓ sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānismu bērniem ar FT – individuālā budžeta pieejas aprakstu un ieviešanas metodiku;
- ✓ vairākus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānismu aprakstus un ieviešanas metodikas pilngadīgām personām ar GRT.

Revidenti vērs uzmanību, ka 2016.gadā Labklājības ministrija jau ir izstrādājusi metodiku¹²⁸ pilngadīgām personām ar GRT DI ietvaros finansējamo pakalpojumu vienas vienības izmaksu noteikšanai, bet individuālo budžetu princips ir ieviests jau vairākās valstīs. Piemēram, Dānijā, Somijā, Kanādā, Nīderlandē u.c. tiek izmantoti individuālā budžeta finansēšanas mehānismi, kurus varētu izpētīt, nepieciešamības gadījumā pielāgojot Latvijas apstākļiem un vēlāk ieviešot.

Tā kā Latvijā galvenā problēma ir nevis atbilstošas pieejas, bet finanšu resursu trūkums personām nepieciešamo pakalpojumu nodrošināšanai, vēl divu jaunu metodiku izstrāde neatrisinās resursu trūkumu. Tāpēc DI īstenošanai paredzētie līdzekļi 99 462 euro apmērā minētās aktivitātes īstenošanai tiek/tiks izmantoti nelietderīgi.

III daļa. Kā revīzijā konstatētās nepilnības DI ieviešanas posmā var ietekmēt DI projektu uzraudzības rādītāju sasniegšanu?

Kopumā DI plānošanas posmā līdz 2017.gada decembrim Labklājības ministrija ir nodrošinājusi uzraudzību pār izvirzītajiem DI projektu uzraudzības rādītājiem, identificējot izpildes gaitā radušās problēmas un attiecīgi rosinot grozījumus normatīvajos aktos un pārējos ar pasākumu īstenošanu saistītajos dokumentos.

Tomēr, tā kā kavējas plānošanas reģionu DI plānu izstrāde, kas attiecīgi kavē uzsākt infrastruktūras attīstību un plānoto pakalpojumu sniegšanu, pastāv risks, ka gan starpposmā līdz 2018.gada beigām, gan DI rezultātā neizdosies sasniegt sākotnēji izvirzītos iznākuma rādītājus par plānoto pakalpojumu apjomu, kurus DI laikā var saņemt mērķa grupu personas.

Izvirzīto uzraudzības rādītāju sasniegšana ir priekšnoteikums pasākumam paredzētā ES struktūrfondu finansējuma piešķiršanai, bet neizpildes gadījumā – attiecīgu finanšu korekciju piemērošanai, kas nozīmē, ka valstij tiek liegta iespēja saņemt pasākuma īstenošanai plānoto ES struktūrfondu finansējumu un nepieciešamais finansējums tai ir jārod no sava budžeta

Savukārt uzraudzības rādītāju starpposma vērtību sasniegšana ir arī priekšnoteikums, lai Eiropas Komisija noteiktajam ES fondu pasākumam plānoto finansējumu piešķirtu pilnā apjomā, t.i., sasniedzot starpposma rādītājus, valstij ir iespēja izmantot finanšu snieguma rezervi. Starpposma rādītāju nesasniegšanas gadījumā var tikt apturēti starpposma maksājumi un pat piemērota finanšu korekcija.

Revidenti pieņem, ka, lai saņemtu finanšu snieguma rezervi un izvairītos no starpposma maksājumu apturēšanas un finanšu korekciju piemērošanas, Labklājības ministrija arī turpmāk rosinās grozīt noteiktos uzraudzības rādītājus, tā ierobežota sociālā budžeta apstākļos neizmantojot ES piedāvāto iespēju saņemt visu DI īstenošanai paredzēto finansējumu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanai.

Tāpēc ir svarīgi, lai Labklājības ministrija kā DI projektu atbildīgā iestāde, uzraugot DI īstenošanu, koncentrējas uz rīcībpolitikā noteikto mērķu un uzraudzības rādītāju sasniegšanu un savlaicīgi risina problēmas, savas kompetences ietvaros sniedzot nepieciešamo atbalstu DI īstenošanai, lai maksimāli sasniegtu jau sākotnēji plānotos uzraudzības rādītājus, tā nodrošinot, ka sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus nepieciešamajā apjomā saņem pēc iespējas vairāk personu.

Lai uzraudzītu ES struktūrfondu finansēta projekta īstenošanu, Darbības programmā, kas nosaka attiecīgā pasākuma īstenošanas vispārīgos principus un finansēšanas nosacījumus, tiek izvirzīts ne tikai projekta mērķis, bet tiek noteikti arī projekta uzraudzības rādītāji – iznākuma, rezultātu un finanšu rādītāji:

- ✓ iznākuma rādītāji – lai identificētu tiešos projektā īstenoto darbību rezultātus;
- ✓ rezultāta rādītāji – lai parādītu efektu, kādu attiecīgā ES struktūrfondu darbības programma un tās īstenošanai paredzētās investīcijas ir atstājušas uz nozari vai projekta mērķa grupu;
- ✓ finanšu rādītāji – lai nodrošinātu atbilstošas finanšu plūsmas un sertificēto izdevumu plānošanu, tā mazinot risku, ka finansējuma plūsma tiek novirzīta uz plānošanas perioda beigām, tā plānotajā termiņā un trīs gadu periodā pēc visa struktūrfondu plānošanas perioda beigām nespējot apgūt darbības programmas īstenošanai paredzēto finansējumu.

Izvirzīto uzraudzības rādītāju sasniegšana ir priekšnoteikums pasākumam paredzētā ES struktūrfondu finansējuma piešķiršanai, bet neizpildes gadījumā – attiecīgu finanšu korekciju piemērošanai, kas nozīmē, ka valstij tiek liegta iespēja saņemt pasākuma īstenošanai plānoto ES struktūrfondu finansējumu un nepieciešamais finansējums tai ir jārod no sava budžeta.

Savukārt iznākuma un finanšu rādītājiem Darbības programmā tiek izvirzīts atsevišķs rezultāta rādītājs arī starpposma izvērtēšanas periodam. Tā sasniegšana ir priekšnoteikums, lai Eiropas Komisija noteiktajam ES fondu pasākumam plānoto finansējumu piešķirtu pilnā apmērā, t.i., izvērtējot starpposma iznākuma un finanšu rādītājus, valstij ir iespēja izmantot finanšu snieguma rezervi.

Finanšu snieguma rezerve nozīmē, ka projekta iesniegumos finansējums tiek plānots mazākā apmērā nekā Darbības programmā attiecīgajam pasākumam plānotais finansējums. Izpildot starpposmam noteiktos iznākuma un finanšu rādītājus, tiek piešķirta finanšu snieguma rezerve, lai projekta finansējums sasniegtu kopējo attiecīgajam pasākumam plānoto finansējumu.

Saskaņā ar Finanšu ministrijas vadlīnijām Nr.2.7. “Vadlīnijas par finanšu korekciju piemērošanu, ziņošanu par Eiropas Savienības fondu ieviešanā konstatētajām neatbilstībām, neatbilstoši veikto izdevumu atgūšanu 2014.–2020.gada plānošanas periodā”¹²⁹ finanšu korekcijas līmeni uzraudzības rādītāju sasniegšanai (nesasniegšanai) nosaka šādi:

- ✓ ja sasnieguma koeficients nepārsniedz 65%, bet nav mazāks par 60%, piemēro vienoto likmi 5% apmērā no projekta attiecināmajām izmaksām;
- ✓ ja sasnieguma koeficients nepārsniedz 60%, bet nav mazāks par 50%, piemēro vienoto likmi 10% apmērā no projekta attiecināmajām izmaksām;
- ✓ ja sasnieguma koeficients nepārsniedz 50%, piemēro vienoto likmi 25% apmērā no projekta attiecināmajām izmaksām.

Savukārt par rādītāju nenasniegšanu projekta pēcuzraudzības periodā var tikt piemērota finanšu korekcija 100% apmērā vai proporcionāli rādītāju novirzes apmēram (ja rādītāji sasniegti daļēji).

Vienlaikus struktūrfondu darbību regulējošie normatīvie akti¹³⁰ paredz tiesības, iestājoties noteiktiem apstākļiem, grozīt Darbības programmu un pārējos ar pasākumu īstenošanu saistītos dokumentus¹³¹, tajā skaitā precizēt attiecīgajam pasākumam noteiktos uzraudzības rādītājus.

Lai noteiktu, vai Labklājības ministrijas veiktās darbības, uzraugot DI īstenošanu un tai noteikto uzraudzības rādītāju sasniegšanu, ir pietiekamas un vai nepastāv riski finanšu snieguma rezerves nesaņemšanai un/vai finanšu korekcijas piemērošanai, revīzijā ir vērtēta izvirzīto uzraudzības rādītāju – iznākumu, rezultatīvo un finanšu rādītāju – uzraudzība vienam no DI ietvaros paredzētajiem pasākumiem – ESF 9.2.2.1.pasākumam “Deinstitucionalizācija” un to sasniegšana laikā līdz 2017.gada decembrim.

Projektu iesniegumu atlase un īstenošana otram DI būtiskajam pasākumam – ERAF 9.3.1.1.pasākumam “Pakalpojumu infrastruktūras attīstība deinstitucionalizācijas plānu īstenošanai” – līdz 2018.gada janvārim arvien nav uzsākta.

Kādi uzraudzības rādītāji ir noteikti?

DI specifiskais atbalsta mērķis un tās uzraudzības rādītāji ir noteikti Darbības programmā “Izaugsme un nodarbinātība”¹³², kuras īstenošana tiek reglamentēta ar ES Padomes vispārīgo regulu¹³³, bet tās ieviešanas specifiskie noteikumi ir ietverti Ministru kabineta noteikumos¹³⁴, sākotnēji pasākumam paredzot šādus uzraudzības rādītājus un to sasniegšanas termiņus:

Uzraudzības rādītāji	Ministru kabineta noteikumi Nr.313 (sākotnējā redakcija)	
	Starpposma rādītājs līdz 31.12.2018.	Līdz 31.12.2023.
Iznākuma rādītāji		
Pieaugušo personu ar GRT skaits, kurām veikts individuālo vajadzību izvērtējums	2100	2100
Bērnu aprūpes iestādēs esošo bērnu skaits, kuriem veikts individuālo vajadzību izvērtējums	1760	1760
Slēgšanai atbalstīto ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju (filiāļu) skaits	3	3
Personu ar GRT skaits, kas saņem ESF finansētus sociālās aprūpes pakalpojumus dzīvesvietā	850	2100 (projekta iesniegumos plāno 1934)
Bērnu ar FT skaits, kas saņem ESF finansētus sociālos pakalpojumus	600	3400 (projekta iesniegumos plāno 3132)
Finanšu rādītājs		
Sertificēti izdevumi	16 145 137 <i>euro</i>	47 209 260 <i>euro</i> , izpildoties snieguma rezerves nosacījumiem (43 482 922 <i>euro</i> saskaņā ar pasākuma ietvaros noslēgto vienošanos kopējo finansējuma apmēru)
Rezultāta rādītāji		
Personu ar GRT skaits, kuras uzsāk patstāvīgu dzīvi ārpus ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas	X	700 (projekta iesniegumos plāno 645)
Institucionālā aprūpē esošo bērnu skaita samazināšanās no 1799	X	līdz 720 (projekta iesniegumos plāno līdz 802)
Slēgto ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju (filiāļu) skaits	X	3

Tā kā Labklājības ministrijai kā šī pasākuma atbildīgai iestādei ir pienākums nodrošināt izvirzīto rādītāju uzraudzību, tā seko līdzi izvirzītajiem uzraudzības rādītājiem, attiecīgi rosinot grozījumus Darbības programmā¹³⁵, Ministru kabineta noteikumos¹³⁶ un pārējos ar pasākuma īstenošanu saistītajos dokumentos. Revīzijā ir konstatēts, ka laikā no pasākuma uzsākšanas DI plānošanas fāzē tā izvirzītos iznākuma un finanšu rādītājus ir grozījusi jau trīs reizes¹³⁷:

Veikto uzraudzības rādītāju grozījumu hronoloģija ¹³⁸	Grozījumu ietekme uz sākotnēji noteiktajiem uzraudzības rādītājiem
<p>09.02.2016. grozījumi Ministru kabineta noteikumos, lai sadalītu kopējo pasākumam paredzēto finansējumu plānošanas reģioniem¹³⁹, ņemot vērā, ka sākotnēji nebija noteikti starpposmā sasniedzamie finanšu rādītāji sadalījumā pa plānošanas reģioniem, kā arī precizēts viens no četriem sasniedzamiem iznākumu rādītājiem starpposmam līdz 31.12.2018.</p> <p><i>Uzraudzības rādītāju grozījumi Darbības programmā netika veikti.</i></p>	<p>Samazināts starpposma iznākuma rādītājs – personu ar GRT skaits, kas līdz 31.12.2018. saņem ESF atbalstītos sociālās aprūpes pakalpojumus dzīvesvietā, samazināts no 850 līdz 630.</p>
<p>29.11.2016. grozījumi Ministru kabineta noteikumos, lai precizētu pasākuma iznākuma rādītāju sasniegšanas nosacījumus, paredzot, ka tie ir sasniedzami līdz 31.12.2023.</p> <p><i>Uzraudzības rādītāju grozījumi Darbības programmā netika veikti.</i></p>	<p>Svītrotas četras iznākuma rādītāju starpposma vērtības:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ trīs iznākuma rādītājiem, nosakot izpildi līdz pasākuma īstenošanas termiņa beigām 31.12.2023., bet attiecīgi negrozot starpposma finanšu rādītāju¹⁴⁰: <ul style="list-style-type: none"> • pilngadīgu personu ar GRT skaits, kurām veikts individuālo vajadzību izvērtējums; • bērnu aprūpes iestādēs esošo bērnu skaits, kuriem veikts individuālo vajadzību izvērtējums; • slēgšanai atbalstīto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju (filiāļu) skaits; ✓ iznākuma rādītājam par bērnu ar FT skaitu, kuri saņem ESF atbalstītus sociālos pakalpojumus, svītrotā starpposma vērtība (600 bērni), kas bija jāsasnieg līdz 31.12.2018.
<p>05.12.2017. grozījumi Ministru kabineta noteikumos, lai atkārtoti grozītu vienu iznākuma rādītāju, vienlaikus samazinot arī pakalpojumu sniegšanai paredzēto finansējumu.</p> <p><i>Uzraudzības rādītāju grozījumi Darbības programmā netika veikti.</i></p>	<p>Samazināts iznākuma rādītājs – bērnu ar FT skaits, kuri līdz 31.12.2023. saņem ESF atbalstītus sociālos pakalpojumus, samazināts no 3400 līdz 2100 (bet projekta iesniegumos plāno 1831).</p> <p>Finansējums samazināts līdz 42 242 298 euro.</p>
<p>2017.gadā</p> <p><i>grosījumi Darbības programmā, precizējot pasākuma uzraudzības rādītāju vērtības.</i></p>	<p><i>Iznākuma rādītājs “Bērnu aprūpes iestādēs esošo bērnu skaits, kuriem veikts individuālo vajadzību izvērtējums” samazināts no 1760 līdz 1198 bērniem.</i></p>

Revīzijā, izvērtējot visu pasākumam noteikto uzraudzības rādītāju izpildi līdz 01.12.2017., ir konstatēts, ka kopumā DI virzās uz šādu uzraudzības rādītāju sasniegšanu:

- ✓ jau līdz 2017.gada decembrim 92% apmērā ir izpildīts iznākuma rādītājs par izvērtētajām pilngadīgām personām ar GRT, bet 64% apmērā – par institūcijās dzīvojošiem bērniem*, lai gan Labklājības ministrija izvirzīto **iznākuma rādītāja izpildes termiņu par izvērtētajām mērķa grupas personām** ir pārcēlusi no starpposma uz projekta beigām;

** Iznākuma rādītāja zemais izpildes apjoms attiecībā uz institūcijās dzīvojošiem bērniem ir skaidrojams ar to, ka laikā no rādītāja izvirzīšanas ir samazinājies kopējais bērnu aprūpes iestādēs dzīvojošo bērnu skaits. 2015.gada beigās ilgstošas aprūpes institūcijās dzīvoja 1287 bērni, bet 2016.gada beigās 1268 bērni¹⁴¹. DI ietvaros ir izvērtēti visi bērni, kas izvērtēšanas laikā atradās bērnu aprūpes institūcijās.*

- ✓ ir veiktas darbības, lai noteiktu **trīs slēgšanai atbalstāmās ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas (filiāles).**

Savukārt būtiskākais uzraudzības rādītāja neizpildes risks ir prognozējams attiecībā uz izvirzītajiem iznākuma rādītājiem par plānoto personu skaitu, kas saņem / DI rezultātā saņems sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus – gan starpposmā, gan DI rezultātā. Tas nozīmē, ka sākotnēji plānotajā apjomā nevarēs sasniegt arī izvirzītos finanšu rādītājus.

Vai izdosies sasniegt starpposma rādītājus par sniedzamo pakalpojumu skaitu?

Lai gan saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem¹⁴² jau līdz 31.12.2018. 630 pilngadīgām personām ar GRT ir jāsaņem sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi, kas ir noteikts kā pasākuma starpposma iznākuma rādītājs, tomēr līdz 2017.gada decembrim pakalpojumi ir sniegti tikai astoņām personām.

Izstrādājot pēdējos grozījumus Ministru kabineta noteikumos¹⁴³ par DI īstenošanu, kas stājās spēkā 08.12.2017., Labklājības ministrija nav rosinājusi grozīt izvirzīto starpposma iznākuma rādītāju, bet to anotācijā ir ietvērusi paskaidrojumu, ka rādītāju būs nepieciešams grozīt, izstrādājot nākamos Ministru kabineta noteikumu grozījumus¹⁴⁴. Tajos paredzēts starpposmam līdz 31.12.2018. sasniegamo iznākuma rādītāju par pilngadīgo personu ar GRT skaitu, kurām sniegti sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi, samazināt no 630 līdz 315 personām. Savukārt saskaņā ar Ministru kabineta rīkojuma projektu par grozījumiem darbības programmā “Izaugsme un nodarbinātība”¹⁴⁵ minētā iznākuma rādītāja starpposma vērtību ir plānots samazināt vēl vairāk – no 315 līdz 210 personām.

Pašlaik minētā iznākuma rādītāja izpildi galvenokārt ietekmē tas, ka sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi pašvaldībās arvien nav pieejami (nav brīvas vietas dienas centros, grupu dzīvokļos, specializētajās darbnīcās). Līdz attiecīgu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu izveidei pašlaik persona var saņemt pakalpojumu, tikai piemērojot papildināmības principu.

Papildināmības princips nozīmē, ka, ja pašvaldība esošā pakalpojuma sniegšanas vietā nolemj pakalpojumu sniegt DI mērķa grupas personai, nepieciešamo finansējumu pieprasot no DI līdzekļiem, tai atbrīvojušies pašvaldības budžeta līdzekļi ir jānovirza attiecīgā pakalpojuma sniegšanai citai personai, kura nav iesaistīta DI.

Tāpēc revidentu vērtējumā būtiskas izmaiņas sniegto pakalpojumu apjomā ir prognozējamās tikai pēc jaunu pakalpojumu sniegšanas vietu izveides – jaunu grupu māju (dzīvokļu), dienas aprūpes centru u.c. DI paredzēto sociālo pakalpojumu izveides.

Tā kā DI arvien ir tikai plānošanas posmā un jaunu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstīšanu ir plānots uzsākt tikai pēc DI plānu apstiprināšanas, kas pašlaik ir atlikta jau līdz 30.06.2018., pastāv risks, ka izvirzīto starpposma iznākuma rādītāju neizdosies sasniegt arī samazinātajā apjomā, jo revidentu vērtējumā līdz 31.12.2018. DI aktivitātes galvenokārt būs vērstas uz nepieciešamās dokumentācijas izstrādi jaunu pakalpojumu un tiem nepieciešamās infrastruktūras attīstīšanai.

Revidenti vēš uzmanību, ka, nesasniedzot izvirzīto starpposma iznākuma un finanšu rādītāju par laiku līdz 31.12.2018. pilngadīgām personām ar GRT sniegtajiem pakalpojumiem, pastāv risks, ka nevarēs izmantot ESF 9.2.2.1.pasākumam “Deinstitucionalizācija” Ministru kabineta noteikumos¹⁴⁶ noteikto finanšu snieguma rezervi 3 726 338 euro apmērā. Tāpēc plānotajā apjomā nebūs iespējams pakalpojumus sniegt visām DI mērķa grupas personām – gan pilngadīgām personām ar GRT, gan bērniem ar FT –, tā ietekmējot arī kopējā DI mērķa sasniegšanu.

Saskaņā ar regulu¹⁴⁷, kas nosaka finanšu snieguma rezerves saņemšanas vispārīgos principus 2014.–2020.gada plānošanas periodam, līdz 2018.gada beigām starpposmam izvirzītie uzraudzības rādītāji ir jāsasniedz vismaz 85% apmērā. Ja rādītāji tiek sasniegti zem 85%, finanšu snieguma rezerve prioritārajam virzienam netiek piešķirta. Savukārt, ja līdz 2018.gada beigām starpposmam izvirzītie uzraudzības rādītāji netiek sasniegti vismaz 65% apmērā, to uzskata par nopietnu nepilnību – Eiropas Komisija var apturēt starpposma maksājumus un piemērot finanšu korekciju.

Vai izdosies sasniegt rādītājus par kopējo sniedzamo pakalpojumu apjomu?

Tikpat būtiski neizpildes riski kā uz pasākumam noteikto starpposma iznākuma rādītāju sasniegšanu pastāv arī attiecībā uz iznākuma rādītājiem par kopējo DI rezultātā sniedzamo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu apjomu.

Līdz DI īstenošanas beigu termiņam 31.12.2023. ir jāsasniedz šāds sniegto pakalpojumu apjoms:

Iznākuma rādītājs	Vērtība, kas jāsasniedz līdz 31.12.2023.
Personu ar GRT skaits, kas saņem ESF atbalstītos sociālās aprūpes pakalpojumus dzīvesvietā	2100 (projekta iesniegumos plāno 1934)
Bērnu ar FT skaits, kas saņem ESF atbalstītos sociālos pakalpojumus	2100* (projekta iesniegumos plāno 1831)

* Precizētais rādītājs, spēkā no 08.12.2017.

Tā kā pastāv risks, ka plānotajā termiņā līdz 2019.gada beigām netiks izveidota nepieciešamā infrastruktūra sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas vietu izveidei, jo visu galveno aktivitāšu izpilde jau ir aizkavēta par vairāk nekā pusotru gadu, var nepietikt laika visa DI plānotā pakalpojumu apjoma sniegšanai.

Revidenti pieņem, ka Labklājības ministrija, uzraugot DI aktivitāšu izpildes progresu, lai izvairītos no finanšu snieguma rezerves nepiešķiršanas, starpposma maksājumu apturēšanas un finanšu korekciju piemērošanas par plānoto uzraudzības rādītāju nesasniegšanu, atkārtoti grozīs noteiktos iznākuma un finanšu rādītājus, samazinot sniedzamo pakalpojumu apjomu.

Tāpēc pašlaik būtiskākās nepilnības revidenti redz tajā, ka Labklājības ministrija nebūs nodrošinājusi, ka ierobežota sociālā budžeta apstākļos Latvija izmanto ES piedāvāto iespēju attīstīt sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus maksimāli iespējamā apjomā.

Ņemot vērā to, ka Labklājības ministrijai kā DI projektu atbildīgai iestādei jānodrošina specifiskā atbalsta mērķa uzraudzība ES fondu pasākumu līmenī, ir svarīgi, lai tiktu īstenotas atbilstošas plānošanas un analītiskās darbības, apzinoties visus iespējamus apstākļus un riskus, kas var ietekmēt noteikto uzraudzības rādītāju sasniegšanu. Vienlaikus, lai izvairītos no regulāras plānošanas dokumentu aktualizācijas, precizējot rādītājus un darbības, ir svarīgi, lai Labklājības ministrija koncentrētos uz rīcībpolitikā noteiktā mērķa sasniegšanu un risinātu problēmas, savas kompetences ietvaros sniedzot nepieciešamo atbalstu iesaistītajām institūcijām, lai maksimāli tiktu sasniegti plānotie uzraudzības rādītāji.

IV daļa. Vai DI rezultāti būs ilgtspējīgi?

Lai nodrošinātu DI rezultātu ilgtspēju arī pēc 2023.gada, kad vairs nebūs pieejams šī plānošanas perioda ES struktūrfondu finansējums, kā arī lai izpildītu Latvijas Republikas uzņemtās starptautiskās saistības, izšķiroša nozīme ir Labklājības ministrijas kā nozares vadošās iestādes gatavībai turpināt uzsāktās sociālās politikas īstenošanu cilvēku ar invaliditāti cieņpilnas dzīves nodrošināšanai. Ministrijai ir jāpiedāvā arī risinājumi pakalpojumu nodrošināšanai nepieciešamā finansējuma piesaistei (ES fondi, resursu pārdale vai optimizācija nozares ietvaros u.c.). Nozīmīga loma pakalpojumu ilgtspējas veicināšanai ir arī pašvaldību gatavībai un iespējām uzņemties atbildību par savu iedzīvotāju labklājību, nodrošinot tiem iespēju saņemt nepieciešamos pakalpojumus pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai.

DI plānošanas posmā ir sperti pirmie soļi, lai pēc 2023.gada tiktu uzturētas DI ietvaros izveidotās sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas vietas, kurās mērķa grupas personas varētu saņemt tām nepieciešamos pakalpojumus.

Pirmkārt, izdarot grozījumus Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, valsts jau ir uzņēmusies sniegt pašvaldībām atbalstu finansēt sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus tām pilngadīgām personām ar GRT, kuras DI rezultātā uzsāks dzīvi ārpus VSAC. Lai gan pašlaik Labklājības ministrijas aprēķinātais valsts budžeta līdzekļu apmērs nav pietiekams un tas būs jārod papildus, revidenti pieņem, ka tiks atbalstīta uzsāktās sociālās politikas īstenošana, jo valsts pienākums personām ar invaliditāti nodrošināt cieņpilnu dzīvi ārpus institūcijas izriet ne tikai no normatīvajiem aktiem, bet arī no Latvijas Republikas uzņemtajām starptautiskajām saistībām.

Otrkārt, arī pašvaldības apzinās, ka tām pēc DI beigām atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumam būs jānodrošina sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi pārējām mērķa grupas personām. Revīzijā konstatētais liecina, ka DI plānu projektu izstrādes laikā pašvaldības rūpīgi izvērtē savas budžeta iespējas, paredzot pakalpojumus attīstīt tikai tādā apjomā, kādā tos spēs finansēt pēc DI beigām, lai gan arvien norāda, ka finansējuma trūkuma risks pastāv.

Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ietvaros valsts un pašvaldības nodrošina mājokli, dienas laika aktivitātes un individuālo atbalstu, bet iztikas līdzekļi pamatvajadzību nodrošināšanai cilvēkam būs jārod pašam.

Saskaņā ar statistiskas datiem 2016.gadā minimālais iztikas līdzekļu apmērs komunālajiem maksājumiem, pārtikai, medikamentiem, apģērbam, apaviem, sakariem u.c. bija 186,76 *euro*. Tomēr pašlaik vismaz 356 cilvēkiem (jeb 62,7%), kuri plāno uzsākt patstāvīgu dzīvi ārpus institūcijas, iztikas līdzekļi ir zem 186,76 *euro*.

Ja mērķa grupas personas neuzsāks vai funkcionālā stāvokļa dēļ nespēs strādāt algotu darbu un gūt papildu ienākumus, finanšu līdzekļi minimālo iztikas līdzekļu nodrošināšanai būs jārod pašvaldībām sociālās palīdzības ietvaros. Tāpēc revidenti uzskata, ka atbildīgajām institūcijām ir jāveicina mērķa grupas personu nodarbinātība.

Revidenti secina, ka tiek radīti arī priekšnoteikumi, lai sociālajā darbā turpmāk izmantotu DI laikā izstrādāto pilngadīgo personu ar GRT izvērtēšanas metodiku.

Tomēr revidenti uzskata, ka Labklājības ministrijai ir jāpārskata pieņemtais lēmums sociālajā darbā turpmāk neizmantot DI ietvaros izstrādāto metodiku bērnu ar FT vajadzību izvērtēšanai. Lai gan tā ir pilnveidojama, Labklājības ministrijas resursi ir izmantoti metodikas izstrādē (to DI laikā izstrādāja Labklājības ministrijas izveidotā darba grupa), bet DI ir devis iespēju izstrādāto metodiku izmēģināt – izmantojot to faktiskā izvērtēšanas procesā – un novērtēt tās nepilnības un nepieciešamos uzlabojumus.

Tāpēc, lai ieguldītie resursi metodikas izstrādē un tās izmēģināšanā radītu pievienoto vērtību turpmākajā sociālajā darbā, revidenti aicina Labklājības ministriju atkārtoti izvērtēt iespēju pilnveidot šo metodiku un to izmantot sociālajā darbā, tā veicinot vienotu pieeju mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību novērtēšanā un tām nepieciešamo atbalsta plānu izstrādē.

Revidenti atzinīgi novērtē, ka, izmantojot DI finansējumu, ir rasta iespēja izstrādāt un izmēģināt atbalsta personas pakalpojumu, kas personām ar GRT vai citiem veselības traucējumiem sniedz atbalstu, lai persona pati var realizēt savu rīcībspēju, plānojot un pieņemot lēmumus par savu dzīvi, veselību vai sociālo aprūpi, finansēm un īpašumiem.

Tomēr pašlaik ir plānots, ka pēc izmēģinājumu projekta beigām būs gadu ilgs pārtraukums pakalpojuma saņemšanai un personas paliks bez nepieciešamā atbalsta, jo pakalpojums būs pieejams tikai no 2021.gada.

Tāpēc revidentu ieskatā Labklājības ministrijai laikus – jau izmēģinājumu projekta laikā, negaidot tā rezultātu izvērtēšanu, – ir jāplāno atbalsta personas pakalpojuma ilgtspēja, lai šis pakalpojums tiktu ieviests un nodrošināts pēc iespējas ātrāk, tā īstenojot ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām noteiktās tiesības personām ar invaliditāti īstenot rīcībspēju

visās dzīves jomās. Īpaši nozīmīgi pakalpojuma nepārtrauktību ir nodrošināt tām personām, kuras to saņem jau izmēģinājumuprojekta laikā.

Ikvienā projektā būtiski ir nodrošināt sasniegto rezultātu uzturēšanu, ko sauc par ilgspēju.

Atbilstoši labiem projektu vadības principiem projektu ilgspēju raksturo tas, vai projekta rezultāti būs novērojami arī pēc finansējuma nodrošināšanas termiņa beigām, t.i., vai tā ietekme turpināsies ilgtermiņā attiecīgās nozares un visas valsts līmenī.

Tas nozīmē, ka ir svarīgi, lai arī pēc 2023.gada, kad vairs nebūs pieejams ES struktūrfondu finansējums sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu nodrošināšanai, tiek uzturētas DI ietvaros izveidotās sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas vietas, lai mērķa grupas personas varētu saņemt tām nepieciešamos pakalpojumus, kā arī sociālajā darbā tiek izmantotas DI ietvaros radītās mērķa grupas personu izvērtēšanas metodikas, izvērtēšanas procesā iesaistot DI laikā apmācītos speciālistus.

Tāpēc revīzijā ir veiktas pārbaudes, lai noteiktu, vai tiek plānotas un veiktas darbības, lai DI rezultāti būtu ilgspējīgi.

Vai tiks nodrošināta DI izveidoto sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ilgspēja?

Vispārējā gadījumā sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana ir pašvaldību kompetencē, kas tām ir jānodrošina no sava budžeta.

Īstenojot DI, valsts ir uzņēmusies sniegt pašvaldībām atbalstu finansēt sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus tām 700 pilngadīgām personām ar GRT, kuras DI rezultātā uzsāks dzīvi ārpus VSAC. Tas nozīmē, ka pārējām mērķa grupas personām nepieciešamie sociālie pakalpojumi būs jāfinansē pašvaldībām atbilstoši personas dzīvesvietai.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas aplēsēm tikai sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanai vien vienai personai ar GRT ir nepieciešami 520 *euro* mēnesī¹⁴⁸. Aprēķins ir veikts, piemērojot vienas vienības izmaksu metodikā¹⁴⁹ noteiktās pakalpojumu izmaksas, pieņemot, ka persona atkarībā no tai noteiktā aprūpes līmeņa izmanto vairākus sabiedrībā balstītos sociālo pakalpojumu veidus.

Lai nodrošinātu atbalsta sniegšanu pašvaldībām to pakalpojumu finansēšanai, kas tiks sniegti personām, kuras būs uzsākušas dzīvi ārpus VSAC, Labklājības ministrija ir plānojusi¹⁵⁰ piemērot principu “nauda seko klientam”, paredzot pašvaldībām novirzīt VSAC filiāļu slēgšanas rezultātā ietaupīto finansējumu.

Lai gan sākotnēji tika plānots, ka no trīs VSAC filiāļu slēgšanas tiks ietaupīti un sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanai tiks novirzīti 1 597 233 *euro* gadā, šobrīd plānotais ietaupījums ir pārskatīts un samazināts līdz 517 355 *euro* gadā¹⁵¹. Ja tiks nolemts neslēgt VSAC “Latgale” filiāli “Kalkūni” un tās vietā slēgšanai netiks izvēlēta cita filiāle, tas samazināsies vēl par 249 068 *euro* gadā.

Izstrādājot grozījumus Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā¹⁵², Labklājības ministrija ir plānojusi, ka 2023.gadā visu 700 pilngadīgo personu ar GRT, kuras pāries uz dzīvi sabiedrībā, sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu nodrošināšanai valstij ik gadu pašvaldībām būs jānovirza finansējums 4 368 000 *euro* apmērā.

Tā kā plānotais ietaupījums no VSAC filiāļu slēgšanas nav pietiekams, Labklājības ministrija plāno trūkstošo finansējumu pieprasīt papildus no valsts budžeta kopā ar visu ministriju un centrālo valsts iestāžu priekšlikumiem jaunajām politikas iniciatīvām.

Ņemot vērā to, ka pienākums nodrošināt DI ietvaros radītās infrastruktūras uzturēšanu vismaz piecus gadus ir noteikts Ministru kabineta noteikumos¹⁵³, bet valsts pienākums personām ar invaliditāti nodrošināt cieņpilnu dzīvi ārpus institūcijas izriet arī no Latvijas Republikas uzņemtajām starptautiskajām saistībām¹⁵⁴, revidenti pieņem, ka Labklājības ministrija turpinās uzsāktās sociālās politikas īstenošanu cilvēku ar invaliditāti cieņpilnas dzīves nodrošināšanai. Tāpēc papildu finansējums DI rezultātā radīto pakalpojumu ilgtspējas nodrošināšanai tiks atbalstīts.

Savukārt, tā kā pārējām DI mērķa grupas personām nepieciešamo sociālo pakalpojumu finansēšana saskaņā ar likumu¹⁵⁵ ir pašvaldību kompetencē, Labklājības ministrijas ieskatā nav pamata apšaubīt sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ilgtspēju arī šīm mērķa grupas personām.

Lai noskaidrotu, vai un kā pašvaldības redz pakalpojumu ilgtspēju pēc DI beigām, revīzijā tika intervēti trīs plānošanas reģionu un piecu pašvaldību pārstāvji, kā arī veikta 15 pašvaldību aptauja.

Apkopojot interviju un aptaujas rezultātus, revidenti secina, ka kopumā pašvaldības apzinās un izprot savu pienākumu pret iedzīvotājiem, tāpēc plānošanas reģionu DI plānu izstrādes laikā rūpīgi izvērtē savas budžeta iespējas, DI plānos pakalpojumus paredzot veidot tikai tādā apmērā, kādā tos varēs finansēt pēc DI beigām. Tomēr pašvaldības arvien norāda, ka finansējuma trūkuma risks pastāv.

Turklāt dažas pašvaldības arī norādīja, ka tās sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus bija plānojušas attīstīt vēl pirms DI uzsākšanas, tikai tām nepietika līdzekļu. Tāpēc DI ietvaros pieejamais finansējums ir būtisks atbalsts nepieciešanās infrastruktūras radīšanai, lai attīstītu pašvaldībā nepieciešamos sociālo pakalpojumu veidus.

Četras pašvaldības¹⁵⁶ ir norādījušas uz iespējamu cilvēkresursu (speciālistu) trūkumu pašvaldībā, kas varētu nodrošināt DI mērķa grupas personām nepieciešamo pakalpojumu sniegšanu.

Vai mērķa grupas personu iztikas līdzekļi būs pietiekami dzīvei sabiedrībā?

DI paredz finansēt tikai personai nepieciešamos sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus, bet iztikas līdzekļi pamatvajadzību nodrošināšanai personai būs jānodrošina pašai.

Par cilvēka pamatvajadzībām saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu¹⁵⁷ uzskatāms ēdiens, apģērbs, mājoklis, veselības aprūpe un obligātā izglītība.

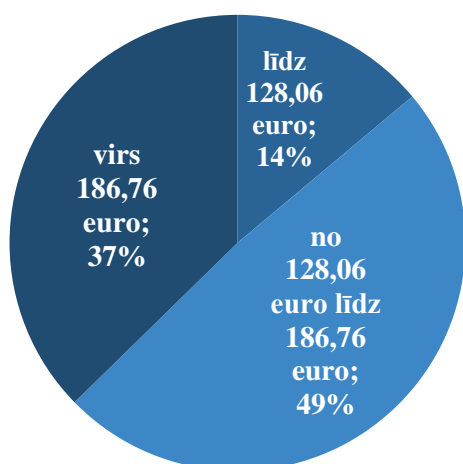
Tāpēc revīzijā ir veiktas arī pārbaudes, vai mērķa grupas personu, kuras plāno uzsākt patstāvīgu dzīvi ārpus institūcijas un/vai ģimenes, iztikas līdzekļi būs pietiekami vismaz minimālo izdevumu segšanai par mājokli, pārtiku, medikamentiem, apģērbu un apaviem, sakariem, transportu u.c.

Lai aplēstu minimālo izdevumu apmēru, revidenti izmantoja publiski pieejamo valsts statistikas pārskatu informāciju par vidējiem izdevumiem pārtikai, medikamentiem, apģērbam un apaviem, sakaru un transporta pakalpojumiem uz vienu mājsaimniecības locekli un publiski pieejamo informāciju par mājokļa īri un komunālajiem pakalpojumiem¹⁵⁸. Saskaņā ar aplēsi 2016.gadā kopējās izmaksas mēnesī pamatvajadzību nodrošināšanai vienai personai indikatīvi bija vismaz 186,76 euro. Šajā summā nav iekļauti izdevumi par atpūtas, kultūras pasākumiem u.c. papildu izdevumi.

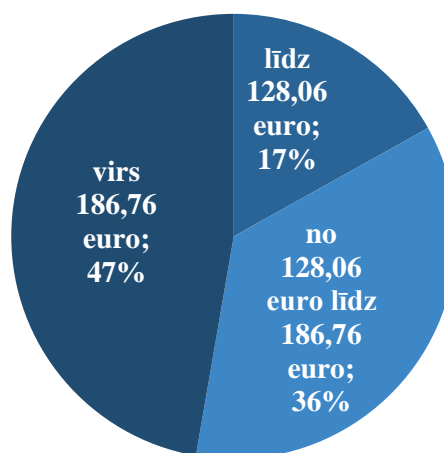
Aplēstais minimālais izdevumu apmērs tika salīdzināts ar valsts informācijas sistēmās pieejamiem datiem par mērķa grupas personu ienākumiem¹⁵⁹ (valsts pabalstiem, valsts pensijām, darba algu u.c. ienākumiem), konstatējot, ka:

- ✓ no 568 personām ar GRT, kuras dzīvo VSAC, **356 (62,68%) personu ienākumu līmenis ir mazāks par 186,76 euro mēnesī**, no tām 79 personām – pat mazāks par Ministru kabineta noteikumos¹⁶⁰ paredzēto trūcīgas personas ienākumu līmeni – 128,06 euro mēnesī;
- ✓ no 698 mērķa grupas personām ar GRT, kas pašlaik dzīvo sabiedrībā, bet ir izteikušas vēlmi dzīvot grupu dzīvoklī, sociālajā mājā vai citā mājoklī, 368 (52,72%) personu ienākumu līmenis ir mazāks par 186,76 euro mēnesī, no tām 188 personām – pat mazāks par 128,06 euro mēnesī.

568 personu ar GRT, kuras uzsāks dzīvi ārpus VSAC ienākumu apmērs

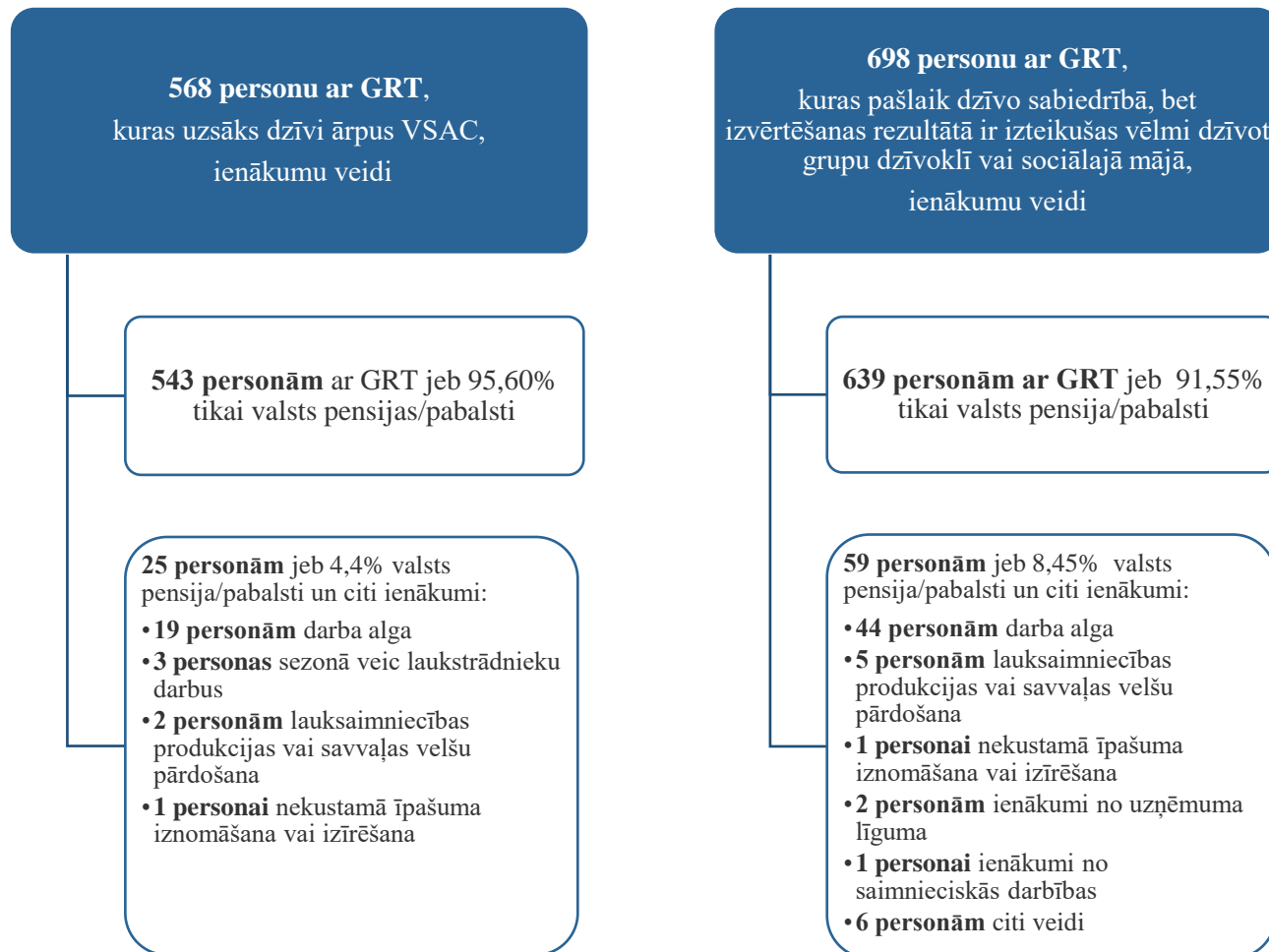

698 personu ar GRT, kuras pašlaik dzīvo sabiedrībā, bet ir izteikušas vēlmi dzīvot grupu dzīvoklī vai sociālajā mājā, ienākumu apmērs

Apkopojot iepriekš minēto, revidenti secina, ka vismaz 356 jeb 62,7% mērķa grupas personu, kuras plāno uzsākt patstāvīgu dzīvi ārpus institūcijas un/vai ģimenes, iztikas līdzekļi ir zem 186,76 euro, tāpēc nav pietiekami vismaz minimālo izdevumu segšanai par mājokli, pārtiku, medikamentiem, apģērbu un apaviem, sakariem, transportu u.c.

Pašlaik vairāk nekā 90% mērķa grupu personu ienākumus veido valsts pensijas un pabalsti.

Tas nozīmē, ja mērķa grupas personas neuzsāks vai funkcionālā stāvokļa dēļ nespēs gūt papildu ienākumus, tajā skaitā uzsākt strādāt algotu darbu, finanšu līdzekļi minimālo iztikas līdzekļu nodrošināšanai būs jārod pašvaldībām sociālās palīdzības ietvaros. Tāpēc revidenti uzskata, ka **atbildīgajām institūcijām ir jāpievērš īpaša uzmanība mērķa grupas personu nodarbinātības veicināšanai.**

Revīzijā ir konstatēts, ka no 1348 mērķa grupas personām, kas izvērtēšanas laikā dzīvoja ārpus institūcijas, 592 personas jeb 43,92% laikā no 01.01.2016. līdz 30.06.2017. jau saņēma pašvaldību sniegto sociālo palīdzību un citus sociālos pabalstus (piemēram, transportam, kancelejas precēm, pirts apmeklējumiem, mājokļa pielāgošana u.c.) par kopējo summu 210 299 *euro*.

Visvairāk ir sniegti šādi sociālie pabalsti:

Pabalsta veids	Personu skaits	Summa (euro)
Dzīvokļa pabalsts (īrei, komunālajiem pakalpojumiem, citiem izdevumiem)	372	106 825
Sociālās palīdzības pabalsts ēdienam	189	20 665
Citi atbalsta pasākumi un kompensācijas iedzīvotājiem (piemēram, higiēnai, pabalsts svētkos, televīzijas abonēšanas maksas izdevumu segšanai u.c.)	184	2859
Sociālās palīdzības pabalsts veselības aprūpei	46	7327
Pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai	21	10 954
Vienreizējais pabalsts krīzes situācijā (pabalsts citos iepriekš neparedzamu apstākļu gadījumos)	20	2752

Arī intervējot pašvaldību pārstāvjus, ir konstatēts, ka pašvaldības izprot, ka tām sociālais atbalsts ir un būs jāsniedz ne tikai pašvaldībās jau dzīvojošajām mērķa grupas personām, bet arī daļai no tām personām, kuras uzsāks dzīvi ārpus institūcijas. Lai gan pašvaldības apzinās, ka tas var būt papildu slogs pašvaldības sociālajam budžetam, tomēr nesaskata tajā būtiskas problēmas.

Vai tiks nodrošināta pārējo DI radīto “produktu” ilgtspēja?

Vai tiks nodrošināta DI ietvaros izstrādāto metodiku ilgtspēja un apmācīto speciālistu pieejamības nodrošināšana?

Viens no sociālo pakalpojumu sniegšanas pamatprincipiem ir, ka sociālos pakalpojumus sniedz, tikai pamatojoties uz sociālā darba speciālista veiktu personas individuālo vajadzību un resursu novērtējumu¹⁶¹.

Tā kā sociālo pakalpojumu piešķiršana ir vairāku institūciju kompetencē un to piešķiršanu regulē vairāki Ministru kabineta noteikumi, līdz šim personu, tajā skaitā bērnu, individuālo vajadzību izvērtēšanai netika izmantota vienota personu individuālo vajadzību izvērtēšanas metodika. Katras institūcijas izmantotā kārtība bija vērsta uz konkrētu institūcijas kompetencē esošu pakalpojumu piešķiršanu. Piemēram:

- ✓ ja persona vēlējas saņemt valsts vai pašvaldības finansētu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vai pārējos pašvaldības finansētos sociālos pakalpojumus (piemēram, aprūpi mājās, aprūpi dienas aprūpes centrā personām ar GRT, pakalpojumu grupu mājā (dzīvoklī) u.c.), tad sociālajam dienestam atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem¹⁶², kas nosaka sociālo pakalpojumu piešķiršanas kārtību, bija jā sagatavo personas vajadzību novērtēšanas karte, ietverot informāciju par funkciju traucējumiem, tehniskiem palīg līdzekļiem; ēšanu, dzeršanu, ēdiena gatavošanu; pārvietošanos, kustīgumu; gērbšanos; rūpēm par izskatu, personīgo higiēnu; vannošanos un mazgāšanos; tualetes lietošanu; orientāciju telpā un laikā; saskarsmi, uzvedību, konfliktu risināšanu. Minētajai izvērtēšanai nebija noteikta vienota kārtība, kādā mērāmi šie kritēriji, atstājot to sociālā darbinieka ziņā;

- ✓ ja persona vēlas saņemt valsts finansētu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sociālās rehabilitācijas institūcijā, tad sociālajam dienestam atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem¹⁶³ par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanu ir jānovērtē personas pašaprūpes, mobilitātes un ar mājas dzīvi saistīto darbību funkcionālo traucējumu smaguma pakāpe, izmantojot *Bartela* indeksa skalu;
- ✓ ja persona vēlas saņemt asistenta pakalpojumu, tad VDEĀVK, sniedzot atzinumu par pakalpojumu nepieciešamību, pamatojas tikai uz personas iesniegtajos dokumentos norādītajām medicīniskajām indikācijām, lai gan novērtēt, vai personai ir nepieciešams asistents, var, tikai zinot katra cilvēka individuālās vajadzības (aktivitātes) un vides pieejamību¹⁶⁴ u.c.

Izmantojot minētās kārtības, persona tiek izvērtēta ļoti virspusēji, jo tās ir paredzētas tikai noteiktu pakalpojumu veidu piešķiršanai, nevērtējot pašas personas vēlmes un nenodrošinot tās pilnvērtīgu iesaisti. Turklāt tās neparedz atšķirīgu pieeju bērnu vajadzību izvērtēšanā.

Uz minētajām nepilnībām norāda arī revīzijā piesaistītais Eksperts, akcentējot, ka līdz šim izmantotajai novērtēšanas kārtībai nav vienota pieeja, jo nav izstrādātas vienotas vadlīnijas, kā novērtējums būtu jāveic, kā arī nav pietiekami detalizētas novērtējuma veidlapas.

Tāpēc, īstenojot DI, tika pieņemts lēmums mērķa grupas personu individuālo vajadzību izvērtēšanai un atbalsta plānu izstrādei izstrādāt jaunas novērtēšanas metodikas – atsevišķu metodiku personu ar GRT novērtēšanai un atsevišķu metodiku mērķa grupas bērnu novērtēšanai.

Vai personu ar GRT novērtēšanai DI ietvaros izmantotā metodika būs ilgtspējīga?

Pilngadīgu personu ar GRT izvērtējumu veikšanai un uz to rezultātiem balstītu individuālo atbalsta plānu izstrādei tika pieņemts lēmums izmantot AIS – zinātnisku metodi personu ar GRT atbalsta vajadzību izvērtēšanai –, kas ir rekomendēta arī Eiropas kopējās vadlīnijās pārejai no institucionālās uz sabiedrībā balstītu aprūpi¹⁶⁵.

AIS ir instruments, kas tiek izmantots, lai novērtētu personu ar GRT vajadzības personisko, ar darbu saistīto un sociālo aktivitāšu veikšanai, un noteiktu personai nepieciešamā atbalsta veidu un apjomu. Turklāt tā palīdz cilvēkiem apzināt arī savas individuālās vēlmes, prasmes un dzīves mērķus, jo tās pamatā ir invaliditātes cilvēktiesību modelis un izpratne, ka cilvēkam, neatkarīgi no spēju ierobežojuma, ir jādod iespēja iesaistīties jebkurās dzīves aktivitātēs un gūt pieredzi tāpat kā jebkurai citai personai. AIS ļauj vērtēt arī nodrošinātā atbalsta ietekmi uz personas dzīves kvalitāti. Tādēļ šī pieeja atšķiras no līdz šim Latvijā izmantotām novērtēšanas metodēm, kuras balstās uz cilvēka nespēju veikt vienu vai otru aktivitāti un galvenokārt ir vērstas uz konkrētu pakalpojumu piešķiršanu.

Lai gan, arī izmantojot AIS, izvērtējuma rezultātā personai tiek noteikta nepieciešamība pēc jau līdz šim zināmiem sociālo pakalpojumu veidiem, tomēr atšķirībā no līdz šim izmantotajām kārtībām personas vajadzību izvērtēšanā ar AIS ir iespējams veikt vienotu, vispusīgāku un kvalitatīvāku izvērtēšanu, jo ir sagatavotas vadlīnijas un rokasgrāmata metodikas piemērošanā, kā arī ir izstrādātas detalizētas novērtēšanas veidlapas.

Lai veiktu personu ar GRT vajadzību izvērtēšanu atbilstoši AIS metodikai, DI ietvaros tika apmācīti un sertificēti 40 speciālisti – trīs Labklājības ministrijas darbinieki un 37 sociālo dienestu darbinieki.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas sniegto informāciju AIS metodiku plānots arī turpmāk izmantot kā metodi pilngadīgu personu ar GRT individuālo vajadzību izvērtēšanai, jo, aprobējot AIS DI ietvaros, tā novērtēta kā visatbilstošākais līdz šim Latvijā lietotais instruments personu ar GRT individuālo vajadzību novērtēšanai.

Plānots, ka arī turpmāk personas ar GRT vērtēs tie sociālie darbinieki, kuri DI laikā ir jau apmācīti strādāt ar AIS.

Lai nodrošinātu AIS izmantošanu sociālajā darbā arī pēc DI, Labklājības ministrija 03.11.2017. ir iesniegusi priekšlikumus likumprojekta “Grozījums Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā” otrajam lasījumam, piedāvājot šādu papildinājumu “*valsts sniedz atbalstu pašvaldībām personu ar GRT, kurām noteikta invaliditāte vai prognozējama invaliditāte, sociālo pakalpojumu saņemšanas nepieciešamības novērtēšanai. Ministru kabinets nosaka šos personu novērtēšanas kritērijus un novērtēšanas kārtību (..), institūciju, kura veic novērtēšanu (..)*”¹⁶⁶.

Apkopojot iepriekš minēto, revidenti secina, ka ir radīti priekšnoteikumi, lai DI ieguldītie resursi AIS ieviešanā pilngadīgu personu ar GRT individuālo vajadzību novērtēšanai un atbalsta plānu sagatavošanai būtu ilgtspējīgi, jo to ir plānots turpmāk izmantot sociālajā darbā. Turklāt par DI līdzekļiem apmācītie speciālisti – pašvaldību sociālie darbinieki – arī turpmāk varēs nodrošināt AIS izmantošanu personu ar GRT individuālo vajadzību izvērtēšanā.

Vai mērķa grupas bērnu novērtēšanai DI ietvaros radītā metodika būs ilgtspējīga?

Bērnu ar FT un bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu, kuri dzīvo bērnu valsts vai pašvaldības ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, izvērtējumam un uz to rezultātiem balstītu individuālo plānu izstrādei tika izmantota metodika, kuru DI laikā izstrādāja Labklājības ministrijas izveidotā darba grupa¹⁶⁷, balstoties uz starptautiskas neatkarīgo ekspertu grupas izstrādātajām vadlīnijām “Vadlīnijas bērnu institucionālās aprūpes pakalpojumu deinstitucionalizācija”.

Metodika ir paredzēta tieši bērnu individuālo vajadzību izvērtēšanai, tajā skaitā atbilstoši vecuma grupām, funkcionālo traucējumu veidiem un smagumam atbilstošu pakalpojumu noteikšanai, kā arī tā nodrošina izvērtēšanas pēctecību un starpprofesionālo sadarbību, izvērtēšanas procesā iesaistoties dažādām institūcijām un profesionāļiem (bērnu izvērtēšanu veic sociālais darbinieks, psihologs un fizioterapeits vai ergoterapeits).

Bērnu izvērtēšanu veica ārpalpojumu sniedzēji – plānošanas reģionu piesaistītie 107 speciālisti, tajā skaitā 35 sociālie darbinieki, 70 psihologi, fizioterapeiti un ergoterapeiti, kurus metodikas lietošanā apmācīja metodikas izstrādē iesaistītais nodibinājums “Sociālo pakalpojumu aģentūra”.

Apmācīto speciālistu skaits

speciālists	Kurzemes plānošanas reģions	Latgales plānošanas reģions	Rīgas plānošanas reģions	Zemgales plānošanas reģions	Vidzemes plānošanas reģions	KOPĀ
Sociālais darbinieks	3	2	9	13	8	35
Psihologs	3	1	9	11	8	32
Fizioterapeits	2	1	5	8	3	19
Ergoterapeits	3	2	6	5	3	19
Koordinators	0	0	0	0	2	2
Kopā	11	6	29	37	24	107

Speciālistu apmācībām netika izmantoti DI projektu līdzekļi. Tās tika finansētas no nodibinājuma “Sociālo pakalpojumu aģentūra” īstenotā OAK projekta “Drošu ģimenes vidi Latvijas bērniem”.

OAK fonds ir organizācija, kura dibināta 1983.gadā un kurā apvienojušās vairākas filantropiskas organizācijas no dažādām pasaules valstīm. Fonds iesaistās globālu, sociālu un vides jautājumu, kas galvenokārt skar mazāk aizsargāto personu intereses, risināšanā, īstenojot 10 programmas dažādās jomās un to ietvaros nodrošinot finansiālu atbalstu dažādu projektu realizēšanai.

Par DI līdzekļiem tika finansēts tikai mērķa grupas izvērtēšanas process, minētajiem ārpakalpojuma sniedzējiem kopā samaksājot 877 708 euro.

Lai gan sākotnēji bija plānots izstrādātos kritērijus bērnu ar FT un ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu izvērtēšanai ieviest praksē arī pēc DI, Labklājības ministrija to neplāno noteikt kā metodiku, kas turpmāk ir izmantojama mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību izvērtēšanā. Labklājības ministrijas ieskatā, lai to izmantotu turpmākā darbā, *ir būtiski jāpilnveido darba grupas izstrādātās vadlīnijas un novērtēšanas veidlapas, piešķirot lielāku detalizāciju. Tāpēc izstrādāto bērnu ar FT metodiku un kritērijus pēc DI ir plānots izmantot vien kā metodisko materiālu, ko sociālie dienesti var piemērot pēc nepieciešamības.*

Labklājības ministrija arī neplāno atkārtoti izmantot bērnu ar FT izvērtēšanā jau apmācītos speciālistus, jo speciālisti tika piesaistīti, veicot iepirkumu, lai veiktu vienreizēju bērnu ar FT un bērnu ārpusģimenes institūcijās individuālo vajadzību izvērtēšanu. Nepieciešamības gadījumā Labklājības ministrijas sadarbības partneris – nodibinājums “Sociālo pakalpojumu aģentūra” – nodrošinās papildu speciālistu apmācību OAK projekta “Drošu ģimenes vidi Latvijas bērniem” ietvaros.

Lai gan par DI finanšu līdzekļiem nav veikta metodikas izstrāde un nepieciešamo speciālistu apmācība, revidentu vērtējumā Labklājības ministrijas resursi ir izmantoti metodikas izstrādē (to izstrādāja DI ietvaros izveidotā darba grupa), bet DI resursi ir devuši iespēju izstrādāto metodiku izmēģināt – izmantot faktiskā izvērtēšanas procesā –, tā novērtējot tās nepilnības un nepieciešamos uzlabojumus.

Tāpēc, lai ieguldītie resursi metodikas izstrādē un tās izmēģināšanā būtu ilgtspējīgi un radītu pievienoto vērtību arī turpmākā sociālajā darbā, revidenti aicina Labklājības ministriju izvērtēt iespēju pilnveidot DI ietvaros radīto metodiku tās izmantošanai turpmākajā sociālajā darbā, tā veicinot vienotu pieeju mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību novērtēšanā, atbalsta plānu izstrādē un nepieciešamo pakalpojumu nodrošināšanā.

Vēršam uzmanību, ka neviena no līdz šim sociālajā darbā izmantotajām personu individuālo vajadzību novērtēšanas kārtībām nav bijusi pielāgota tieši bērnu individuālo vajadzību noteikšanai, ņemot vērā arī bērna vecumu un attiecīgajam vecumam un funkcionālajiem traucējumiem atbilstošāko pakalpojumu noteikšanu. Tāpēc šīs metodes izstrāde un tās izmēģināšana faktiskā novērtēšanas procesā jebkurā gadījumā ir virzība uz vērtēšanas kārtības pilnveidi, kas ir jāturpina.

Vai tiks nodrošināta DI ietvaros izstrādātā atbalsta personas pakalpojuma ilgtspēja?

Viens no DI ietvaros īstenojamiem projektiem ir 9.2.2.2.pasākums “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide”¹⁶⁸, kura ietvaros laikā no 2016.gada līdz 31.12.2023. par 1,2 milj. euro ir paredzēts attīstīt atbalstītās lemtspējas mehānismu, izveidojot atbalsta personas pakalpojumu, kas personām ar GRT vai citiem veselības traucējumiem nodrošinās atbalstu, lai persona pati var realizēt savu rīcībspēju, plānojot un pieņemot lēmumus par savu dzīvi, veselību vai sociālo aprūpi, finansēm un īpašumiem.

Pakalpojuma ieviešanas nepieciešamība izriet no Latvijas uzņemtajām saistībām, ratificējot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām¹⁶⁹, saskaņā ar kuru Latvija ir apņēmusies arī veikt nepieciešamos pasākumus, lai personām ar invaliditāti nodrošinātu nepieciešamo atbalstu, īstenojot savu rīcībspēju visās dzīves jomās.

Atbalsta personas pakalpojuma izstrādi un ieviešanu plānots īstenot trīs posmos¹⁷⁰, piesaistot ārpakalpojuma sniedzēju – biedrību “Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem “ZELDA”” (turpmāk – ZELDA).

Līdz 2017.gada decembrim tika veikts atbalsta personas pakalpojuma izstrādes process, bet no 01.12.2017. jau tiek veikts pakalpojuma izmēģinājumu projekts, kuru ir plānots pabeigt līdz 30.11.2019.

Pēc tam tiks veikta atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājumu projekta rezultātu izvērtēšana, kuras rezultātā tiks sagatavots gala ziņojums, kas jāiesniedz Labklājības ministrijai ne vēlāk par 30.11.2020.

Pirms iesaistes šajā projektā ZELDA jau laikā no 01.09.2014. līdz 30.04.2016. īstenoja pilotprojektu “Pilotprojekts atbalstītās lemtspējas ieviešanai Latvijā”¹⁷¹, kura mērķis bija apzināt tās dzīves jomas, kurās personām ar invaliditāti ir nepieciešams atbalsts rīcībspējas īstenošanā, un kāds atbalsts personām ir jau pieejams (kādu atbalstu var sniegt sociālais darbinieks, ģimenes asistents, asistenta pakalpojums u.c., kas atbalstu var saņemt un kur ir jāvērtē). Pilotprojektā tika identificēti atbalsta personas trīs galvenie pienākumi – rīkoties saskaņā ar personas ar GRT tiesībām, izprast un būt informētam par visiem atbilstošajiem tiesību aktiem un politikām un informēt personu ar GRT par viņas/viņa tiesībām un pienākumiem, kā arī palīdzēt tos izprast.

Atšķirībā no iepriekš veiktā ZELDAS pilotprojekta, izmantojot tajā gūtās zināšanas un apkopoto pieredzi, DI rezultātā tiks izstrādāts jau detalizēts atbalsta personas pakalpojums, kas ietvers pakalpojuma organizēšanas un finansēšanas kārtību, kas tiks arī izmēģināts, sniedzot pakalpojumu 330 personām ar GRT.

Revidentu ieskatā minētajā aktivitātē arī nepastāv risks, ka tā netiks pabeigta savlaicīgi. To apliecina jau aktivitātē paveiktais. Turklāt laikā no 01.12.2017. līdz 08.12.2017.¹⁷² ZELDA ir veikusi arī ieinteresēto pušu informēšanu, plānošanas reģionos rīkojot informatīvos seminārus pašvaldību sociālo dienestu, bāriņtiesu un sociālās jomas nevalstisko organizāciju pārstāvjiem, kuros skaidroja pakalpojuma nepieciešamību, saturu un izmēģinājumu projekta īstenošanas kārtību¹⁷³.

Ņemot vērā minēto, revidenti secina, ka, 2019.gada beigās pabeidzot atbalsta personas pakalpojuma izstrādes un izmēģināšanas aktivitātes, personām ar GRT vai citiem veselības traucējumiem tiks radīts atbalsts, plānojot un pašām pieņemot lēmumus par savu dzīvi, veselību vai sociālo aprūpi, finansēm un īpašumiem.

Tomēr pašlaik¹⁷⁴ ir plānots, ka valsts finansēts atbalsta personas pakalpojums būs pieejams tikai gadu pēc izmēģinājumu projekta beigām, t.i., no 2021.gada, kas nozīmē, ka tām personām, kas to būs uzsākušas saņemt jau izmēģinājumu projekta laikā, tiks radīts pārtraukums pakalpojuma saņemšanā.

Tāpēc revidentu ieskatā Labklājības ministrijai laikus – jau izmēģinājumu projekta laikā –, negaidot izmēģinājumu projekta rezultātu izvērtēšanu, ir jāplāno atbalsta personas pakalpojuma ilgtspēja, lai atbalsta personas pakalpojums tiktu ieviests un nodrošināts pēc iespējas ātrāk, tajā skaitā, lai personas, kuras saņems pakalpojumu izmēģinājumu projekta laikā, to varētu saņemt bez pārtraukuma, tā īstenojot ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām¹⁷⁵ noteiktās tiesības personām ar invaliditāti īstenot rīcībspēju visās dzīves jomās.

Ieteikumi

Lai ieguldītie resursi bērnu individuālo vajadzību izvērtēšanas metodikas izstrādē un izmēģināšanā būtu ilgtspējīgi un radītu pievienoto vērtību arī turpmākajā sociālajā darbā, aicinām Labklājības ministriju atkārtoti izvērtēt iespēju pilnveidot DI ietvaros radīto metodiku tās izmantošanai turpmākajā sociālajā darbā, tā veicinot vienotu pieeju mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību novērtēšanā, atbalsta plānu izstrādē un nepieciešamo pakalpojumu nodrošināšanā.

Lai nodrošinātu personām ar invaliditāti iespēju īstenot rīcībspēju visās dzīves jomās, aicinām Labklājības ministriju veikt nepieciešamās darbības atbalsta personas pakalpojuma sniegšanas nepārtrauktības nodrošināšanai (nodrošināt, ka personas, kuras saņems pakalpojumu izmēģinājumprojekta laikā, to varētu saņemt bez pārtraukuma).

Labklājības ministrijas viedoklis

Par veikto revīziju

Labklājības ministrija atzinīgi novērtē Valsts kontroles veikto lietderības revīziju “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ieviešanas procesa novērtējums” (turpmāk – lietderības revīzija) un pateicas Valsts kontroles darbiniekiem par ieguldīto darbu, rūpīgi veicot deinstitucionalizācijas (turpmāk – DI) procesa analīzi. Pozitīvs apstāklis ir tas, ka revīzijas ziņojums “Deinstitucionalizācija – iespēju tilts cilvēku ar invaliditāti dzīvei sabiedrībā” (turpmāk – revīzijas ziņojums) ir izstrādāts laikā, kad DI procesā tiek uzsākts tā īstenošanas posms, kas no vienas puses ir pietiekams laika sprādis, lai novērtētu izdarīto plānošanas posmā, kā arī vērstu uzmanību uz papildus veicamajiem atsevišķu DI procesa soļu un kopējā snieguma uzlabojumiem, bet no otras puses – nepietiekams, lai izdarītu visaptverošus un tālejošus secinājumus, novērtējumus par DI mērķa sasniegšanas iespējām un tvērumu.

Valsts kontroles veiktā lietderības revīzija tika veikta par šobrīd aktuālu un labklājības nozares attīstībai svarīgu jautājumu, tādēļ Labklājības ministrija augstu vērtē Valsts kontroles revidentu ieguldīto darbu situācijas izpētē, secinājumu izveidošanā un ieteikumu izstrādē.

Valsts kontroles revīzijas secinājumi un ieteikumi ir būtisks atbalsts uzsāktā DI procesa pilnveidošanai, kā arī ir svarīgi turpmākajā sociālo pakalpojumu jomas, jo īpaši – sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu, attīstībā. Plānojot efektīvu sociālo pakalpojumu jomas attīstību, ir svarīgi, ka ir izvērtētas un apzinātas ne tikai procesa nepilnības, bet arī pozitīvie ieguvumi no līdzšinējās pieredzes. Tas ir nozīmīgs priekšnosacījums, lai īstenotu Labklājības ministrijas darbības stratēģijā 2017.–2019.gadam¹⁷⁶ noteikto un veiksmīgi virzītos tālāk.

Par revīzijas secinājumiem

Valsts kontroles izdarītie secinājumi sniedz vēl lielāku pārliecību, ka pieņemtais lēmums uzsākt DI procesu ir bijis pareizs, un plānotie un šobrīd īstenotie pasākumi ļaus sasniegt DI procesa mērķi, nodrošinot to, ka izveidotā sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sistēma sniedz personai, kurai ir ierobežotas spējas sevi aprūpēt, nepieciešamo atbalstu, lai tā spētu dzīvot mājās vai ģimeniskā vidē¹⁷⁷.

Valsts kontrole savā revīzijas ziņojumā akcentē, ka DI procesa īstenošanā vienlaikus ar ES struktūrfondu līdzekļu stratēģisku un pareizu izmantošanu ir jākoncentrējas uz nepieciešamā atbalsta sniegšanu DI mērķa grupas personām un īstenotājiem. Tāpēc Labklājības ministrija darīs visu iespējamo, lai, respektējot ES fondu ieguldījumu nosacījumus, pieejamās investīcijas nestu maksimāli iespējamo pienesumu DI mērķa un rezultātu sniegumā. Vienlaikus jāuzsver, ka izšķiroša loma DI mērķu sasniegšanā ir plānošanas reģioniem, pašvaldībām, viņu kapacitātei un vēlmei palīdzēt un sniegt atbalstu mērķa grupas personām. Tāpēc Labklājības ministrija savas kompetences ietvaros turpinās sniegt atbalstu plānošanas reģioniem, pašvaldībām un citām organizācijām, skaidrojot DI mērķi, būtību, nepieciešamību un ieguvumus DI mērķa grupai un sabiedrībai kopumā.

Lai arī Labklājības ministrija piekrīt Valsts kontroles secinājumam, ka DI aktivitāšu īstenošanā ir vērojamas termiņu nobīdes, tomēr uzskata, ka ir svarīgi analizēt arī nobīžu iemeslus un meklēt risinājumus virzībai uz plānoto mērķu un rezultātu sasniegšanu. Labklājības ministrija jau sākotnēji apzinājās, ka DI ir jauna politika un lai tās virzība būtu sekmīga, ir nepieciešama visu iesaistīto pušu iesaiste, jo īpaši stipru un atbalstošu partnerību veidošana ar pašvaldībām. Tāpat, lai jaunas politikas ieviešanā sasniegtu gaidīto rezultātu, Labklājības ministrijas ieskatā ir svarīga elastība un pareizo izvēļu izdarīšana pēc būtības, nevis stingra pieturēšanās pie sākotnēji noteiktajiem termiņiem.

Attiecībā uz Valsts kontroles viedokli, ka DI aktivitāšu nobīdes varēja mazināt, ja nebūtu DI plānu izstrādē jāizmanto mērķa grupas personu izvērtēšanas rezultāti, un DI plānos pakalpojumus un apjomu varēja plānot indikatīvi, Labklājības ministrija nevar viennozīmīgi piekrist, jo izvēlētajā pieejā bija attīstīt DI mērķa grupas vajadzībām atbilstošus sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus konkrētā teritorijā. Līdz ar to pakalpojumu piedāvājuma klāsts un sniegšanas vietas tiek noteiktas, pamatojoties uz DI mērķa grupas pieprasījumu – izvērtētām vajadzībām, vienlaikus ņemot vērā arī blakus pašvaldību potenciālu, jo iespējama arī pakalpojuma pirkšana. Neapzinot DI mērķa grupas personu vajadzības un neizvēloties stratēģiski attīstīt pakalpojumu sniegšanas vietas plānošanas reģiona līmenī, Labklājības ministrijas ieskatā sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu tīkls būtu sadrumstalots un neatbilstu pieprasījumam, kā arī radītu risku, ka jaunu pakalpojumu sniegšanas vietu izveide tiek ieplānota vietā, kur pēc tiem nav pieprasījuma. Līdz ar to arī izlietotie līdzekļi ne visos gadījumos būtu pamatoti, efektīvi un ilgtermiņā vērsti, respektīvi, stratēģiski un gudri izmantoti.

Apzinoties komunikācijas pasākumu lomu DI politikas ieviešanā, Labklājības ministrija visā DI īstenošanas laikā ir nodrošinājusi informācijas un viedokļu apmaiņu par DI politiku un praktiskajiem ieviešanas nosacījumiem gan ar galvenajiem politikas ieviesējiem – pašvaldībām, gan mērķa grupu interešu pārstāvjiem un sabiedrību kopumā. Uzskatām, ka līdzšinējā fāzē Labklājības ministrijas un arī plānošanas reģionu, kuriem arī ir pienākums komunicēt par DI jautājumiem ES fondu projektu ietvaros, izvēlētajā komunikācijas stratēģijā un īstenotie pasākumi atbilst veiktajām/plānotajām DI aktivitātēm. Arī turpmāk, tāpat kā līdz šim, pieejamā finansējuma ietvaros Labklājības ministrija sadarbibā ar plānošanas reģioniem īsteno sabiedrības informēšanas pasākumus un turpinās sadarboties ar DI politikas ieviešanā iesaistītajiem partneriem, skaidrojot un veidojot izpratni gan par DI mērķi un būtību, ieguvumus mērķa grupai un sabiedrībai, gan arī motivējot, cik tas iespējams, viņus piedalīties un atbalstīt DI procesu.

Attiecībā uz Valsts kontroles secinājumiem, ka DI īstenošanai paredzētie līdzekļi 9.2.2.2.pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros ir izmantoti divu tādu pētījumu veikšanai, kas ne tikai neveicina DI mērķu sasniegšanu, bet nav nepieciešami labklājības nozarei kopumā, Labklājības ministrija uzskata, ka ir nepieciešami pilnveidojumi sociālo pakalpojumu organizēšanā un finansēšanā, tāpēc ir būtiski pirms jauna sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas un organizēšanas modeļa izstrādes veikt uz pierādījumiem balstītu situācijas izpēti sociālo pakalpojumu jomā, t.sk. ņemot vērā arī to, ka līdz šim valstī nav veikts visaptverošs pētījums sociālo pakalpojumu jomā, analizējot pakalpojumus tieši no finanšu pieejamības aspekta. Pētījuma rezultāti kopumā norāda un iezīmē virzienus sociālo pakalpojumu finansēšanas modeļa attīstībai, kas tiks izmantoti individuālā budžeta modeļa veidošanā un aprobācijā. Lai gan atsevišķus ieteikumus Labklājības ministrija vērtē kā vērā ņemamus tikai plašākās interpretācijas ietvaros, Labklājības ministrija uzsver, ka pētījuma ietvaros bija svarīgi apzināt arī sociālo pakalpojumu sniedzēju viedokļus, kas ir būtiski, izstrādājot jebkādu sociālo pakalpojumu finansēšanas metodiku.

Labklājības ministrija ņem vērā revīzijas secinājumus par IKT atbalstu DI procesam. Jau šobrīd tiek strādāts pie ministrijas IKT kapacitātes un kompetences paaugstināšanas, t.sk., piesaistot arī ārējus resursus un mainot sadarbības modeli ar DI procesa virzītājiem, kas paredz IKT lielāku iesaisti DI projekta darbībā. Neskatoties uz izmaiņām IKT atbalsta aktivitāšu īstenošanā un termiņu nobīdēm, visas sākotnēji plānotās atbalsta darbības IKT jomā tiek un tiks īstenotas atbilstoši kopējam DI procesam.

Labklājības ministrija ir apņēmības pilna turpināt darbu pie DI procesa ieviešanas, lai veicinātu un turpinātu uzsāktās sociālās politikas īstenošanu cilvēku ar invaliditāti cieņpilnas dzīves nodrošināšanai.

Par revīzijas ieteikumiem un to ieviešanu

Revīzijas ziņojumā ir atklāta faktiskā situācija, atspoguļotie ieteikumi ir saprotami, Labklājības ministrijas ieskatā to ieviešana ir iespējama un sekmētu DI procesa attīstību.

Attiecībā uz ieteikumu veicināt pakalpojuma sniegšanā iesaistītajam personālam prasmju pilnveidošanu saskarsmē ar mērķa grupas klientiem atkarībā no klientiem piemītošā garīga rakstura traucējumu veida – psihosociāliem vai intelektuālās attīstības traucējumiem, Labklājības ministrija, pamatojoties uz jau identificētajiem problēmjuautājumiem, turpinās darbu, t.sk. sadarbībā ar Veselības ministriju, pie sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistīto speciālistu profesionālo zināšanu un prasmju pilnveides, t.sk. saskarsmē ar personām atkarībā no personai piemītoša garīga rakstura traucējumu veida – psihosociālajiem vai intelektuālās attīstības traucējumiem. Labklājības ministrija turpinās arī diskusijas ar dažādus viedokļus pārstāvošām organizācijām (t.sk. Veselības ministriju, pašvaldību sociālajiem dienestiem, nevalstiskajām organizācijām un sociālo pakalpojumu sniedzējiem) attiecībā uz nepieciešamā atbalsta vai uzraudzības medikamentu lietošanā nodrošināšanu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas laikā un veiks grozījumus tiesību aktos, ja tiks konstatēta nepieciešamība pakalpojuma saturā iekļaut klientam nepieciešamo atbalstu vai uzraudzību medikamentu lietošanā.

Labklājības ministrija piekrīt Valsts kontroles ieteikumam pilnveidot esošos vai izstrādāt jaunus instrumentus personu ar invaliditāti nodarbinātības veicināšanai, tādēļ apņemas izvērtēt personu ar invaliditāti nodarbinātības veicināšanas pasākumu īstenošanas nosacījumus un izstrādāt priekšlikumus to pilnveidei, kā arī veikt grozījumus tiesību aktos, ja tiks konstatēta nepieciešamība ieviest jaunus atbalsta instrumentus personu ar invaliditāti nodarbinātības veicināšanai.

Labklājības ministrija atkārtoti veiks visu valsts sociālās aprūpes centru filiāļu izvērtēšanu, pārskatot izvirzītos kritērijus un iegūstot pilnīgu un savstarpēji salīdzināmu informāciju par katru filiāli, kas ļaus novērtēt gan esošo filiāles infrastruktūru un tajos sniegto pakalpojumu kvalitāti, filiāles lomu un attīstības vīziju kvalitatīvā ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojuma nodrošināšanā, kā arī nepieciešamos ieguldījumus filiāles infrastruktūras un sniedzamo pakalpojumu pilnveidei, tādējādi nodrošinot lēmuma caurskatāmību un pamatotību.

Lai ieguldītie resursi bērnu individuālo vajadzību izvērtēšanas metodikas izstrādē un izmēģināšanā būtu ilgtspējīgi un radītu pievienoto vērtību arī turpmākā sociālajā darbā, Labklājības ministrija izvērtēs bērnu individuālo vajadzību izvērtēšanas metodikas pilnveides iespējas, un turpmāko bērnu vajadzību izvērtēšanas instrumenta izmantošanu sociālajā darbā, t.sk. izvērtējot metodisku vadlīniju un normatīvo aktu grozījumu nepieciešamību.

Labklājības ministrija izprot nepieciešamību nodrošināt atbalsta personas pakalpojuma nepārtrauktību personām ar smagu invaliditāti, tādēļ pakalpojuma sniegšanas nepārtrauktības nodrošināšanai apzinās riskus un veiks atbilstošas darbības pakalpojuma pārrāvuma riska mazināšanai, t.sk. sagatavojot informatīvo ziņojumu iesniegšanai Ministru kabinetā.

Labklājības ministrija kopumā atzinīgi vērtē Valsts kontroles sniegtos ieteikumus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pilnveidošanai un ilgtspējai.

Informācija par revīziju

Revīzijas mērķis

Revīzijas mērķis ir pārliecināties, vai sabiedrībā balstīto pakalpojumu ieviešanas process ir efektīvs (mērķu sasniegšana) un ekonomisks (zemu izmaksu saglabāšana).

Juridiskais pamatojums

Lietderības revīzija “Sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu ieviešanas procesa novērtējums” ir veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles 2017.gada revīziju darba plānu un Trešā revīzijas departamenta 10.04.2017. revīzijas uzdevumu Nr.2.4.1-9/2017.

Revīziju veica revīzijas grupas vadītāja – vecākā valsts revidente Aiga Villa, valsts revidente – juriste Aiga Šibeika (revīzijas grupā līdz 18.01.2018.), valsts revidentes Olga Buivide, Inga Baltusa un Edīte Švalkovska (revīzijas grupā no 24.07.2017. līdz 29.12.2017.) un attīstības projektu vadītājs Emīls Pūlmanis.

Revidentu un revidējamās vienības atbildība

Valsts kontroles revidenti ir atbildīgi par revīzijas ziņojuma sniegšanu, kas pamatojas uz revīzijas laikā gūtiem atbilstošiem, pietiekamiem un ticamiem revīzijas pierādījumiem.

Labklājības ministrija, plānošanas reģioni un pašvaldības, kā arī citas institūcijas ir atbildīgas par normatīvo aktu ievērošanu un revidentiem sniegtās informācijas patiesumu.

Revīzijas apjoms

Revīzija ir veikta saskaņā ar Latvijas Republikā atzītiem starptautiskajiem revīzijas standartiem. Revīzija plānota un veikta tā, lai iegūtu pietiekamu pārliecību, vai sabiedrībā balstīto pakalpojumu ieviešanas process ir efektīvs un ekonomisks, kā arī vai un kā plānots nodrošināt DI rezultātu ilgtspēju.

Revīzija ir veikta par laiku no 01.01.2013. līdz 01.07.2017., nepieciešamības gadījumā apkopojot informāciju arī ārpus minētā laika posma.

Revīzijas apjomā iekļautas:

- ✓ Labklājības ministrija kā vadošā valsts pārvaldes iestāde, kas ir atbildīga par sociālo pakalpojumu politikas veidošanu un īstenošanu, tajā skaitā par šīs politikas ilgtspējas nodrošināšanu;
- ✓ plānošanas reģioni, kas koordinē pašvaldību DI ietvaros īstenotās aktivitātes, nodrošina plānošanas reģionu DI plānu un slēdzamo VSAC filiāļu un bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu izstrādi u.c.;

- ✓ pašvaldības, kas nodrošina DI mērķa grupas personu identificēšanu un iesaistīšanu DI, sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu un to infrastruktūras attīstību un/vai izveidošanu, kā arī sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanu DI mērķa grupas personām.

Revīzijas metodes

Attīstības plānošanas dokumentu, normatīvo aktu izstrādes dokumentu un projektu analīze, citu ar sociālo pakalpojumu izveidi (tajā skaitā DI laikā izstrādāto) un uzraudzību saistīto dokumentu un informācijas, kā arī normatīvo aktu analīze.

Intervijas ar institūciju, kas ir iesaistītas DI īstenošanā – Labklājības ministrijas, plānošanas reģionu, pašvaldību un pašvaldību sociālo dienestu, – pārstāvjiem.

Valsts finansēto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju filiāļu apmeklējumi.

Sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu sniegšanas vietu – biedrības “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns”” dienas centra personām ar GRT un citiem funkcionāliem traucējumiem, grupu dzīvokļa, tajā skaitā grupu dzīvokļa, kurā uzturas cilvēki ar ļoti smagu invaliditāti, kā arī specializētās darbnīcas – klātienes apmeklējumi, tajā skaitā intervijas ar to pārstāvjiem.

Datu analīze. Datu analīzē izmantoto informāciju skatīt pielikumā.

Finanšu informācijas analīze.

Valsts statistikas pārskatu un institūciju statistiskās informācijas analīze.

Pašvaldību aptauja, lai noskaidrotu informāciju par pašvaldību iesaisti DI, tajā skaitā par mērķa grupas personu identificēšanu un izvērtēšanu, jau esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanu, kā arī par jaunu pakalpojumu izveidi un to ilgspēju pēc DI noslēguma. Aptaujātas 15 pašvaldības¹⁷⁸.

Ekspertu konsultācijas un eksperta viedokļa noskaidrošana. Pilnā apjomā eksperta – Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācijas “SUSTENTO” – ziņojums “Par valstī īstenotās deinstitutionalizācijas mērķa grupas personu specifiskajām vajadzībām un tām nepieciešamajiem sabiedrībā balstītajiem pakalpojumiem, kā arī par mērķa grupu personu izvērtēšanas metodikām un atbilstošāko laiku izvērtēšanas veikšanai” ir publicēts kopā ar šo revīzijas ziņojumu un ir pieejams Valsts kontroles interneta vietnē www.lrvk.gov.lv.

Revīzijas ierobežojumi

Revīzijas apjomam tiek noteikti šādi revīzijas ierobežojumi:

- ✓ Valsts kontrole neveica ar DI īstenošanu saistīto ES struktūrfondu projektu līdzekļu izlietojuma atbilstības pārbaudes un veikto izdevumu attiecināmības pārbaudes, jo šādu pārbažu veikšanu saskaņā ar normatīvajiem aktiem¹⁷⁹ nodrošina ES fondu uzraudzības iestādes;
- ✓ revīzijā nav veiktas pārbaudes par DI ietvaros paredzētās bērnu ārpusģimenes aprūpes sistēmas pilnveidi, tajā skaitā jaunu aizbildņu, adoptētāju un audžuģimeņu piesaisti, lai samazinātu aprūpes iestādēs dzīvojošo bērnu skaitu. To kā atsevišķu jomu vērtēsim nākamajā lietderības revīzijā, kas tiks uzsākta 2018.gada pavasarī un būs secīgs šīs revīzijas turpinājums;

- ✓ datu analīzē, izmantojot institūciju iesniegtos datus par DI mērķa grupu personu izvērtēšanu un nepieciešamajiem pakalpojumiem, par personām piešķirtajām valsts pensijām un pabalstiem, par personu ienākumiem, par pašvaldību piešķirto sociālo palīdzību un sociālajiem pabalstiem u.c., esam paļāvušies uz iesniegto datu pilnīgumu un patiesumu.

Revīzijas kritēriji

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir izpildīts / nav izpildīts
Vai sabiedrībā balstīto pakalpojumu ieviešanas process ir efektīvs un ekonomisks?		
1. Vai DI mērķa grupā ir ietvertas personas, kuras spēj uzsākt dzīvi un dzīvot ārpus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas, saņemot sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus?	✓ DI mērķa grupā ir ietvertas visas personas, kuras spēj uzsākt dzīvi un dzīvot ārpus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas, saņemot sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus.	☉ Jā, kritērijs ir izpildīts.
2. Vai DI ir noteikti tādi sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi, kas DI mērķa grupas personām rada priekšnoteikumus, lai tās varētu uzsākt dzīvi un dzīvot ārpus institūcijas, tajā skaitā: <ul style="list-style-type: none"> 2.1. vai pilngadīgām personām ar GRT paredzētie pakalpojumi ir piemēroti visu veidu GRT? 2.2. vai bērniem ar FT un viņu vecākiem paredzētie pakalpojumi un to nodrošināšanas secība rada priekšnoteikumus, lai mērķa grupas bērni varētu dzīvot sabiedrībā? 	✓ DI mērķa grupas personām noteiktie pakalpojumi rada priekšnoteikumus patstāvīgai dzīvei ārpus institūcijas.	☉ Daļēji. Kritērijs ir izpildīts attiecībā uz pilngadīgām personām ar GRT. Kritērijs pilnā apmērā nav izpildīts attiecībā uz bērniem ar FT plānoto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu, jo revidentu vērtējumā šiem pakalpojumiem nav ietekme uz bērna nenonākšanu ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā, kas ir DI mērķis.
3. Vai ir uzrunātas un DI iesaistītas personas, kurām ir vislielākais risks nokļūt institūcijā, iestājoties noteiktiem apstākļiem?	✓ Projektā ir uzrunātas un DI ir iesaistītas mērķa grupas personas, kuras vēl nesaņem sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus – dienas aprūpes centra pakalpojumu, specializētās darbnīcas pakalpojumu, mājas aprūpi (pabalstu mājas aprūpes nodrošināšanai) vai citu pašvaldības izveidotu sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes pakalpojumu.	☉ Jā, kritērijs ir izpildīts. No DI iesaistītajām pilngadīgām personām ar GRT vismaz 89 personas (6,6%) līdz to iesaistei DI nebija saņēmušas pašvaldību sniegto sociālo palīdzību un/vai sociālos pakalpojumus. Turklāt 45 personas (3,3%) bija reģistrētas rindā uz pakalpojuma saņemšanu VSAC.

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir izpildīts / nav izpildīts
4. Vai mērķa grupu personu izvērtēšanai un individuālo atbalsta plānu sagatavošanai ir izvēlēts pareizais laiks?	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Eksperta norādītais optimālais laiks individuālo atbalsta plānu sagatavošanai, lai individuālajos atbalsta plānos norādītā informācija būtu aktuāla pakalpojuma saņemšanas brīdī. ✓ Individuālajā atbalsta plānā paredzētie pakalpojumi ir pieejami, lai nodrošinātu personas dzīvi sabiedrībā. 	<ul style="list-style-type: none"> ⊗ Nē, kritērijs nav izpildīts. Personu izvērtēšanu bija nepieciešams veikt neilgi pirms personai ir iespēja saņemt pakalpojumu. ⊗ Nē, kritērijs nav izpildīts. Lielākā daļa personām individuālajos atbalsta plānos norādītie pakalpojumi izvērtēšanas brīdī nav pieejami. Tie būs pieejami tikai pēc pakalpojumu un to infrastruktūras izveides, kas ir plānota ne ātrāk par 2020.gadu.
5. Vai DI komunikācijas aktivitātes veicina DI mērķu sasniegšanu – vai tās ir uzsāktas un notiek īstajā brīdī?	<ul style="list-style-type: none"> ✓ DI paredzētās komunikācijas plāna īstenošana ir uzsākta pirms pašvaldībām bija jāpieņem lēmums par iesaisti DI. ✓ DI paredzētā komunikācijas plāna īstenošana ir uzsākta vismaz laikā, kad mērķa grupas personas varēja uzsākt pieteikšanos DI. ✓ Komunikācijas plāns tiek īstenots visā DI laikā. 	<ul style="list-style-type: none"> ⊗ Nē, kritērijs nav izpildīts. Komunikācijas plāns ir apstiprināts tikai 2016.gada III ceturksnī, bet sadarbības līgumu slēgšana ar pašvaldībām uzsākta jau 2016.gada sākumā. ⊗ Nē, kritērijs nav izpildīts. Komunikācijas plāns ir apstiprināts tikai 2016.gada III ceturksnī, bet pašvaldības mērķa grupas personas sāka uzrunāt jau 2015.gada otrajā pusē. Turklāt Komunikācijas plāns arvien netiek īstenots attiecībā uz sabiedrību, kurai ir jābūt izpratnei, vai un kā mērķa grupas personas spēj dzīvot ārpus institūcijas (komunikācijas kampaņa arvien nav uzsākta). ⊙ Daļēji. Komunikācijas plāns tiek īstenots daļēji – galvenokārt attiecībā uz DI iesaistītajām institūcijām. Arvien nav uzsākta revidentu vērtējumā būtiskākā aktivitāte – komunikācijas kampaņa sabiedrības attieksmes maiņai par personām ar GRT.
6. Vai DI mērķu sasniegšanai tiek nodrošināts savlaicīgs un atbilstošs IKT atbalsts?	<ul style="list-style-type: none"> ✓ IKT atbalsts aktivitātes veicējam ir nodrošināts pirms attiecīgās aktivitātes uzsākšanas. ✓ IKT atbalsts aktivitātes veikšanas brīdī aktivitātes veicējam bija pilnvērtīgi izmantojams. ✓ Aktivitātes veicējiem nav bijis jāiegulda papildu resursi DI nepieciešamo darbību veikšanai. 	<ul style="list-style-type: none"> ⊗ Nē, kritērijs nav izpildīts. Jau DI plānošanas posmā IKT atbalsts bija jānodrošina vismaz četrām DI aktivitātēm. Tomēr līdz šim turklāt tikai daļēji apmērā tas ir nodrošināts tikai vienai aktivitātei – mērķa grupu personu izvērtēšanas procesam. ⊗ Nē, kritērijs nav izpildīts. IKT atbalsts personu izvērtēšanas procesam tika pilnveidots vēl vairākus mēnešus pēc aktivitātes uzsākšanas, tostarp bija arī

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir izpildīts / nav izpildīts
		darbības pārtraukumi. ☒ Nē, kritērijs nav izpildīts. Pilnvērtīga IKT atbalsta trūkuma dēļ plānošanas reģioniem bija nepieciešami papildu resursi izvērtēšanas rezultātu apkopošanai.
7. Vai DI paredzētais finansējums tiek un tiks izlietots efektīvi un ekonomiski, tajā skaitā: 7.1. vai visas aktivitātes (pētījumi, novērtējumi u.tml., kuru izstrādē tiek iesaistīti ārpakalpojuma sniedzēji) ir veiktas par jautājumiem, kas nav analizēti iepriekš; 7.2. vai visas DI ietvaros radītās metodikas nodrošina jaunu aktivitāšu ieviešanu; 7.3. vai izvēlēts labākais veids mērķa grupas personu vajadzību izvērtēšanai un individuālo atbalsta plānu izstrādei, lai noteiktu minētajām personām nepieciešamos pakalpojumus; 7.4. vai izvēlēts labākais veids plānošanas reģionu DI plānu izstrādei; 7.5. vai, ņemot vērā pašlaik radušās nobīdes DI aktivitāšu īstenošanā, līdz DI beigām būs iespējams īstenot visas aktivitātes, kas ir nepieciešamas un nozīmīgas DI mērķa sasniegšanai?	✓ Visas aktivitātes (pētījumi, novērtējumi utt., kuru izstrādē tiek iesaistīti ārpakalpojuma sniedzēji) ir vērstas uz DI mērķu sasniegšanu. ✓ DI aktivitātes nedublē iepriekš veiktās un DI ietvaros veiktās aktivitātes. ✓ Personai nepieciešamos tās funkcionālajam stāvoklim atbilstošus un DI paredzētos pakalpojumus nav iespējams noteikt ar tiem izvērtēšanas veidiem, kas jau tiek izmantoti sociālajā darbā un VDEĀVK, lai noteiktu personas funkcionālajam stāvoklim atbilstošus sociālos pakalpojumus. ✓ Ārpakalpojuma sniedzējs ir piesaistīts tikai tādiem pakalpojumiem, kurus nav iespējams nodrošināt ar iesaistīto institūciju resursiem.	☒ Daļēji. DI līdzekļi tika/tiek izlietoti arī tādu pētījumu veikšanai, kas ne tikai neveicina DI mērķu sasniegšanu, bet nav nepieciešami nozarei kopumā. ☒ Daļēji, kritērijs nav izpildīts attiecībā uz DI ietvaros īstenotajiem pētījumiem par sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas modeļu izstrādi. Pētījumā apkopota jau iepriekš valsts un pašvaldību iestāžu rīcībā esoša informācija, nesniedzot prasītos priekšlikumus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanai, jo šādu pētījumu rezultātā nav iespējams piedāvāt jaunus risinājumus, bet tikai izdarīt jau iepriekš zināmu secinājumu – ka pašlaik valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi nav pietiekami visu nepieciešamo pakalpojumu finansēšanai. Attiecīgi tas nav izmantojams arī nākamajam pētījumam. ☒ Jā, kritērijs ir izpildīts. Ar DI ietvaros izstrādātajām mērķa grupas personu izvērtēšanas metodikām ir iespējams veikt vienotu, vispusīgāku un kvalitatīvāku personu vajadzību izvērtējumu. ☒ Jā, kritērijs ir izpildīts. Plānošanas reģionu DI plānu izstrādi nebija iespējams veikt ar plānošanas reģionu resursiem.

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir izpildīts / nav izpildīts
8. Vai DI īstenošanai nepieciešamās darbības notiek atbilstoši plānotajam un tās ir savstarpēji saskaņotas?	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Visas būtiskākās DI aktivitātes tiek īstenotas atbilstoši plānotajiem termiņiem. ✓ Radušās nobīdes neietekmē citu aktivitāšu veikšanu un visu DI paredzēto aktivitāšu pabeigšanu līdz plānotajiem gala termiņiem. 	<ul style="list-style-type: none"> ⊗ Nē, kritērijs nav izpildīts. Visas būtiskākās DI aktivitātes no sākotnēji plānotajiem termiņiem ir nobīdījušās par diviem līdz pat 21 mēnesim. ⊗ Nē, kritērijs nav izpildīts. Radušās nobīdes kavē nākamo aktivitāšu veikšanu un pastāv risks, ka līdz DI gala termiņiem plānotajā apjomā netiks sniegti tie pakalpojumi, kuriem nepieciešama infrastruktūras izveide.
9. Vai DI darbības ir vērstas uz to, lai DI mērķa grupas personām būtu nodrošināta līdzvērtīga iespēja saņemt sabiedrībā balstītus pakalpojumus dzīvesvietas pašvaldībā?	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mērķa grupas personām pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai DI rezultātā būs iespēja saņemt tai nepieciešamos pakalpojumus. 	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ Jā, kritērijs ir izpildīts. Kopumā DI paredzētie pakalpojumi nepieciešamajā apjomā tiek ietverti plānošanas reģionu DI plānu projektos. Tāpēc prognozējams, ka, pašvaldībām savstarpēji sadarbojoties, DI rezultātā personām būs pieejami nepieciešamie pakalpojumi pēc iespējas tuvāk to dzīvesvietai, ja DI plānos netiks veiktas būtiskas izmaiņas.
10. Vai DI ir nodrošināta politiskā un finansiālā ilgtspēja, t.i.: 10.1. vai DI paredzētais un ar VSAC filiāļu slēgšanu ietaupītais finansējums un mērķa grupas personas ienākumi (piemēram, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts vai apgādnieka zaudējuma pensija) būs pietiekami, lai segtu visus ar personas dzīvi sabiedrībā saistītos izdevumus; 10.2. vai pašvaldības plāno uzņemties DI rezultātu uzturēšanu arī pēc DI noslēguma?	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ir panākta vienošanās ar pašvaldībām par DI ietvaros radīto pakalpojumu un izveidotās pakalpojumu infrastruktūras uzturēšanas finansēšanu pēc DI. 	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ Jā, kritērijs ir izpildīts. Valsts apņēmusies finansēt pakalpojumus tām pilngadīgām personām, kuras uzsāks dzīvi ārpus VSAC. Šobrīd pašvaldības pakalpojumus plāno tādā apmērā, kādā tos varēs uzturēt arī pēc DI, lai gan norāda uz finanšu trūkuma risku.
11. Vai DI ir nodrošināta institucionālā ilgtspēja?	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ir radīti priekšnoteikumi DI izstrādāto metodiku turpmākai izmantošanai sociālajā darbā. ✓ Ir radīti priekšnoteikumi DI izstrādāto metodiku lietošanā apmācīto speciālistu turpmākai iesaistei sociālajā darbā. 	<ul style="list-style-type: none"> ⊙ Daļēji. Nav radīti priekšnoteikumi bērnu izvērtēšanas metodikas izmantošanai turpmākajā sociālajā darbā. ⊙ Daļēji. Bērnu izvērtēšanas metodikas lietošanā apmācīti izvērtēšanai piesaistīti speciālisti, no kuriem tikai daļa ir sociālie

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir izpildīts / nav izpildīts
12. Vai likvidēšanai noteiktās trīs VSAC filiāles ir piemērotākās DI mērķu sasniegšanai?	<p>✓ Ir definēti kritēriji VSAC filiāļu izvērtēšanai, lai noteiktu slēdzamās filiāles.</p> <p>✓ Atbilstoši definētajiem kritērijiem ir veikta visu VSAC filiāļu izvērtēšana.</p>	<p>⊙ Daļēji. Kritēriji ir definēti, bet tie nav pilnīgi, lai noteiktu slēgšanai piemērotāko filiāli. Piemēram, nav iekļauts kritērijs par filiālē nepieciešamajiem ieguldījumiem.</p> <p>⊙ Daļēji. Lai gan ir izvērtētas visas VSAC filiāles, tomēr to izvērtēšanai nav iegūta pilnīga un savstarpēji salīdzināma informācija. Turklāt iekļautie kritēriji nav pilnīgi.</p>

Revīzijas grupas vadītāja
vecākā valsts revidente

A.Villa

Revīzijas grupa:
valsts revidente

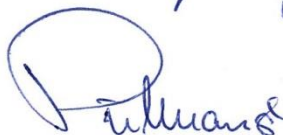
O.Buivide

valsts revidente

I. Baltuse

I.Baltusa

attīstības projektu vadītājs

E.Pūlmanis

Saīsinājumi, termini un skaidrojumi

Saīsinājums, termins	Skaidrojums
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
Deinstitucionalizācija (DI)	Savstarpēji saistīts aktivitāšu kopums ilgstošas institucionālās aprūpes formu mazināšanai, ieviešot sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus.
Eksperts	Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija “SUSTENTO”
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
FT	Funkcionāli traucējumi
GRT	Garīga rakstura traucējumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma izpratnē ir psihiska saslimšana vai garīgās attīstības traucējums, kas ierobežo personas spējas strādāt un aprūpēt sevi, kā arī apgrūtinā tās iekļaušanos sabiedrībā un kas noteikts atbilstoši spēkā esošajai Starptautiskās statistiskās slimību un veselības problēmu klasifikācijas (SSK) redakcijai.
NAURIS	Novērtēšanas anketu uzskaites un reģistrācijas informācijas sistēma
Normalizācijas princips	Normalizācijas princips nozīmē, ka ikvienam cilvēkam ar garīga rakstura un citiem funkcionāliem traucējumiem ir pieejams tāds pats ikdienas dzīves veids kā pārējiem sabiedrības locekļiem.
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojums	Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu mērķis ir nodrošināt personām ar noteiktiem funkcionāliem ierobežojumiem šo ierobežojumu mazināšanu vai novēršanu, kā arī komplikāciju riska novērtēšanu un mazināšanu. Tos sniedz fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsti, funkcionālie speciālisti konsultāciju, multiprofesionālu vai monoprofesionālu medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu veidā, piedaloties citām ārstniecības un ārstniecības atbalsta personām.
Plānošanas reģions	Atvasinātas publiskas personas, kuras izveidotas ar Reģionālās attīstības likumu. To mērķis ir nodrošināt Latvijas reģionu attīstības plānošanu, koordināciju, pašvaldību un citu valsts pārvaldes iestāžu sadarbību.
Sociālās rehabilitācijas pakalpojums	Sociālās rehabilitācijas pakalpojums Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma izpratnē ir pasākumu kopums, kas vērsts uz sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu vai uzlabošanu, lai nodrošinātu sociālā statusa atgūšanu un iekļaušanos sabiedrībā, un ietver sevī pakalpojumus personas dzīvesvietā un sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā vai dzīvesvietā vai sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.
SPOLIS	Labklājības ministrijas pārziņā esošā Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēma (SPOLIS), kuras mērķis ir nodrošināt sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības organizēšanu, koordinēšanu un pārraudzīšanu. SPOLIS struktūru, tajā iekļaujamo datu apjomu, datu apstrādes noteikumus un izmantošanas kārtību, kā arī institūciju sadarbības noteikumus regulē Ministru kabineta 30.09.2014. noteikumi Nr.587 “Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmas noteikumi”.
VDEĀVK	Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija
VSAC	Valsts sociālās aprūpes centrs – no valsts budžeta finansēta ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija – VSAC “Rīga”, VSAC “Kurzeme”, VSAC “Vidzeme”, VSAC “Latgale un VSAC “Zemgale” un to filiāles.

Pielikums. Datu analīzē izmantotā informācija

- ✓ Labklājības ministrijas Novērtēšanas anketu uzskaites un reģistrācijas informācijas sistēmā (NAURIS) uzkrātie dati par deinsitucionalizācijas mērķa grupu personām.
- ✓ Labklājības ministrijas Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmā (SPOLIS) uzkrātā informācija par personām, kuras laikā no 01.01.2016. līdz 30.06.2017.:
 - saņēma valsts finansētu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu;
 - bija reģistrētas rindā uz valsts finansēta ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanu.
- ✓ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Sociālās apdrošināšanas informācijas sistēmas dati par izvērtētajām personām ar GRT laikā no 01.01.2016. līdz 30.06.2017. piešķirtajiem pakalpojumiem – valsts pensiju, valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu u.c. pensiju un valsts pabalstu veidiem.
- ✓ Valsts ieņēmumu dienesta Nodokļu informācijas sistēmā uzkrātie dati par izvērtēto personu ar GRT laikā no 01.01.2016. līdz 30.06.2017. gūtajiem ienākumiem (ieņēmumiem) no nodokļu maksātāju iesniegtajiem pārskatiem:
 - *Ziņojumiem par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām no darba ņēmēju darba ienākumiem, iedzīvotāju ienākuma nodokli un uzņēmējdarbības riska valsts nodevu pārskata mēnesī par laiku no 01.01.2016. līdz 30.06.2017.;*
 - *Ziņojumiem par sezonas laukstrādnieku ienākuma nodokļa maksātāju darba ienākumiem, iedzīvotāju ienākuma nodokli un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām pārskata mēnesī par laiku no 01.01.2016. līdz 30.06.2017.;*
 - *Mikrouzņēmumu nodokļa deklarācijām par laiku no 01.01.2016. līdz 30.06.2017.;*
 - *Iedzīvotāju ienākuma nodokļa deklarāciju sadaļām D3 un D3¹ par 2016.gadu;*
 - *Paziņojumiem par fiziskai personai izmaksātajām summām par laiku no 01.01.2016. līdz 30.06.2017.*
- ✓ Pašvaldību izmantotajā Sociālās palīdzības administrēšanas lietojumprogrammā (SOPA) uzkrātā informācija par laikā no 01.01.2016. līdz 30.06.2017. piešķirtajiem/izmaksātajiem sociālās palīdzības pabalstiem un sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem.
- ✓ Plānošanas reģionu iesniegtā informācija par izvērtētajiem bērniem ar FT ieteiktajiem pakalpojumiem.

Atsauces

¹ Latvijas Republikas Satversmes 109.pants.

² Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 20. un 23.punkts.

³ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 13., 20., 21., 22., 23. un 33.punkts.

⁴ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.pants un 5.panta pirmā daļa.

⁵ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9., 9.¹ un 13.pants un Invaliditātes likuma 12. un 13.pants.

⁶ Valsts statistikas pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu 2016.gadā (Ministru kabineta 06.04.2010. noteikumi Nr.338 “Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā” (spēkā līdz 31.05.2017.) 3.pielikums “Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu ____gadā”).

⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums.

⁸ Eiropas Komisijas stratēģija “Eiropa 2020” (pieņemta 03.03.2010.). Pieejama: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>, skatīts 04.01.2018.

⁹ Eiropas ekspertu grupas par pāreju no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi 2012.gada vadlīnijas “Eiropas kopējās vadlīnijas pārejai no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi” (*Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care*).

¹⁰ *European structural and investment funds 2014–2020: Official texts and commentaries*. Pieejams: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/blue_book/blueguide_en.pdf, skatīts 16.01.2018.

¹¹ Saskaņā ar Rīcības plānu deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam pēc Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas datiem 01.01.2015. valstī bija 22 078 personas, kurām invaliditāte bija noteikta psihisko un uzvedības traucējumu dēļ. Savukārt 2013.gada beigās Slimību profilakses un kontroles centra reģistra uzskaitē atradās 82 993 personas ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem, kas veido 4,1% no Latvijas iedzīvotājiem.

¹² Saskaņā ar Rīcības plānu deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam 01.01.2015. bērnu aprūpes iestādēs atradās 1551 bērns, pie aizbildņa – 4831, bet audžuģimenē – 1224 ārpusģimenes aprūpē esoši bērni.

¹³ ES struktūrfondu 2007.–2013.gada plānošanas periodā ESF projekta darbības programmas “Cilvēkresursi un nodarbinātība” papildinājuma 1.4.1.2.4.apakšaktivitātes “Sociālās rehabilitācijas un institūcijām alternatīvu sociālās aprūpes pakalpojumu attīstība reģionos” ietvaros: tika atbalstīta plānošanas reģionu sociālo pakalpojumu vidēja termiņa attīstības programmu izstrāde, kurās, balstoties uz esošās situācijas un attīstības alternatīvu analīzi, bija jānosaka institūcijām alternatīvo (sabiedrībā balstīto) sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu attīstības plāni plānošanas reģiona pašvaldībās; tika atbalstīta plānošanas reģionu izstrādāto programmu īstenošana – attīstīt pakalpojumus, lai pilnveidotu personu ar funkcionāliem traucējumiem, bezpajumtnieku un citu sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu sociālās un funkcionālās prasmes, palielinātu mērķu grupas personu nodarbinātību un integrāciju sabiedrībā.

¹⁴ Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam (apstiprināts ar labklājības ministra 15.07.2015. rīkojumu Nr.63).

¹⁵ Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam (apstiprināts ar labklājības ministra 15.07.2015. rīkojumu Nr.63) un Labklājības ministrijas darba dokuments “Deinstitucionalizācija un tās īstenošanas process”.

¹⁶ Nepieciešamie grozījumi ir pieņemti 12.01.2017., paredzot stingrākus ierobežojumus visām personu grupām, piemēram, nosakot, ka valsts finansētu ilgstošās sociālās aprūpes institūcijas pakalpojumu var saņemt tikai tās mērķa grupas personas, kurām tas nepieciešams aprūpes līmeņa dēļ vai traucējumu smaguma dēļ nav iespējams nodrošināt aprūpi ģimenē (bērniem), kā arī ierobežojot termiņu, cik ilgi bērni, kuriem nodrošināma ārpusģimenes aprūpe, var izmantot valsts apmaksātu ilgstošās sociālās aprūpes institūcijas pakalpojumu.

¹⁷ Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumi Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi”, Ministru kabineta 09.02.2016. noteikumi Nr.91 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.2.pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” īstenošanas noteikumi”, Ministru kabineta 20.12.2016. noteikumi Nr.871 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.3.1.specifiskā atbalsta mērķa “Attīstīt pakalpojumu infrastruktūru bērnu aprūpei ģimeniskā vidē un personu ar invaliditāti neatkarīgai dzīvei un

integrācijai sabiedrībā” 9.3.1.1.pasākuma “Pakalpojumu infrastruktūras attīstība deinstitucionalizācijas plānu īstenošanai” pirmās un otrās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi”.

¹⁸ Starptautiskā rekonstrukcijas un attīstības banka, Starptautiskā finanšu korporācija un Daudzpusējo investīciju garantiju aģentūra (Pasaules Banka).

¹⁹ Sociālās palīdzības sistēmas administrēšanas “Baltā grāmata” (apstiprināta Ministru kabinetā 13.05.1997., prot. Nr.27 36.§).

²⁰ Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2014.–2020.gadam (apstiprināts Saeimas 20.12.2012. sēdē) 36.–42.lpp.

²¹ Valsts stratēģiskās prioritātes DI jomā definētas Pamatnostādņēs sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar Ministru kabineta 04.12.2013. rīkojumu Nr.589, prot. Nr.61 59.§), savukārt pasākuma specifiskais mērķis un ieviešanas nosacījumi noteikti Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumos Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi”.

²² *A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide) – 2000 Edition, Project Management Institute, 2000., pg.6-8.*

²³ ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām (Latvijā ratificēta 01.03.2010., spēkā no 31.03.2010.) 19.pants.

²⁴ Eiropas ekspertu grupas par pāreju no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi 2012.gada vadlīnijas “Eiropas kopējās vadlīnijas pārejai no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi” (*Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care*).

²⁵ Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma (redakcijā, kas ir spēkā no 07.06.2007.) 9.¹pantu valsts finansētu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu institūcijā var saņemt arī personas ar vieglākiem GRT, ja tās pakalpojumu saņēma jau līdz 01.01.2003.

²⁶ Valsts statistikas pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu 2016.gadā (Ministru kabineta 06.04.2010. noteikumi Nr.338 “Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā” (spēkā līdz 31.05.2017.) 3.pielikums “Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu ____gadā”).

²⁷ Rīcības plāna deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam (apstiprināts ar labklājības ministra 15.07.2015. rīkojumu Nr.63) 25. un 26.lpp.

²⁸ Šīs nodaļas kontekstā par DI iesaistītām personām tiek uzskatītas tās mērķa grupas personas, kuras ir pieteikušās dalībai DI. Daļa no tām dažādu iemeslu dēļ var būt arī izstājušās no DI (atteikušās no turpmākas dalības, mirušas), tāpēc nav izvērtētas.

²⁹ Iesaistīts lielāks bērnu ar FT īpatsvars, jo arī bērnu ilgstošas aprūpes institūcijās dzīvo bērni ar FT, bet revidentu rīcībā nav informācijas, cik šādu bērnu ir.

³⁰ Datu analizē tika izmantoti Labklājības ministrijas informācijas sistēmas NAURIS dati par personām ar GRT, kas izvērtētas līdz 14.08.2017., SPOLIS dati par personām, kuras līdz 30.06.2017. bija reģistrētas rindā uz pakalpojuma saņemšanu valsts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, un pašvaldību sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības administrēšanā izmantotās lietojumprogrammas SOPA dati par izvērtētajām personām ar GRT sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību.

³¹ Aprūpes pakalpojums, atelpas brīža pakalpojums, dienas aprūpes centra pakalpojums un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi.

³² Ministru kabineta 05.12.2017. noteikumu Nr.709 “Grozījumi Ministru kabineta 2015.gada 16.jūnija noteikumos Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi”” anotācija.

³³ Eiropas ekspertu grupas par pāreju no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi 2012.gada vadlīnijas “Eiropas kopējās vadlīnijas pārejai no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi” (*Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care*).

³⁴ Metodikas izstrādi veica Labklājības ministrija sadarbībā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju, Valsts sociālās aprūpes centra “Rīga” filiāli “Pļavnieki”, Rīgas domes Labklājības departamentu, nodibinājumu “Sociālo pakalpojumu aģentūra”, Latvijas Ergoterapeitu asociāciju, Latvijas Pašvaldību sociālo dienestu vadītāju apvienību un biedrībām “Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi”, “Cerību spārni”, “Latvijas SOS Bērnu ciemata asociācija”, “Profesionālo audžuģimeņu apvienība “Terēze”” un Sociālo darbinieku biedrību.

³⁵ Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumu Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālajai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu pieejamību personām ar

invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi” 40.4.un 40.5.apakšpunkts un 41. un 42.punkts.

³⁶ Datu analizē tika izmantoti Labklājības ministrijas informācijas sistēmas NAURIS dati par personām ar GRT, kas izvērtētas līdz 14.08.2017.

³⁷ Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācijas “SUSTENTO” 08.12.2017. eksperta ziņojums “Par valstī īstenotās deinstitucionalizācijas mērķa grupas personu specifiskajām vajadzībām un tām nepieciešamajiem sabiedrībā balstītajiem pakalpojumiem, kā arī par mērķa grupu personu izvērtēšanas metodikām un atbilstošāko laiku izvērtēšanas veikšanai” un biedrības Rīgas pilsētas “Rūpju bērns” valdes priekšsēdētāja Māra Grāvja skaidrojums (Ādažu novada jaunumi “Aicinām iedzīvotājus uz tikšanos par dienas centra izveidi šodien, 21.novembrī plkst.18.00 Vēstures un mākslas galerijā”, pieejams: <http://www.adazi.lv/nakama-tikšanas-par-dienas-centra-izveidi/>, skatīts 08.12.2017.) un personu ar GRT iedalījums, pieejams: http://www.idrs.org.au/s32/guide/p040_4_2_IDandMI.php#.WeubDVSCyyK, skatīts 06.12.2017.

³⁸ Žesti, piktogrammas, Bliss simboli, komunikāciju tāfeles u.c. alternatīvās (aizstājot, tiek lietota, ja persona nerunā) un augmentatīvās (atbalstošā, tiek lietota, lai personai palīdzētu izteikties) komunikācijas līdzekļi, kas nepieciešami, lai sazinātos ar personām ar GRT, kurām ir grūtības ar komunikācijas veidošanu.

³⁹ Ministru kabineta 13.06.2017. noteikumi Nr. 338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” (spēkā no 01.07.2017.).

⁴⁰ Datu analizē tika izmantoti Labklājības ministrijas informācijas sistēmas NAURIS dati par personām ar GRT, kas izvērtētas līdz 14.08.2017.

⁴¹ Ministru kabineta 18.12.2012. noteikumi Nr.942 “Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā”.

⁴² Valsts kontroles lietderības revīzija “Vai personām ar invaliditāti paredzētais asistenta pakalpojums nodrošina tā izveidošanas mērķu sasniegšanu?” (revīzijas uzdevums Nr.2.4.1-10/2015).

⁴³ Personai ar GRT tiek nodrošinātas darba iespējas atvērtā darba tirgū – atkarībā no personas ar GRT spējām un darba pienākumiem tai darba vietā ir atbalsta persona, kura palīdz veikt darba pienākumus. Atbalsta personas uzdevums ir palīdzēt saprast darba pienākumus, darba kārtību, palīdzēt komunicēt ar darba devēju un, ja nepieciešams, ar darba kolēģiem.

⁴⁴ Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.1.1.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt nelabvēlīgākā situācijā esošu bezdarbnieku iekļaušanos darba tirgū” 9.1.1.1.pasākums “Subsidētās darbavietas nelabvēlīgākā situācijā esošiem bezdarbniekiem”.

⁴⁵ Tiesībsarga sadarbībā ar Invalīdu un viņu draugu apvienību “Apeironi” un Latvijas Nacionālo bibliotēku organizētā 29.11.2017. konference “Darba tirgus pieejamība personām ar invaliditāti” (informatīvie materiāli pieejami: <http://www.tiesibsargs.lv/news/lv/konferences-darba-tirgus-pieejamiba-personam-ar-invaliditati-video-un-materiali>).

⁴⁶ Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.1.1.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt nelabvēlīgākā situācijā esošu bezdarbnieku iekļaušanos darba tirgū” 9.1.1.1.pasākums “Subsidētās darbavietas nelabvēlīgākā situācijā esošiem bezdarbniekiem”.

⁴⁷ Ministru kabineta 13.06.2017. noteikumi Nr.338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” (spēkā no 01.07.2017.).

⁴⁸ Pamatnostādņu sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar Ministru kabineta 04.12.2013. rīkojumu Nr.589, prot. Nr.61 59.§) 4., 5. un 32.lpp.

⁴⁹ VDEĀVK ir sniedzis atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem FT.

⁵⁰ Ministru kabineta 05.12.2017. noteikumi Nr.709 “Grozījumi Ministru kabineta 2015.gada 16.jūnija noteikumos Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi”.

⁵¹ Datu analizē ir izmantota plānošanas reģionu iesniegtā informācija par 1821 bērnam ar FT nepieciešamajiem pakalpojumiem. Tabulā ir iekļauta informācija tikai par tiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem bērniem ar FT, kuri ir ieteikti vairāk kā 30% no izvērtētajiem bērniem. Latgales plānošanas reģions nav iesniedzis apkopojumu par vecākiem nepieciešamajiem pakalpojumiem.

⁵² Kurzemes, Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionu DI plāni 2018.gada janvārī publiski pieejamajās redakcijās.

⁵³ Veicot 14.08.2017. iesniegto Kurzemes, Vidzemes un Zemgales reģionu personu ar GRT individuālo atbalsta plānu informācijas analīzi, ir konstatēts, ka no šo reģionu DI iesaistītajām 67 pašvaldībām, sešās pašvaldībās (Durbes, Ērgļu, Mērsraga, Nīcas, Pāvilostas un Vecpiebalgas novadā) nav nevienas izvērtētās personas ar GRT un uz šīm pašvaldībām neplāno pārcelties arī neviena persona no citām pašvaldībām.

⁵⁴ Veicot Kurzemes, Vidzemes un Zemgales plānošanas reģionu iesniegtās informācijas par bērniem ar FT nepieciešamajiem pakalpojumiem analīzi, ir konstatēts, ka no šo reģionu DI iesaistītajām 67 pašvaldībām, piecās pašvaldībās (Alsungas, Brocēnu, Durbes, Nīcas un Rucavas novadā) nav izvērtēts neviens bērns ar FT.

⁵⁵ Labklājības ministrijas 12.05.2016. rīkojums Nr.42 “Par Valsts sociālās aprūpes centra “Latgale” filiāles “Kalkūni” darbības izbeigšanu”, Labklājības ministrijas 12.05.2016. rīkojums Nr.43 “Par Valsts sociālās aprūpes centra “Rīga” filiāles “Teika” darbības izbeigšanu”, Labklājības ministrijas 13.05.2016. rīkojums Nr.44 “Par Valsts sociālās aprūpes centra “Vidzeme” filiāles “Allaži” darbības izbeigšanu” un Labklājības ministrijas 25.01.2017. rīkojums Nr.14 “Grozījumi Labklājības ministrijas 2016.gada 12.maija rīkojumā Nr.43 “Par Valsts sociālās aprūpes centra “Rīga” filiāles “Teika” darbības izbeigšanu”.

⁵⁶ Starp Labklājības ministriju, Daugavpils novada domi, Daugavpils pilsētas domi un Latgales plānošanas reģionu 28.09.2016. noslēgtais nodomu protokols Nr.LM2016/21-07/91 “Par sadarbību projekta “Deinstitucionalizācijas pasākumu īstenošana Latgales reģionā” vienošanās Nr.9.2.2.1./15/I/005 ietvaros”.

⁵⁷ Eiropas ekspertu grupas par pāreju no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi 2012.gada vadlīnijas “Eiropas kopējās vadlīnijas pārejai no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi” (*Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care*).

⁵⁸ Saskaņā ar Ministru kabineta 03.06.2003. noteikumu Nr.291 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” (līdz 30.06.2017., zaudējis spēku ar Ministru kabineta 13.06.2017. noteikumiem Nr. 338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” no 01.07.2017.) 15.4.apakšpunktā noteikto, bērnu aprūpes institūcijai ir pienākums bērniem nodrošināt saskarsmes iespējas ar vecākiem un radniekiem gan institūcijā, gan ārpus tās.

⁵⁹ Saskaņā ar Rīcības plāna deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam (apstiprināts ar labklājības ministra 15.07.2015. rīkojumu Nr.63, ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 22.03.2016.) daļā “Vispārējie pamatprincipi DI ieviešanas mehānisma īstenošanai” noteikto kontaktu un emocionālās piesaistes saglabāšana ar ģimenes locekļiem ir prioritāra, nodrošinot aprūpes pakalpojumu, īpaši attiecībā uz bērniem, arī tad, ja nav iespējama ģimenes atkalapvienošana.

⁶⁰ Ministru kabineta 03.06.2003. noteikumi Nr.291 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” (spēkā līdz 30.06.2017.), Ministru kabineta 13.06.2017. noteikumi Nr.338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” (spēkā no 01.07.2017.) un Ministru kabineta 12.12.2000. noteikumi Nr.431 “Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām”.

⁶¹ Ministru kabineta 13.06.2017. noteikumi Nr.338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”.

⁶² Ministru kabineta 13.06.2017. noteikumu Nr.338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 187.punkts.

⁶³ VSAC “Rīga” filiāles “Baldone”, “Pļavnieki” un “Ezerkrasti”, VSAC “Kurzeme” filiāles “Gudenieki”, “Ilģi” un “Veģi” un VSAC “Latgale” filiāles “Kalkūni”, “Kalupe”, “Mēmele” un “Krašņi”.

⁶⁴ “Rekomendācijas atklāto risku bērnu ar īpašām vajadzībām tiesību un interešu novēršanai VSAC “Rīga” filiālē “Rīga” (pārbaude veikta 04.09.2017.–06.09.2017. saskaņā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas 31.08.2017. rīkojumu Nr.1-1/400), “Rekomendācijas atklāto risku bērnu ar īpašām vajadzībām tiesību un interešu novēršanai VSAC “Rīga” filiālē “Baldone” (pārbaude veikta 12.09.2017.–14.09.2017. saskaņā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas 06.09.2017. rīkojumu Nr.1-1/406), “Rekomendācijas atklāto risku bērnu ar īpašām vajadzībām tiesību un interešu novēršanai VSAC “Latgale” filiālē “Kalkūni” (pārbaude veikta 17.10.2017.–19.10.2017. saskaņā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas 25.09.2017. rīkojumu Nr.1-1/427) un “Rekomendācijas atklāto risku bērnu ar īpašām vajadzībām tiesību un interešu novēršanai VSAC “Kurzeme” filiālē “Liepāja” (pārbaude veikta 03.10.2017.–05.10.2017. saskaņā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas 28.09.2017. rīkojumu Nr.1-1/431).

⁶⁵ Būvniecības valsts kontroles biroja 06.07.2015. atzinums Nr.5-2/409 “Par VSAC “Vidzeme” filiāles “Allaži” ēku ekspluatāciju”.

⁶⁶ Labklājības ministrijas 08.07.2016. izstrādātā faktu lapa “Valsts sociālās aprūpes centra “Rīga” filiāles “Teika” reorganizācija 2017.gadā”. Skatīts 18.08.2017. Labklājības ministrijas mājaslapā (http://www.lm.gov.lv/upload/publikacijas/1/2016.07.08_faktu_lapa_teika.pdf).

⁶⁷ Starptautisko bērnu organizāciju FICE (*Fédération Internationale des Communautés Educatives*), IFCO (*International Foster Care Organisation* – Starptautiskā Audžuvecāku organizācija) un SOS Children’s Villages (SOS bērnu ciemati) 2004.gadā izstrādātie bērnu ārpusģimenes aprūpes kvalitātes standarti “Quality4Children Standarti”.

⁶⁸ Pamatnostādņu sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar Ministru kabineta 04.12.2013. rīkojumu Nr.589) 1.2.1.sadaļa “Sociālie pakalpojumi bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem”, kas paredz, ka vienā grupiņā nav vairāk par astoņiem bērniem, ievērojot brāļu/māsu nešķiršanas principu, un ka vienā iestādē nevar būt vairāk kā trīs grupiņas.

⁶⁹ Revidentu ieskatā katra filiāles “Kalkūni” pašreizējā grupiņa atsevišķi līdzinās *Quality4Children* standartā noteiktajām prasībām. Proti, katra grupiņa ir izvietota korpusā ar atsevišķu ieeju, tajā ir divas guļamistabas, katrai ir atsevišķa vannas istaba, ir kopīga virtuve, divas spēļu/ēdamistabas un viena dzīvojamā istaba. Rehabilitācijas nodarbības notiek atsevišķā korpusā.

⁷⁰ Vērtējums (C) – lietošanas kārtībā esošas, ar nolietotu vai nekvalitatīvi uzturētu jebkāda veida apdari, sen neremontētas ēkas.

⁷¹ Labklājības ministrijas apkopotā informācija “Personu skaits, kuras saņem valsts finansētus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pakalpojumus un kuras ir izvērtētas DI procesa ietvaros, 01.08.2017.”.

⁷² Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam (apstiprināts ar labklājības ministra 15.07.2015. rīkojumu Nr.63) un Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumu Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi” 4.2.3.un 4.3.3.apakšpunkts.

⁷³ Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam (apstiprināts ar labklājības ministra 15.07.2015. rīkojumu Nr.63).

⁷⁴ Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumi Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi” (redakcijā, kas bija spēkā līdz 14.07.2016.).

⁷⁵ Plānošanas reģionu DI plānu izstrādes precīzs termiņš ir noteikts, izstrādājot Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumu Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi”.

⁷⁶ Saskaņā ar Rīcības plānu aprūpes pakalpojumu un atelpas brīža pakalpojumu sniegšanu bērniem ar FT varēja uzsākt jau no 2016.gada I ceturkšņa, bet sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu – no 2017.gada I ceturkšņa, tiklīdz bērnam ir izstrādāts individuāls atbalsta plāns.

⁷⁷ Rīcības plāna deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam (apstiprināts ar labklājības ministra 15.07.2015. rīkojumu Nr.63) 6.2. un 6.7.apakšnodaļas.

⁷⁸ Valmieras un Jūrmalas pilsētas pašvaldība sadarbības līgumus noslēdza tikai 2016.gada decembrī.

⁷⁹ Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumi Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi”.

⁸⁰ Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumu Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi” 41. un 42.punkts.

⁸¹ Pamatnostādņu sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar Ministru kabineta 04.12.2013. rīkojumu Nr.589, prot.Nr.61 59.§) 33., 34., 43. un 108.lpp.

⁸² Daugavpils un Rēzeknes pilsētas pašvaldība, Dobeles, Talsu, Rojas, Aglonas, Carnikavas, Apes un Skrundas novada pašvaldība.

⁸³ Tukuma un Madonas novada pašvaldība.

⁸⁴ Ventpils pilsētas, Ogres, Iecavas, Cēsu un Neretas novada pašvaldība.

⁸⁵ Ministru kabineta noteikumu “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” Eiropas Reģionālās attīstības fonda 9.3.1.specifiskā atbalsta mērķa “Attīstīt pakalpojumu infrastruktūru bērnu aprūpei ģimeniskā vidē un personu ar invaliditāti neatkarīgai dzīvei un integrācijai sabiedrībā” 9.3.1.1.pasākuma “Pakalpojumu infrastruktūras attīstība deinstitucionalizācijas plānu īstenošanai” pirmās un otrās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).

⁸⁶ Finanšu ministrijas ES fondu 2014.–2020.gada plānošanas perioda uzraudzības ziņojumi, pieejami tiešsaistē: <http://www.cfla.gov.lv/lv/jaunumi/2013/biezak-konstatetas-kludas-parbaudes-projektu-istenosanas-vietas>, un Centrālās finanšu un līgumu aģentūras apkopotās biežākās kļūdas projektu īstenošanā un iepirkumu organizēšanā, pieejams tiešsaistē: <https://cfla.gov.lv/lv/es-fondi-2007-2013/biezakas-kludas?month=11&year=2017>.

⁸⁷ Ministru kabineta 20.12.2016 noteikumu Nr.871 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.3.1.specifiskā atbalsta mērķa “Attīstīt pakalpojumu infrastruktūru bērnu aprūpei ģimeniskā vidē un personu ar invaliditāti neatkarīgai dzīvei un integrācijai sabiedrībā” 9.3.1.1.pasākuma “Pakalpojumu infrastruktūras attīstība deinstitucionalizācijas plānu īstenošanai” pirmās un otrās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi” 11.punkts.

⁸⁸ Madonas novada domes 16.01.2018. lēmums Nr.12 “Par saistību uzņemšanos un sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu infrastruktūras attīstības risinājuma īstenošanu”. Pieejams tiešsaistē: <http://www.madona.lv/lat/box/lemumi/12%20Par%20saist%20C4%ABbu%20uz%20C5%86em%20C5%A1anos%20un%20sabi%20edr%20C4%ABb%20C4%81%20balst%20C4%ABtu%20soci%20C4%81lo%20pakalpojumu%20infrastrukt%20C5%ABras%20att%20C4%ABst%20C4%ABbas%20risin%20C4%81juma%20C4%ABsteno%20C5%A1anu.docx>.

⁸⁹ Ādažu novada domes 24.10.2017. lēmums Nr.231 “Par pakalpojumu infrastruktūru deinstitucionalizācijas pasākumu īstenošanai”. Pieejams tiešsaistē: http://www.adazi.lv/wp-content/uploads/2016/08/231_Lēmums_Deinstituc.projekts_labots_JID-SD.doc_LABOTS.pdf.

⁹⁰ VSIA “Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca” jaunā korpusa būvniecība tika īstenoti vairāku projektu ietvaros: projekts “Paula Stradiņa klīniskās universitātes slimnīcas infrastruktūras attīstība, uzlabojot veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti un izmaksu efektivitāti, paaugstinot pakalpojuma kvalitāti un izmaksu efektivitāti”, projekts “Paula Stradiņa klīniskās universitātes slimnīcas infrastruktūras attīstība, uzlabojot veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti un izmaksu efektivitāti, 2.kārta”, valsts galvotā aizdevuma projekts “Jaunā korpusa 1.kārtas būvniecība”.

⁹¹ Iepirkums Nr.LRLM2015/28-3-03/32TP. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/3110> un <https://pvs.iub.gov.lv/show/423138>, skatīts 24.05.2017.

⁹² Vienotais deinstitucionalizācijas komunikācijas stratēģijas pasākumu plāns (apstiprināts 28.07.2016. ar Labklājības ministrijas rīkojumu Nr.20/ESSF).

⁹³ Pamatnostādņu sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar Ministru kabineta 04.12.2013. rīkojumu Nr.589, prot.Nr.61 59.§) 36.lpp.

⁹⁴ Pamatnostādņu sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar Ministru kabineta 04.12.2013. rīkojumu Nr.589, prot.Nr.61 59.§) 36. un 129.lpp.

⁹⁵ Rīcības plāna deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam (apstiprināts ar labklājības ministra 15.07.2015. rīkojumu Nr.63) 6.2.sadaļas 4.8.apakšpunkts.

⁹⁶ Vienotais deinstitucionalizācijas komunikācijas stratēģijas pasākumu plāns (apstiprināts 28.07.2016. ar Labklājības ministrijas rīkojumu Nr.20/ESSF).

⁹⁷ *Journal of Social and Political Psychology*, Catherina Happer, Greg Philo, (2013). “The Role of the Media in the Construction of Public Belief and Social Change”. Pieejams: <https://jspp.psychopen.eu/article/view/96/37>, skatīts 29.12.2017.

⁹⁸ Komunikācijas vadība projektos, *Project Management Institute. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (2013), PMBOK® Guide – Fifth Edition*.

⁹⁹ Lally, P., van Jaarsveld, C. H. M., Potts, H. W. W. and Wardle, J. (2010), *How are habits formed: Modelling habit formation in the real world. Eur. J. Soc. Psychol.*, 40: 998–1009. doi: 10.1002/ejsp.674 un James Mulvey (2011). *How long does it take to adopt a new behaviour?* ©Redbird Communications.

¹⁰⁰ Paziņojums par metu konkursu. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/iubsearch/q/90000022064/pc/LRLM%202017%7B%7C%7D28-3-12%7B%7C%7D2TP/>, skatīts 30.01.2018.

¹⁰¹ Zemgales plānošanas reģionā sabiedriskā apspriešana 14.11.2017. notika Aizkrauklē un 07.11.2017. Dobelē, Kurzemes plānošanas reģionā 01.11.2017. Kuldīgā un Ventspilī un 02.11.2017. Liepājā, Vidzemes plānošanas reģionā 12.12.2017. Valmierā.

¹⁰² 29.12.2017. publikācija Latvijas sabiedrisko mediju mājaslapā “Ādažos nerimst kaislības ap dienas centra izbūvi”, pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/adazos-nerimst-kaislibas-ap-dienas-centra-izbuvi.a262545/> un 26.01.2018. publikācija Jēkabpils pilsētas mājaslapā “Ēkas Jaunā ielā 39i atjaunošanas būvprojekta izstrādei tērēs vairāk nekā 91,9 tūkstošus eiro”, pieejams: <http://jekabpilslaiks.lv/index.php?mod=1&op=out&id=25139&r=Jekabpils>.

¹⁰³ 17.01.2018. “Būt vai nebūt Dienas centram Ādažu centrā? Ādažu novada domes priekšsēdētāja atklātā vēstule iedzīvotājiem”, pieejams: <http://www.adazi.lv/vai-nebut-dienas-centram-adazos-adazu-novada-domes-priekssedetaja-atklata-vestule-iedzivotajiem> 2/, skatīts 19.01.2018.

¹⁰⁴ Labklājības ministrijas izstrādāta projekta “Deinstitucionalizācijas procesu atbalsta sistēma (1.kārta)” detalizēts apraksts (apstiprināts ar Ministru kabineta 12.10.2016. rīkojumu Nr.594, prot. Nr.50 21.§).

¹⁰⁵ Plānotie datu resursi: VDEĀVK Invaliditātes informācijas sistēmas informācija par personu ar invaliditāti; Nacionālā veselības dienesta Vienotās veselības nozares elektroniskās informācijas sistēmas dati; VSIA “Nacionālā rehabilitācijas centra “Vaivari”” Tehnisko palīgīdzekļu personai ar funkcionāliem traucējumiem uzskaites informācijas sistēmas informācija par personas nepieciešamību lietot tehniskos palīgīdzekļus; Latvijas Nedzirdīgo savienības informācijas sistēmas informācija par dzirdes aparāta nepieciešamību; Latvijas Neredzīgo biedrības informācijas sistēmas informācija par neredzīgo personu un personu ar redzes traucējumiem palīgīdzekļiem; Sociālās integrācijas valsts aģentūras Profesionālās rehabilitācijas informācijas sistēmas informācija par profesionālās piemērotības veikšanu un profesionālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanu; NVA Bezdarbnieku uzskaites un reģistrēto vakanču informācijas sistēmas informācija par nodarbinātības iespēju izvērtēšanu, karjeras konsultācijām, ilgstošajiem bezdarbniekiem un darba meklētājiem; Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Sociālās apdrošināšanas informācijas sistēmas informācija par pensijām; Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Vienotās migrācijas informācijas sistēmas informācija par personu, tās

deklarēto dzīves vietu, ģimeni un statusu; Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas bāriņtiesu lēmumu informācija.

¹⁰⁶ Labklājības ministrijas pārziņā esošā Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēma (SPOLIS), kuras mērķis ir nodrošināt sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības organizēšanu, koordinēšanu un pārraudzīšanu. SPOLIS struktūru, tajā iekļaujamo datu apjomu, datu apstrādes noteikumus un izmantošanas kārtību, kā arī institūciju sadarbības noteikumus regulē Ministru kabineta 30.09.2014. noteikumi Nr.587 “Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmas noteikumi”.

¹⁰⁷ Labklājības ministrijas pārziņā esošā Labklājības informācijas sistēma (LabIS), kuras mērķis ir veidot statistiku, lai sociālo pakalpojumu jomā plānotu, izstrādātu un novērtētu valsts politiku, kas nodrošinās savlaicīgi pieejamu un kvalitatīvu sociālo pakalpojumu sniegšanu. LabIS iekļaujamos datus un to apjomu, kā arī datu apstrādes noteikumus un kārtību regulē Ministru kabineta 26.07.2016. noteikumi Nr.490 “Labklājības informācijas sistēmas (LabIS) noteikumi”.

¹⁰⁸ Interviju aplikācija un pagaidu datu bāze DI klientu interviju datu savākšanai, kā alternatīvs risinājums sākotnēji iecerētajam risinājumam SPOLIS interviju datu savākšanai un individuālā atbalsta plāna sastādīšanai.

¹⁰⁹ Iecavas novada pašvaldība norādīja precīzu laiku – 15.11.2016., t.i., pēc Labklājības ministrijas organizētās sanāksmes “Personu ar GRT izvērtēšana un individuālā atbalsta plāna izstrādes process”.

¹¹⁰ Revīzijā par personas izvērtēšanas laiku saprot procesu, kurā ietilpst: laiks, kas ir nepieciešams, lai sagatavotos individuālo vajadzību izvērtēšanas intervijai; individuālo vajadzību izvērtēšanas intervijas laiks; individuālā atbalsta plāna izstrāde un tā saskaņošana ar visām izvērtēšanas procesā iesaistītajām pusēm, t.sk. personu, kura tika izvērtēta.

¹¹¹ Bērna attīstības vērtēšanas kritēriju un individuālā izvērtējuma metodika un bērnu izvērtēšanas dokumentu kopums (veidlapas). Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/3146>.

¹¹² Plānotie datu resursi: VDEĀVK Invaliditātes informācijas sistēmas informācija par personu ar invaliditāti; Nacionālā veselības dienesta Vienotās veselības nozares elektroniskās informācijas sistēmas dati; VSIA “Nacionālā rehabilitācijas centra “Vaivari”” Tehnisko palīgīdzekļu personai ar funkcionāliem traucējumiem uzskaites informācijas sistēmas informācija par personas nepieciešamību lietot tehniskos palīgīdzekļus; Latvijas Nedzirdīgo savienības informācijas sistēmas informācija par dzirdes aparāta nepieciešamību; Latvijas Neredzīgo biedrības informācijas sistēmas informācija par neredzīgo personu un personu ar redzes traucējumiem palīgīdzekļiem; Sociālās integrācijas valsts aģentūras Profesionālās rehabilitācijas informācijas sistēmas informācija par profesionālās piemērotības veikšanu un profesionālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanu; NVA Bezdarbnieku uzskaites un reģistrēto vakanču informācijas sistēmas informācija par nodarbinātības iespēju izvērtēšanu, karjeras konsultācijām, ilgstošajiem bezdarbniekiem un darba meklētājiem; Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Sociālās apdrošināšanas informācijas sistēmas informācija par pensijām; Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Vienotās migrācijas informācijas sistēmas informācija par personu, tās deklarēto dzīves vietu, ģimeni un statusu; Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas bāriņtiesu lēmumu informācija.

¹¹³ Aprūpes pakalpojums, atelpas brīža pakalpojums, sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, dienas aprūpes centra pakalpojums un grupu māja (dzīvoklis).

¹¹⁴ Starp Labklājības ministriju un Centrālās finanšu un līgumu aģentūru 22.12.2016. noslēgtās vienošanās par projekta Nr.2.2.1.1./16/I/003 “Deinstitucionalizācijas procesu atbalsta sistēma (1.kārta)” īstenošanu 09.10.2017. Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmā iesniegtie grozījumi Nr.4, bet līdz 06.02.2018. nav apstiprināti.

¹¹⁵ Starp Labklājības ministriju un Centrālās finanšu un līgumu aģentūru 22.12.2016. noslēgtās vienošanās par projekta Nr.2.2.1.1./16/I/003 “Deinstitucionalizācijas procesu atbalsta sistēma (1.kārta)” īstenošanu 09.10.2017. Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmā iesniegtie grozījumi Nr.4, bet līdz 06.02.2018. nav apstiprināti.

¹¹⁶ Informāciju sistēmu SPOLIS un LabIS un lietojumprogrammas SOPA papildinājumu un datu apmaiņas risinājuma tehniskās specifikācijas izstrāde iepirkumam.

¹¹⁷ Starp Labklājības ministriju un SIA “AA Projekts” 13.11.2017. noslēgtais darba uzdevums – vienošanās “Par konsultāciju pakalpojumiem ERAF projektu “Deinstitucionalizācijas procesu atbalsta sistēma (1.kārta)” un “Labklājības nozares Informācijas un tehnoloģiju centralizācijas” ietvaros”.

¹¹⁸ Starp Labklājības ministriju un Centrālās finanšu un līgumu aģentūru 22.12.2016. noslēgtās vienošanās par projekta Nr.2.2.1.1./16/I/003 “Deinstitucionalizācijas procesu atbalsta sistēma (1.kārta)” īstenošanu 09.10.2017. Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmā iesniegtie grozījumi Nr.4, bet līdz 06.02.2018. nav apstiprināti.

¹¹⁹ Ministru kabineta 09.02.2016. noteikumi Nr.91 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionāli aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.2.pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” īstenošanas noteikumi”.

¹²⁰ Starp Labklājības ministriju un personu apvienību, ko veido SIA “Konsorts” un SIA “AC KONSULTĀCIJAS”, 13.12.2016. noslēgtais līgums Nr.LM2016/24-1-13/75 “Par pētījuma “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīzi” veikšanu”.

¹²¹ Starp Labklājības ministriju un personu apvienību, ko veido SIA “Konsorts” un SIA “AC KONSULTĀCIJAS”, 13.12.2016. noslēgtā līguma Nr.LM2016/24-1-13/75 “Par pētījuma “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīzi” veikšanu” 1.pielikuma “Tehniskā specifikācija” 3.punkts.

¹²² Starp Labklājības ministriju un personu apvienību, ko veido SIA “Konsorts” un SIA “AC KONSULTĀCIJAS”, 13.12.2016. noslēgtais līgums Nr.LM2016/24-1-13/75 “Par pētījuma “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīzi” veikšanu”.

¹²³ Starp Labklājības ministriju un personu apvienību, ko veido SIA “Konsorts” un SIA “AC KONSULTĀCIJAS”, 09.10.2017. parakstītais nodošanas un pieņemšanas akts Nr.3 “Līgumam par pētījuma “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze” veikšanu”.

¹²⁴ Patstāvīgo iedzīvotāju skaits Amatas novadā. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociale/Sociale_ikgad_iedz_iedzskaits/IS0010.px/table/tableViewLayout2/?rxid=09cbdcf-2334-4466-bdf7-0051bad1decf, skatīts 01.12.2017.

¹²⁵ Labklājības ministrijas 13.02.2017. vēstule Nr.36-4-03/246 “Par pētījuma “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze” 1.nodvērumu”, Labklājības ministrijas 09.08.2017. vēstule Nr.36-4-07/1315 “Par pētījuma “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze” gala ziņojumu” un Labklājības ministrijas 08.09.2017. vēstule Nr.36-4-07/1471 “Par pētījuma “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze” gala ziņojumu”.

¹²⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 8.panta ceturtdaļa un 9.panta pirmā daļa.

¹²⁷ Starp Labklājības ministriju un personu apvienību, kas sastāv no biedrības “Latvijas Veselības ekonomikas asociācija” un biedrības “Latvijas Sarkanais Krusts” Kurzemes komiteja, 22.11.2017. noslēgtais līgums Nr.LM2017/24-1-1228/04 “Par sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānismu aprakstu un ieviešanas metodiku izstrādi, aprobāciju izmēģinājumu projektos un izmēģinājumu projektu rezultātu novērtēšanu”.

¹²⁸ Metodika izstrādāta DI ietvaros paredzētiem pakalpojumiem pilngadīgām personām ar GRT: aprūpe mājās, dienas aprūpes centra pakalpojums, grupu mājas pakalpojums, specializētās darbnīcas, īslaicīgās sociālās aprūpes pakalpojums, speciālistu konsultācijas un individuālais atbalsts, atbalsta grupu nodarbības.

¹²⁹ Finanšu ministrijas 22.08.2017. vadlīnijas Nr.2.7. “Vadlīnijas par finanšu korekciju piemērošanu, ziņošanu par Eiropas Savienības fondu ieviešanā konstatētajām neatbilstībām, neatbilstoši veikto izdevumu atgūšanu 2014.–2020.gada plānošanas periodā”. Pieejamas: http://www.esfondi.lv/upload/00-vadlinijas/22_08_2017_2.7_neatbilstibu-vadlinijas.zip.

¹³⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes (ES) Regula Nr.1303/2013 (17.12.2013.), ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr.1083/2006 96.pants. Vienošanās par Eiropas Savienības fonda projekta īstenošanu (standartforma). Pieejama tiešsaistē: http://www.cfla.gov.lv/userfiles/files/5_pielikums_9221_Vienosanas.doc.

¹³¹ Ministru kabineta 16.12.2014. noteikumu Nr.748 “Kārtība, kādā Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina plānošanas dokumentu sagatavošanu un šo fondu ieviešanu 2014.–2020.gada plānošanas periodā” III un VIII daļa.

¹³² Darbības programma “Izaugsme un nodarbinātība”. Pieejama: http://www.esfondi.lv/upload/14-20_gads/Planosana/fmdp_03052016.pdf.

¹³³ Eiropas Parlamenta un Padomes (ES) Regula Nr.1303/2013 (17.12.2013.), ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr.1083/2006. Pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1421583712511&uri=CELEX:32013R1303>.

¹³⁴ Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumi Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi”.

¹³⁵ Darbības programma “Izaugsme un nodarbinātība”. Pieejama: http://www.esfondi.lv/upload/14-20_gads/Planosana/fmdp_03052016.pdf.

¹³⁶ Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumi Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai

videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi”.

¹³⁷ Grozījumi Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumos Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumos (Ministru kabineta 09.02.2016. noteikumi Nr.96, spēkā no 12.02.2016.; Ministru kabineta 29.11.2016. noteikumi Nr.755, spēkā no 08.12.2016.; Ministru kabineta 05.12.2017. noteikumi Nr.709, spēkā no 08.12.2017.).

¹³⁸ Uzraudzības rādītāju grozījumus reglamentē ES Struktūrfondu un Kohēzijas fondu Vispārējās regulas – Eiropas Parlamenta un Padomes (ES) Regulas Nr.1303/2013 96.pants un Ministru kabineta 16.12.2014. noteikumu Nr.748 “Kārtība, kādā Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina plānošanas dokumentu sagatavošanu un šo fondu ieviešanu 2014.–2020.gada plānošanas periodā” III un VIII daļa.

¹³⁹ Sasniedzamo finanšu rādītāju vērtības plānošanas reģionos aprēķinātas proporcionāli Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumos Nr.313 noteiktajai projektu maksimālajai attiecināmo izmaksu kopsummai katram plānošanas reģionam (Rīgas plānošanas reģionam 7 010 218 euro, Latgales plānošanas reģionam 3 074 034 euro, Vidzemes plānošanas reģionam 1 608 056 euro, Kurzemes plānošanas reģionam 2 332 972 euro, bet Zemgales plānošanas reģionam – 2 119 857 euro).

¹⁴⁰ Ņemot vērā to, ka pasākuma ietvaros sasniedzamie uzraudzības rādītāji pamatā ir noteikti līdz 31.12.2023., papildus sasniedzamo rādītāju starpvērtību noteikšana rada risku tam, ka pasākuma projektu ietvaros finansējuma saņēmēji mākslīgi intensificēs darbu pie atsevišķu projekta pasākumu ieviešanas ar mērķi sasniegt noteikto iznākuma rādītāju starpvērtības, nevis nodrošināt vienmērīgu un pasākumā plānotajam atbilstošu darbību īstenošanu. Iznākuma rādītāji, kas nav iekļauti darbības programmas 9.prioritārā virziena “Sociālā iekļaušana un nabadzības apkarošana” snieguma ietvarā, ir sasniedzami līdz 31.12.2023.

¹⁴¹ Valsts statistikas pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu 2015. un 2016.gadā (Ministru kabineta 06.04.2010. noteikumi Nr.338 “Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā” (spēkā līdz 31.05.2017.) 3.pielikums “Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu ____gadā”).

¹⁴² Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumu Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi” 4.1.apakšpunkts.

¹⁴³ Ministru kabineta 05.12.2017. noteikumi Nr.709 “Grozījumi Ministru kabineta 2015.gada 16.jūnija noteikumos Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi”.

¹⁴⁴ Ņemot vērā, ka uzraudzības rādītājs noteikts Darbības programmā, nepieciešami attiecīgi grozījumi arī darbības programmā, kas saskaņojami Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020.gada plānošanas perioda uzraudzības komitejā¹⁴⁴ un apstiprināmi Ministru kabinetā.

¹⁴⁵ Finanšu ministrijas 2018.gada janvārī sagatavotais Ministru kabineta rīkojuma “Grozījumi Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020.gada plānošanas perioda darbības programmā “Izaugsme un nodarbinātība” projekts (FMRik_24012018_DP), pieejams: http://www.esfondi.lv/upload/05-saistosie_dokumenti/fmrik_26012018_dp.docx.

¹⁴⁶ Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumu Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi” 7. un 12.punkts (finanšu snieguma rezerve nozīmē, ka projekta iesniegumos finansējums tiek plānots mazākā apmērā (43 482 922 euro) nekā attiecīgajam pasākumam plānotais finansējums (47 209 260 euro); tā tiek piešķirta, tikai izpildot starpposmam noteiktos iznākuma un finanšu rādītājus).

¹⁴⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes (ES) Regula Nr.1303/2013 (17.12.2013.), Eiropas Komisijas vadlīnijām par snieguma ietvaru un rezervi 2014.–2020.gada plānošanas periodā, pieejama: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/guidance_performance_framework.pdf, un Komisijas deleģētā Regula (ES) Nr.480/2014 (03.03.2014.), ar kuru papildina Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr.1303/2013, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas

Jūrlietu un zivsaimniecības fondu, pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0480&from=CS>.

¹⁴⁸ Ministru kabineta 16.06.2015. noteikumu Nr.313 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālajai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi” anotācija.

¹⁴⁹ Metodika par vienas vienības izmaksu standarta likmju aprēķinu un piemērošanu Eiropas Sociālā fonda darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālajai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanai (apstiprināta ar Labklājības ministrijas 25.01.2016. rīkojumu Nr.3/ESSF).

¹⁵⁰ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta pirmās daļas 13.punkts (stāties spēkā 01.01.2019), kurā regulēts valsts pienākums sniegt finansiālu atbalstu pašvaldībām, kuras nodrošina sociālos pakalpojumus dzīvesvietā personām ar GRT, kuras neatrodas VSAC.

¹⁵¹ Lai gan sākotnēji izstrādājot Ministru kabineta noteikumus Nr.871, tika plānots, ka principa “nauda seko klientam” īstenošanai no slēgto VSAC atlīdzības izdevumiem tiks novirzīti 50% apmērā, izstrādājot grozījumus Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, plānots novirzīt vien 10% iepriekš plānoto 50% vietā no slēdzamo VSAC atlīdzības izdevumiem, samazinot plānoto ietaupījumu par 832 492 euro gadā.

¹⁵² 12.01.2017. likuma “Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā” (spēkā no 09.02.2017.) finansiālās ietekmes aprēķins.

¹⁵³ Ministru kabineta 20.12.2016 noteikumu Nr.871 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.3.1.specifiskā atbalsta mērķa “Attīstīt pakalpojumu infrastruktūru bērnu aprūpei ģimeniskā vidē un personu ar invaliditāti neatkarīgai dzīvei un integrācijai sabiedrībā” 9.3.1.1.pasākuma “Pakalpojumu infrastruktūras attīstība deinstitucionalizācijas plānu īstenošanai” pirmās un otrās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi” 50.9.apakšpunkts.

¹⁵⁴ ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām (Latvijā ratificēta 01.03.2010., spēkā no 31.03.2010.) 19.pants.

¹⁵⁵ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.panta pirmā daļa.

¹⁵⁶ Aglonas, Madonas, Ogres un Rojas novada pašvaldība.

¹⁵⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 11.punkts.

¹⁵⁸ Centrālās statistikas dati par patēriņa izdevumu sastāvu un struktūru vidēji uz vienu māsaimniecības locekli mēnesī (izdevumi pārtikai, medikamentiem, apģērbam un apaviem, sakaru un transporta pakalpojumiem) un publiski pieejamā informācija par izmaksām sociālā mājokļa īrei un komunālajiem pakalpojumiem u.c. izmaksām Rīgas, Ventspils un Jūrmalas pilsētā, kā arī Bauskas, Cēsu un Madonas novadā.

¹⁵⁹ Datu analīzē tika izmantota informācija par 1896 izvērtēto personu ar GRT ienākumiem 2017.gadā jūnijā, kā arī informācija par ienākumiem 2016.gadā no saimnieciskās darbības un fiziskām personām izmaksājām summām.

¹⁶⁰ Ministru kabineta 30.03.2010. noteikumi Nr.299 “Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu”.

¹⁶¹ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.panta pirmā daļa.

¹⁶² Ministru kabineta 21.04.2008. noteikumu Nr.288 “Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība” 2.pielikums (redakcijā, kas bija spēkā līdz 30.11.2017.).

¹⁶³ Ministru kabineta 31.03.2009. noteikumu Nr.279 “Noteikumi par kārtību, kādā personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus sociālās rehabilitācijas institūcijās, un prasībām sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem” 10.punkts.

¹⁶⁴ Valsts kontroles 2016.gadā pabeigtā lietderības revīzija “Vai personām ar invaliditāti paredzētais asistenta pakalpojums nodrošina tā izveidošanas mērķu sasniegšanu?” (revīzijas uzdevums Nr.2.4.1-10/2015).

¹⁶⁵ Eiropas ekspertu grupas par pāreju no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi 2012.gada vadlīnijas “Eiropas kopējās vadlīnijas pārejai no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi” (*Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care*).

¹⁶⁶ Labklājības ministrijas 03.11.2017. vēstule Nr.36-1-03/1789 “Par priekšlikumiem likumprojektam “Grozījums Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā” (Nr.944/Lp12)” Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai.

¹⁶⁷ Metodikas izstrādi veica Labklājības ministrija sadarbībā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju, Valsts sociālā aprūpes centra “Rīga” filiāli “Pļavnieki”, Rīgas domes Labklājības departamentu, nodibinājumu “Sociālo pakalpojumu aģentūra”, Latvijas Ergoterapeitu asociāciju, Latvijas Pašvaldību sociālo dienestu vadītāju apvienību un biedrībām “Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi”, “Cerību spārni”, “Latvijas SOS Bērnu ciemata asociācija”, “Profesionālo audžuģimeņu apvienība “Terēze”” un Sociālo darbinieku biedrību.

¹⁶⁸ Ministru kabineta 09.02.2016. noteikumi Nr.91 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.2.pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” īstenošanas noteikumi”.

¹⁶⁹ ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām (Latvijā ratificēta 01.03.2010., spēkā no 31.03.2010.) 12.pants.

¹⁷⁰ Starp Labklājības ministriju un biedrību “Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem “ZELDA”” 30.06.2017. noslēgtā līguma Nr.LM2017/24-1-1328/02 “Par atbalsta personas pakalpojuma apraksta, organizēšanas un finansēšanas kārtības izstrādi, atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājumuprojekta īstenošanu un izmēģinājumuprojekta rezultātu izvērtējumu” 1.2.apakšpunkts.

¹⁷¹ Pilotprojekts Nr.2013.EEZ/PP/1/MAC/092/067 “Pilotprojekts atbalstītās lemtspējas ieviešanai Latvijā” īstenots Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta programmas “NVO fonds” ietvaros. Projekta kopējās izmaksas bija 68 166 *euro* (piešķirtais programmas līdzfinansējums 90% no projekta izmaksām – 61 349 *euro*).

¹⁷² Semināru norise datumi un vietas: 01.12.2017. Valmierā (Vidzemes plānošanas reģionam), 04.12.2017. Kuldīgā (Kurzemes plānošanas reģionam), 07.12.2017. Līvānos (Latgales plānošanas reģionam) un 08.12.2017. Rīgā (Rīgas plānošanas reģionam).

¹⁷³ Biedrības “Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem “ZELDA”” 08.12.2017. Ekonomikas ministrijā rīkotais informatīvais seminārs Rīgas plānošanas reģiona pašvaldību sociālo dienestu, bāriņtiesu un sociālās jomas nevalstisko organizāciju pārstāvjiem par atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājumuprojektu.

¹⁷⁴ Labklājības ministrijas 16.01.2018. informatīvais ziņojums “Informatīvais ziņojums “Par veiktajiem un turpmāk plānotajiem pasākumiem atbalsta mehānisma izstrādē, īstenojot ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 12.panta tiesisko regulējumu””, pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/6107>.

¹⁷⁵ ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām (Latvijā ratificēta 01.03.2010., spēkā no 31.03.2010.) 12.pants.

¹⁷⁶ Skat. http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates/lm_darbibas_strategija_2017_2019.pdf.

¹⁷⁷ Skat. Rīcības plānu deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020.gadam, http://www.lm.gov.lv/upload/ricplans_groz_20171017.pdf.

¹⁷⁸ Daugavpils, Liepājas un Rēzeknes pilsētas pašvaldība, Aglonas, Apes, Carnikavas, Cēsu, Dobeles, Iecavas, Madonas, Neretas, Ogres, Rojas, Talsu un Tukuma novada pašvaldība. Lai noteiktu aptaujājamās pašvaldības, revīzijā tika apkopota informācija par katrā pašvaldībā: esošo mērķa grupas personu skaitu saskaņā ar VDEĀVK datiem, DI ietvaros identificēto DI mērķa grupas personu skaitu, jau pieejamajiem sabiedrībā balsfītajiem pakalpojumiem un saņēmēju skaitu u.c. Izvērtējot minēto informāciju un ņemot vērā pašvaldības, kurās jau ir veiktas vai tiks veiktas intervijas klātienē, aptaujāšanai tika izvēlētas minētās 15 pašvaldības: piecas pašvaldības, kurās ir vislielākais identificēto DI mērķa grupas personu skaits un kuru teritorijā ir valsts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija; piecas pašvaldības, kurās ir vislielākais identificēto DI mērķa grupas personu skaits un kuru teritorijā neatrodas valsts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija; piecas pašvaldības, kurās DI ietvaros ir maz identificēto mērķa grupu personu, bet ir identificētas vismaz 20 mērķa grupas personas.

¹⁷⁹ Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020.gada plānošanas perioda vadības likums, Ministru kabineta 10.02.2015. noteikumi Nr.77 “Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda projektu pārbaužu veikšanas kārtība 2014.–2020.gada plānošanas periodā” un Ministru kabineta 24.02.2015. noteikumi Nr.108 “Kārtība, kādā uzrauga un izvērtē Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanu, kā arī izveido un izmanto Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmu 2014.–2020.gadam”.